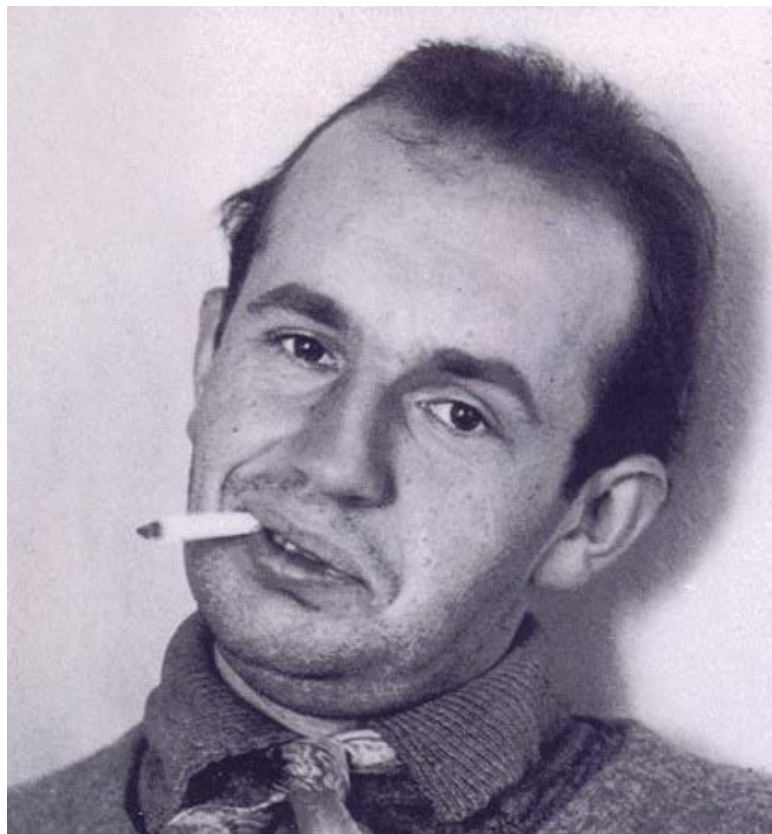

Nico Rost

Publicist, activist, vertaler

*Tentoonstelling Universiteitsbibliotheek Leiden, 27 september – 11 november
2001*

Anton van der Lem

Universiteit Leiden

2018

INHOUD

Inleiding.....	4
1. Groningen.....	6
2. Literatuur-reporter in Berlijn.....	13
3. Communisme en anti-fascisme	20
4. Goethe in Dachau	28
5. België.....	38
6. In en uit de DDR	48
7. Ambassadeur van de Duitse literatuur	56
8. Herdenken en getuigen.....	66
9. Polen.....	80
10. Vriend van schrijvers en kunstenaars.....	89
11. Activist tot het einde	101
12. Keuze uit de vertalingen van Rost	109
Colofon.....	117

Inleiding

Nico Rost (Groningen 1896 – Amsterdam 1967) liep weg van het gymnasium in Groningen om een loopbaan als schrijver te beginnen, maar zijn literair werk werd slecht ontvangen. Van 1923 tot 1925 en van 1928 tot 1933 verbleef hij in Berlijn, waar hij kennismakte met de belangrijkste Duitse schrijvers. Hij vertaalde werken van Alfred Döblin (*Berlin Alexanderplatz*), Gottfried Benn, Anna Seghers, Carl Einstein, Georg Kaiser, René Schickele en vele anderen. Hij schreef kritieken en beschouwingen in bladen als *De Telegraaf* – hierin al in 1923 een recensie over Kafka –, *De Gulden Winckel*, *Groot Nederland*, *De Nieuwe Kroniek*.

Tweemaal reisde hij naar de Sovjet-Unie om daar het culturele leven te bestuderen, maar pas in 1927 werd hij lid van de partij. De nazi's doorzag hij onmiddellijk en na een kort verblijf in het concentratiekamp Oranienburg werd hij in mei 1933 Duitsland uitgezet. Hij zette zijn werk als criticus en vertaler voort in Brussel. Van zijn politieke engagement getuigde hij in de Gentse sociaal-democratische krant *Vooruit*. Tijdens de oorlog zat hij een jaar in het concentratie- kamp Dachau. Daar bleef de Duitse literatuur, de taal van Goethe en Thomas Mann en van alle auteurs die hij voordien had vertaald, zijn grote steun en inspiratiebron. In zijn kampdagboek *Goethe in Dachau* hield hij zichzelf, zijn kampgenoten en zijn lezers voor dat men een onderscheid moet maken tussen Duitsers en nazi's. Zijn communistische gezindheid, zijn kampervaringen en zijn persoonlijke bekendheid met tal van Duitse schrijvers maakten hem tot een geliefd spreker in de naoorlogse socialistische staten van Midden-Europa. Op reizen naar Hongarije en Tsjecho-Slowakije volgde een verblijf van enkele jaren in de DDR. Totdat bleek dat hij geen lid van de partij meer was en de DDR werd uitgezet. Op slag was hij salonfähig als spreker in de Bondsrepubliek.

In Nederland en daarbuiten was Rost actief als vervolger van voormalige nazi's. Hij zette zich in voor het blijvend herdenken van de slachtoffers van de nazi-terreur, ook van de zigeuners. In het Nederlands en het Internationaal Dachau-Comité ijverde hij voor het inrichten van het kampterrein als permanente gedenkplaats. Als publicist bleef hij de man van de korte, overzichtelijke reportage, liefst over iets van plaatselijk historisch of folkloristisch belang en verteld vanuit zijn persoonlijke ervaring. Een voorgenomen boek over zijn herinneringen aan de Berlijnse literaire wereld van de jaren twintig wist hij helaas niet te realiseren.

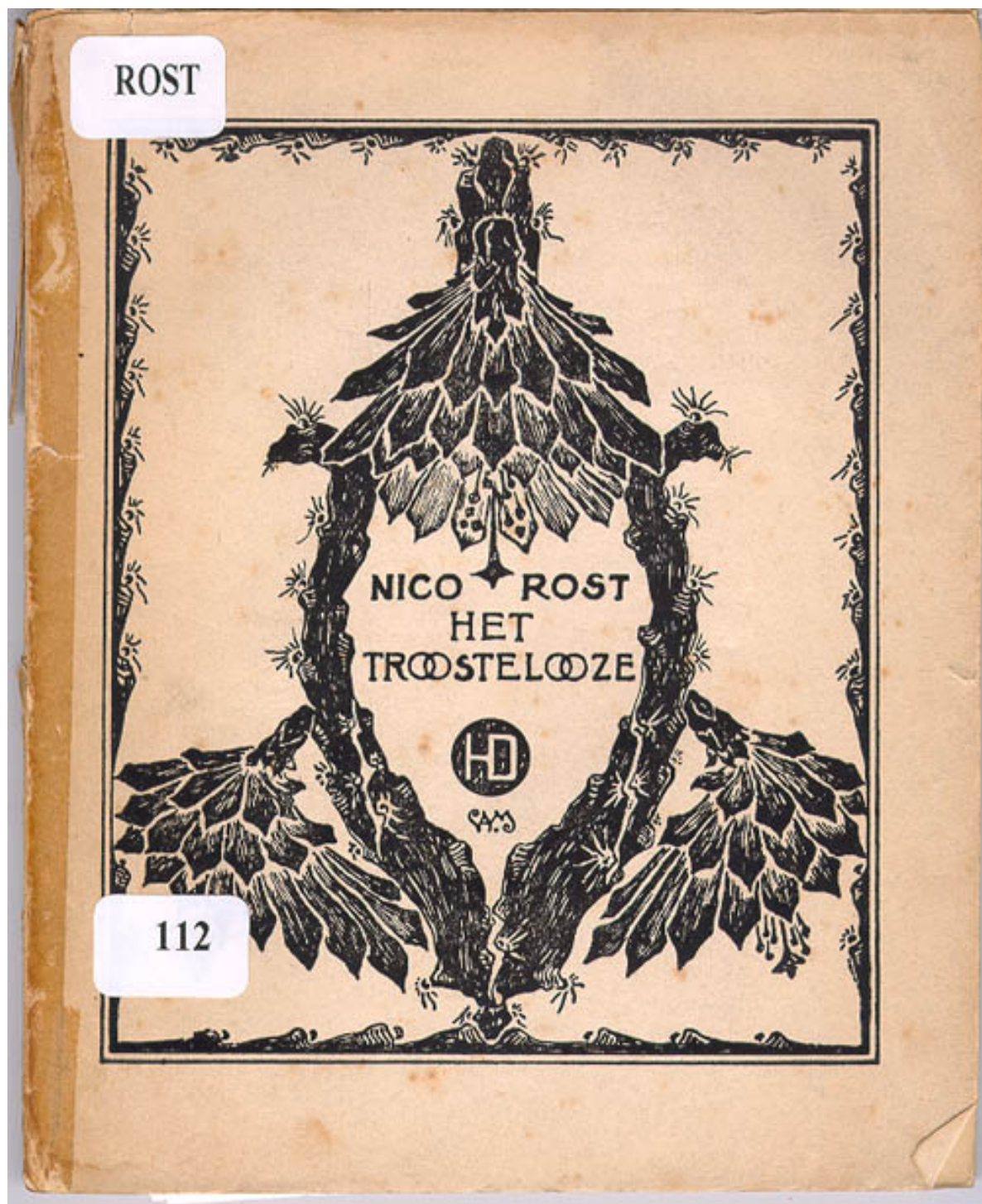
De schriftelijke nalatenschap en een deel van de bibliotheek van Nico Rost kwamen in 1967 in het bezit van de Universiteitsbibliotheek door bemiddeling van prof.dr. H. Würzner. Door de enorme omvang en chaotische staat van de collectie duurden schoning, ordening en beschrijving langer dan gewoonlijk. De schoning heeft nu plaatsgevonden, de ordening en beschrijving zijn in volle gang. De voorgenomen inventaris zal ook een bibliografie van de werken van Rost bevatten. Doordat Rost in tal van kranten en tijdschriften publiceerde, is het heel goed mogelijk dat artikelen van Rost daarin kunnen ontbreken.

De tentoonstelling biedt een representatieve keuze aan brieven, manuscripten, boeken, affiches, krantenknipsels, foto's en personalia uit deze rijke collectie. De expositie wil een idee geven van het vele dat de collectie bevat. Vragen over leven en werk van Nico Rost – zoals ook opgeworpen in de biografische schets van Hans Olink, *Nico Rost. De man die van Duitsland hield* (1997) – kunnen hier niet worden beantwoord. Kwesties als de authenticiteit van zijn kampaantekeningen en de betrouwbaarheid van zijn persoon en zijn herinneringen moeten het onderwerp blijven van afzonderlijk onderzoek. Het geordende archief en de inventaris zullen daarvoor een bruikbaar middel zijn.

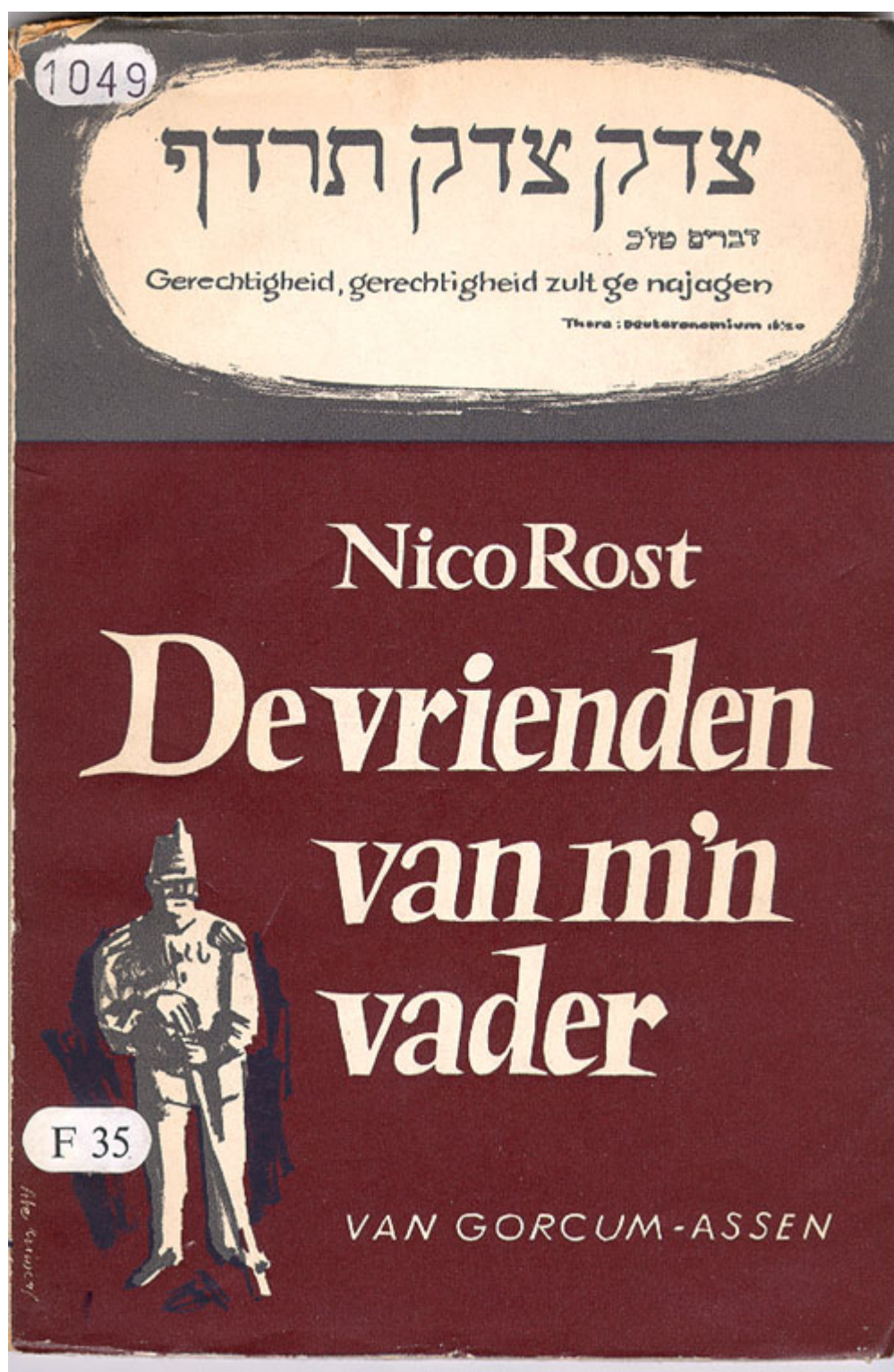
De brieven van en aan Rost zijn inmiddels alfabetisch geordend en grotendeels opgenomen in de Leidse online catalogus en de Catalogus Epistularum Neerlandicarum. Tot zijn Nederlandse correspondenten behoorden o.a. H. Beem, Abel Herzberg, Ed. Hoornik, Jacques Presser, Jan en Annie Romein-Verschoor, Theun de Vries, Victor van Vriesland. Tot zijn Duitstalige correspondenten Ernst Busch, Alfred Kantorowicz, Hermann Kesten, Egon Erwin Kisch, Leo Lania, Ludwig Renn, Anna Seghers.

1. Groningen

Rost was in 1896 geboren in Groningen, waar zijn vader hem vertrouwd maakte met het joodse milieu. Hij bezocht enkele jaren het gymnasium, maar verliet de school voortijdig om schrijver te worden. Omdat hij met zijn literaire werk weinig succesvol was, legde hij zich toe op zijn werk als criticus en vertaler. Daarnaast was hij in zijn element als hij reportages kon schrijven. Groningen eerde Rost met de toekenning van de culturele prijs van de provincie

1.1 | Nico Rost, *Het troosteloze*. Met een voorrede van Ellen Forest. Baarn: Hollandia-Drukkerij, 1918. – De eerste zelfstandige publicatie van Rost, geschreven te Laren, januari tot maart 1918 en opgedragen “aan mijn Ouders”. [ROST 112]

1.2 | Nico Rost, *De vrienden van mijn vader*. Eerste druk. Assen: Van Gorcum, 1956. – Met enkele tekeningen van het joodse leven in Groningen door Lies Veenhoven. [1049 F 35]

1.3 | De etalage van een Groningse boekhandel, met de eerste druk van Rost, *De vrienden van mijn vader*.

1.4 | Uitnodiging voor een voordracht gehouden door Nico Rost te Groningen.

jeugdherinneringen

*aan knopenhaakjes,
houten spijkertjes en juchtenleer*

Mijn vriendschap met Bertus Bitter, die tegenover het huis van mijn grootvader in de Oude Emmastraat in Groningen woonde, was ontstaan, omdat ik hem op een keer te hulp was gekomen, toen jongens van een andere school hem najouwden: "Sinterklaas kapoentje, gooi wat in mijn schoentje."

Bertus' vader had namelijk een schoenenwinkel en ik werd na dit voorval door zijn moeder op visite gevraagd en mocht voortaan altijd bij hem komen spelen. Ik was er ook vaak bij, wanneer mijnheer Bitter een nieuwe étalage maakte. De winkel lag op zo'n dag vol met tientallen dozen met allerlei soorten en maten lage en hoge dames- en herenschoenen, dansschoenen, bottines, lakschoentjes, pumps, pelsschoenen en ook overschoenen.

Mijnheer Bitter was dan buitengewoon vriendelijk en ik kreeg vaak lege dozen van hem, die ik gebruikte voor kastanjes, eikels en beukenootjes uit het Sterrenbos.

Eén keer mocht ik van mijn moeder op m'n centje een paar jongensschoenen bij hem gaan kopen: knoopschoenen, die ik toen droeg.

"Die schoenen kunnen niet knellen," zei mijnheer Bitter, toen ik me heel voorzichtig bij hem beklagde, dat ze knelden en ook niet goed sloten bij de wreef. "Dat went heus wel".

Het wende echter niet en ik heb sindsdien tegen Bertus' vader jarenlang een heimelijke wrok gekoesterd. Daarbij kwam, dat ik als jongen toch al zo het land had aan knoopjes-schoenen. Ze konden alleen dichtgemaakt worden met een knopenhaakje en dat deed dan vaak pijn.

Mijn vriendschap met Bertus leed er welis-

waar niet onder, maar ik heb toen ik weer nieuwe schoenen nodig had, toch maar aan mijn moeder gevraagd, of ik ze niet bij Schlichting of Paanakker mocht gaan kopen. Ik kwam daar wel in de winkel met haar. Ze had er eens een paar rijgbottines gekocht en een andere keer een paar lage zwarte schoenen met gespen van zwart git.

"Knelt die schoen je niet? Dan moet je het zeggen, en passen we een ander paar," zei de juffrouw bij Paanakker. Dat was een héél ander geluid. Bijna zou ik willen zeggen, dat haar woorden van een andere levensopvatting getuigden. Bij Bitter: de strijd met de Vakman, voor wie de ander niet meetelde, bij Paanakker: begrip voor de persoonlijke vrijheid.

Mijn vader, grootvader en ooms kochten desondanks niet bij Paanakker. Ze bleven bij "maatwerk" en lieten hun schoenen maken bij de oude Lamers op de hoek van de Rode Weeshuisstraat. Ik kwam daar wel eens een boodschap doen voor grootvader en bleef dan zitten kijken.

Lamers zat altijd op een driepoot in een héél klein kamertje, dat uitkeek op een pleintje zonder bomen. Naast hem stond een laag tafeltje, waar zijn gereedchap op lag en tegenover hem zat nog een man op een driepoot te werken. Sommigen zeiden, dat het een broer van hem was, anderen een knecht. Op rekken aan de muur stonden allerlei leesten, in een hoek lagen schoenen, die gerepareerd moesten worden en aan de zoldering hing een rieten mand met een tortelduif. Lamers sprak nooit veel, eigenlijk alleen tegen de duif en de ander ook niet. Ik keek vol belangstelling toe, wanneer hij bezig was met het inslaan van zijn houten

1.5 | 'Jeugdherinneringen aan knopenhaakjes, houten spijkertjes en juchtenleer', *Schoen en slof. Contactorgaan Unischoen n.v. i.o.*, december 1960, nr. 4, [4-5]. – Rost voorzag o.a. in zijn onderhoud door het schrijven van artikelen en reportages voor het bedrijfsleven. Een grote opdracht van zoutfabriek Ketjen mislukte, maar kleinere stukken als deze gingen hem beter af.

13 december 1966.
Nr. 25005/NN, 1e afdeling.
verzonden: 15 dec. 1966

D193

DE GEDEPUTEERDE STATEN DER PROVINCIE GRONINGEN:

Gehoord de gewestelijke culturele raad;

Overwegende, dat de heer Nico Rost te Amsterdam zich
als schrijver en literator bijzonder verdienstelijk heeft
gemaakt;

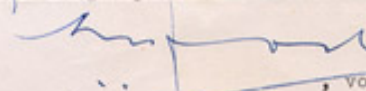
Gelet op het statenbesluit van 8 augustus 1950, nr. 25,
zoals dat nadien is gewijzigd;

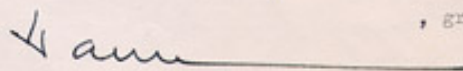
BESLUITEN:

de Culturele prijs van de provincie Groningen over 1966
toe te kennen aan de heer Nico Rost te Amsterdam.

Groningen, 13 december 1966.

De gedeputeerde staten voornoemd:

....., voorzitter.

....., griffier.

1.6 | Culturele prijs van de provincie Groningen over 1966, toegekend aan Nico Rost en na diens overlijden uitgereikt aan de weduwe Edith Rost-Blumberg.

2. Literatuur-reporter in Berlijn

Vanaf de jaren twintig tot 1933 verbleef Rost in Berlijn. In De Telegraaf, Den Gulden Winckel en de Groene Amsterdammer publiceerde hij als een der eersten in Nederland over moderne schrijvers als Alfred Döblin, Lion Feuchtwanger, Ernst Toller, Joseph Roth, Gottfried Benn en Anna Seghers. Met enkelen van hen maakte hij ook persoonlijk kennis. Later wilde hij zijn herinneringen publiceren onder de naam “Aan marmeren tafeltjes”, maar dit project mislukte helaas. Behalve onder zijn eigen naam publiceerde hij ook onder het pseudoniem Van Elhorst.

2.1 | *Der Querschnitt* (1923-1933) was een heel aantrekkelijk en succesvol cultureel maandblad, waaraan tal van beeldende kunstenaars meewerkten en waarin Rost regelmatig publiceerde. De UBL bezit de facsimile-editie (plaatsingscode: V 6702).

AAN MARMEREN TAFELTJES

Herinneringen aan een Berlijns Koffiehuis
tussen twee wereldoorlogen.

C 1, 2, 3

2.2 | Typoscript “Aan marmeren tafeltjes”.

Inhoud

Werktitel:

"AAN MARMEREN TAFELTJES"
(Herinneringen aan een Berlijns koffiehuis
tussen twee wereldoorlogen)

Overzicht van de inhoud:

autobiografische, persoonlijk gehouden
inleiding. *van Oudekerk*

Het tafeltje van het schildersgilde:

Max Liebermann
Heinrich Zille
Emil Orlik
Käthe Kollwitz

Henny Marsman - een Nederlandsche dichter in Berlijn

Na de storm van "der Sturm"
Herwart Walden
Dr. Blümner
Mynona

Ontmoeting met Alfred Döblin

Weenen in Berlijn

✱ Joseph Roth
Karl Krauss
Bertold Viertel
Egon Friedel
✱ Anton Kuh
Alfred Polgar
Roda-Roda
✱ Robert Musil

De hoek der publicisten

Carl von Ossietzky
Rudolf Olden
J. Gumbel
Max Alsberg
Th. Lessing
Ernst Niekisch

De man, die Multatuli hielp aan z'n wereldroem
Wilhelm Spohr

Een dichter die minister werd en als minister dichter bleef
Joh. R. Becher

Bezoek bij een vorstin

Mechtilde Lichmowsky

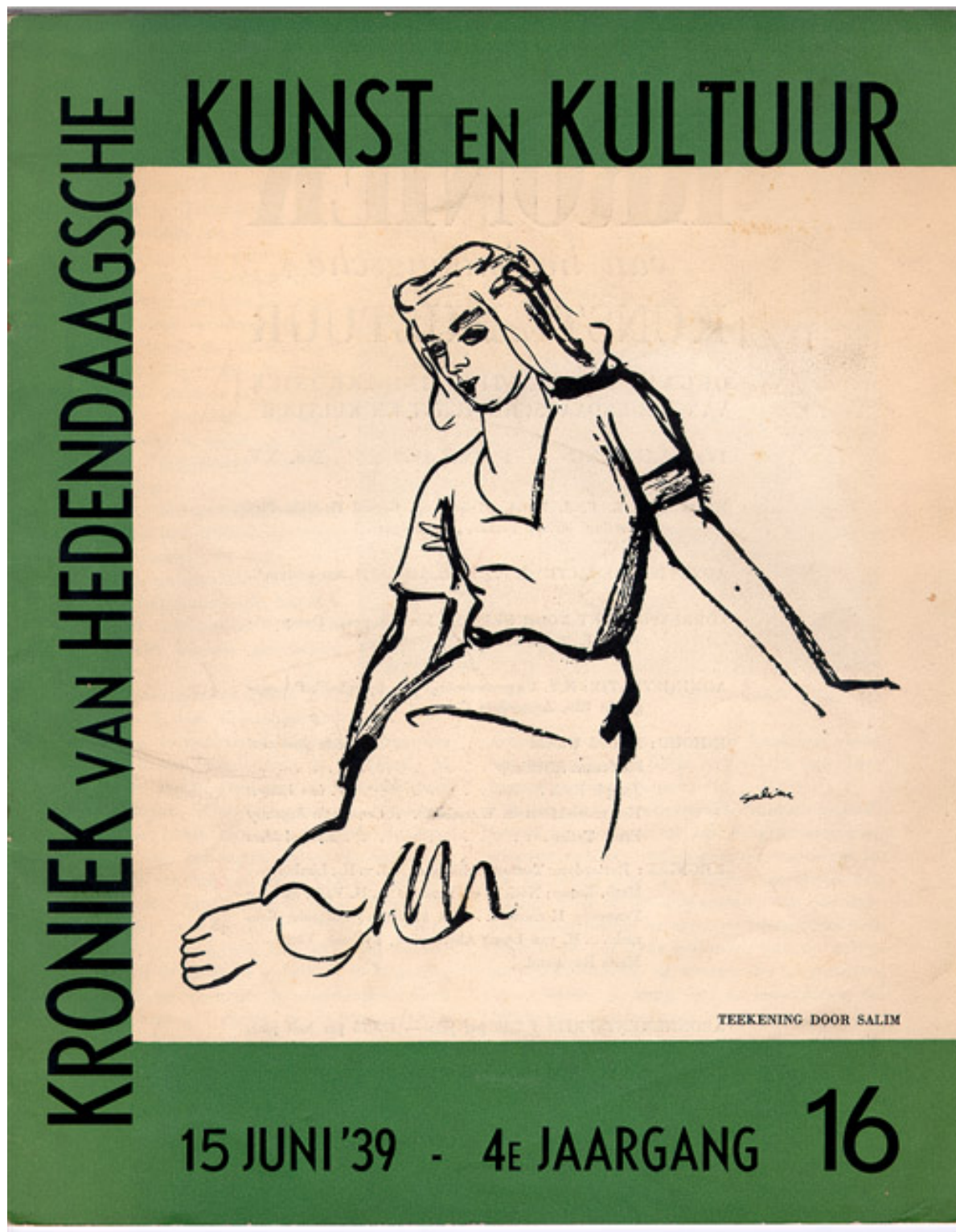
✱ Ik sprak met Franz Kafka

ROST

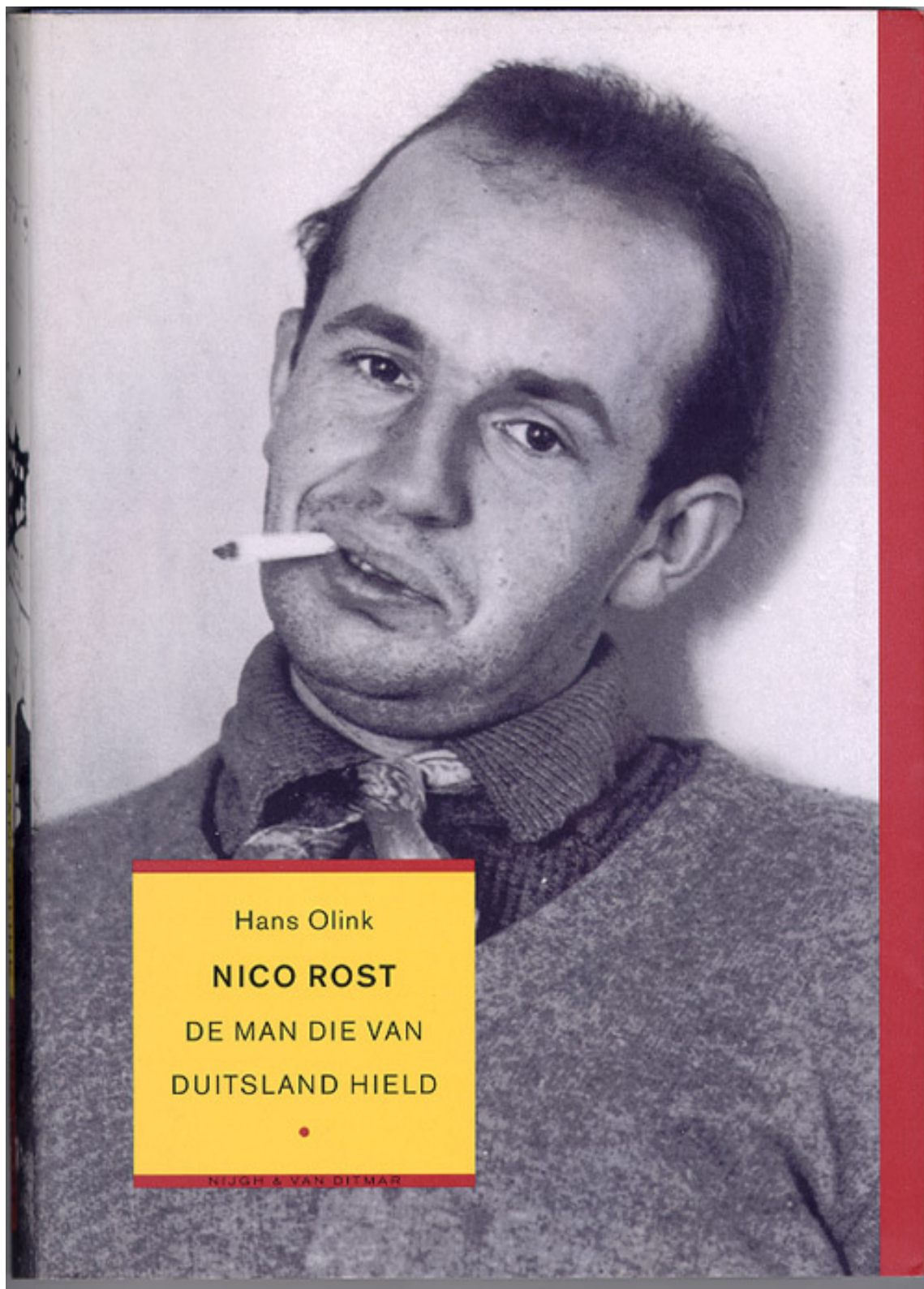
2.3 | Deel van de inhoudsopgave van "Aan marmeren tafeltjes".

2.4 | *Levensberichten*. Den Haag: De Baanbreker-Servire, 1931. – Bevat biografische schetsen van Paul Verlaine, Manulescu, Ewno Mayer Fischelewitsch Azew, Boris Sawinkow en John Reed. Bandontwerp van Hildo Krop, vriend van Nico Rost (particuliere collectie).

2.5 | W. van Elhorst [= Nico Rost], 'Joseph Roth', *Kroniek van Hedendaagsche Kunst en Kultuur* 4 (1939) 252-254. – Een van de vele artikelen die Rost aan de Duitse literatuur wijdde.

2.6 | Hans Olink, *Nico Rost, de man die van Duitsland hield*. Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar, 1997. – Biografie van Nico Rost, met foto van Rost uit 1930, genomen in het Romanisches Café te Berlijn. [Particuliere collectie]

Nico Rost, publicist, activist, vertaler (2001)
2 Literatuur-reporter in Berlijn

3. Communisme en anti-fascisme

Rost bracht in 1923 en 1924 twee bezoeken aan de jonge Sovjet-Unie om zich te verdiepen in het culturele leven daar. Twee reportages waren het gevolg. Voor de officiële Sovjetkunst had hij weinig goede woorden over en zijn opmerking dat Lenin geen gevoel voor kunst had, was ook niet bevorderlijk voor een partij-carrière. In latere jaren lag hij regelmatig overhoop met andere communisten zoals Jef Last. Na bezoeken aan Madrid en Barcelona rapporteerde Rost over de Spaanse burgeroorlog.

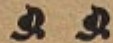

3.1 | Nico Rost, *Kunst en cultuur in Sovjet Rusland*. Amsterdam: Querido, 1924. [Particuliere collectie]

Haagsch Maandblad

onder leiding van

Dr. C. EASTON en S. F. VAN OSS

FEBRUARI 1925

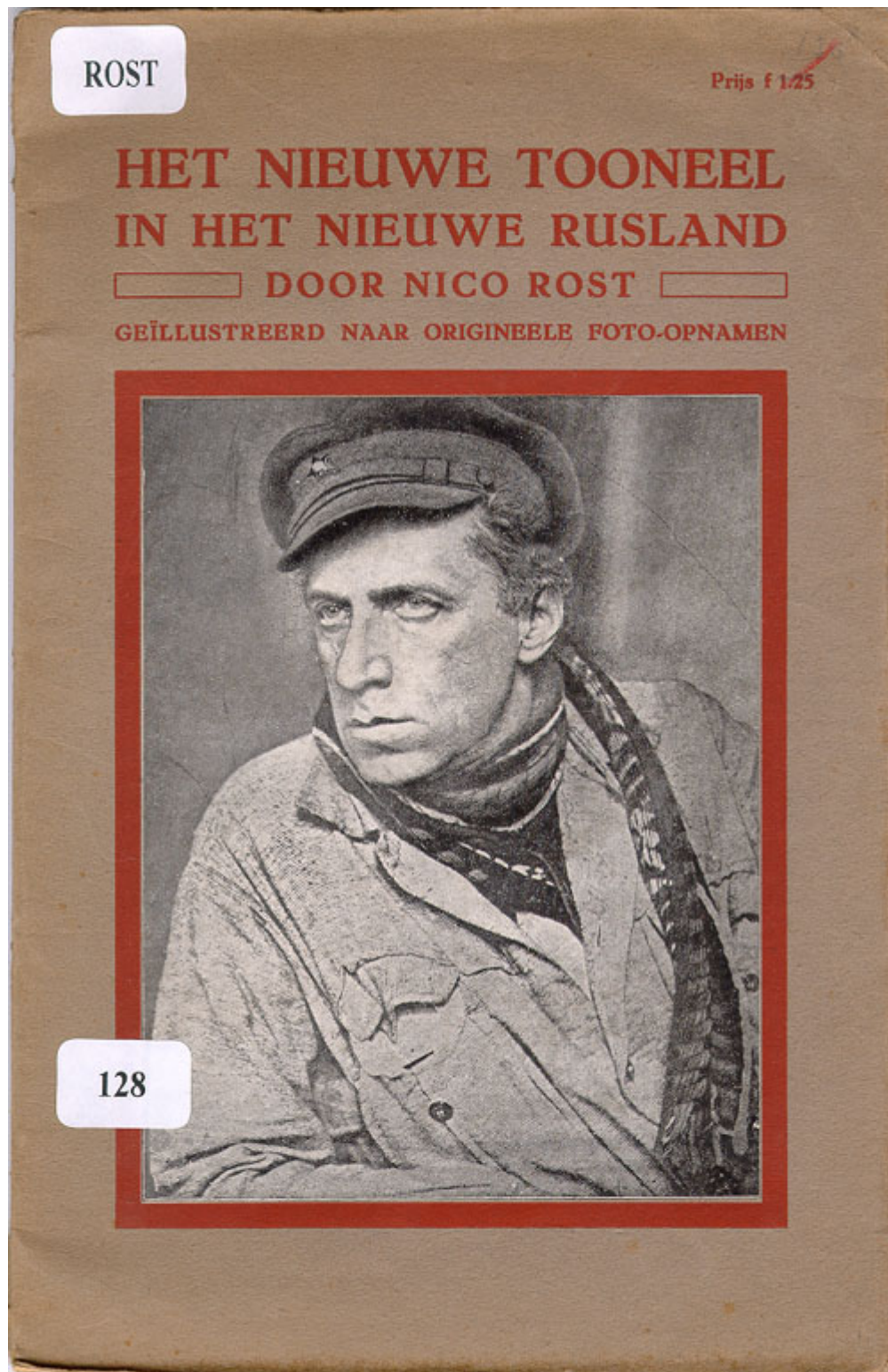
	Blz.
Oostersche en Westersche Wereld ... Dr. A. Yussuf Ali	131
De Opheffing der Roerbezetting en de West-Europeesche Havens ... J. van der Poel	142
Herziening van ons Strafstelsel Mr. O. E. G. Graaf van Limburg Stirum	157
Regeeringsbeleid ... P. J. de Kanter	164
Toezicht op het Onderwijs ... Ir. H. Enno van Gelder	176
Billiton-Zaken ... S. Kalff	186
De Trotzki-Crisis ... Nico Rost	199
The Women's Institutes ... H. Baart de la Faille	209
Oude Noodmunten ... Mr. Ernst Polak	215
Rabelais als Modern Denker ... Dr. Henri C. A. Muller	226
De Geschiedenis der Vrouw, IV ... W. L. George	239

H. P. Leopold's Uitg.-Mij. te 's Gravenhage

f 1.- Per Nummer; f 10.- Per Jaar

3.2 | Nico Rost, 'De Trotzki-crisis', *Haagsch Maandblad*, februari 1925.

3.3 | Nico Rost, *Het nieuwe tooneel in het nieuwe Rusland*. Arnhem: Van Loghum Slaterus, 1927. [ROST 128]

3.4 | 'Brief uit een concentratiekamp', in: *Links Richten. Maandblad van het arbeiders-schrijvers-collectief 'links richten'*, nr. 8, antifascistennummer, 1 mei 1933, 1-3. Dadelijk vanaf de opkomst van het nationaal-socialisme heeft Rost dit in woord en geschrift bestreden; na een verblijf van drie weken in het concentratiekamp Oranienburg in februari 1933 werd hij Duitsland uitgewezen.

3.5 | *Van het Spaanse vrijheidsfront. Een reportage.* Met een voorwoord van Louis de Brouckère. Amsterdam: Pegasus, 1937. [ROST 132]

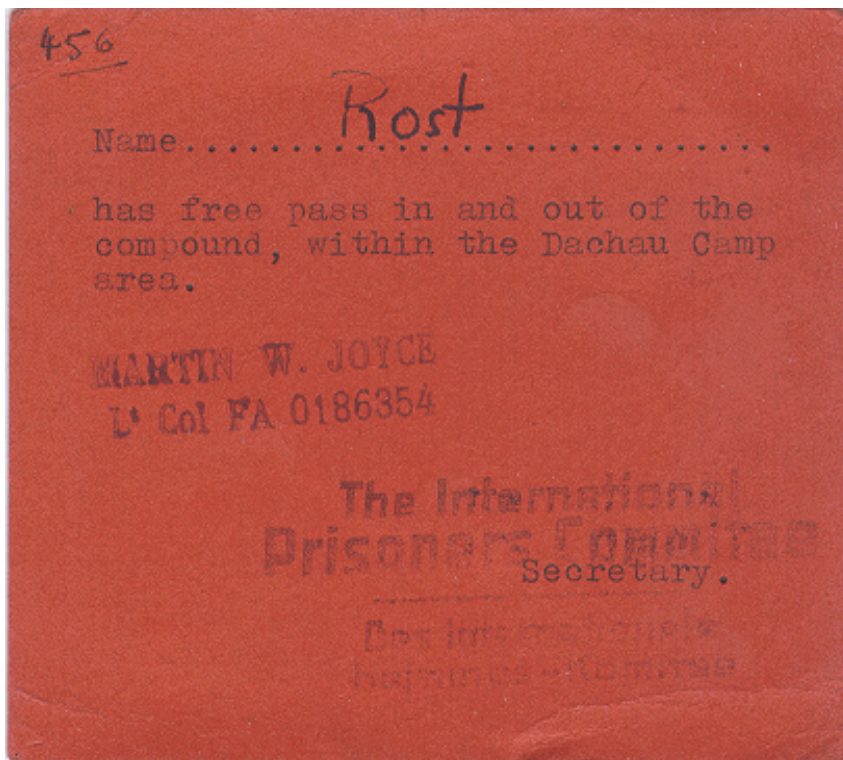
3.6 | Nico Rost, *Het geval Jef Last. Over fascisme en trotskisme*. Amsterdam: Pegasus, 1938. [ROST 145]

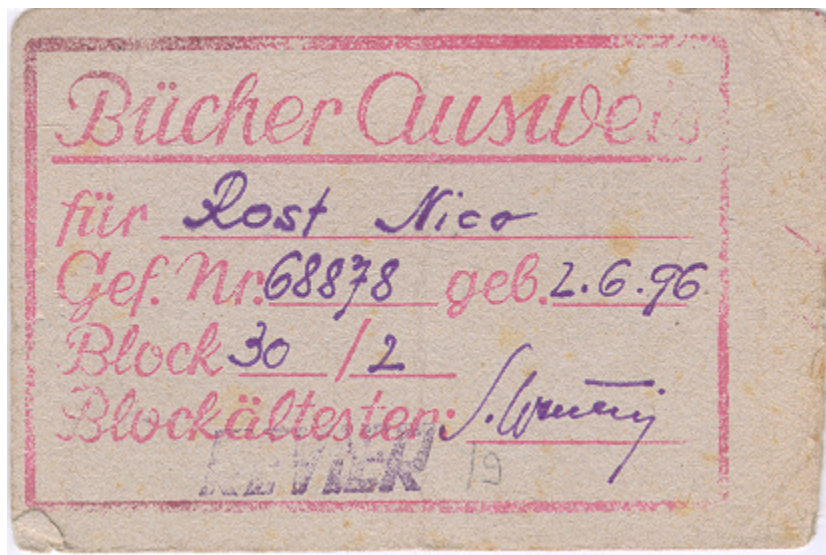
3.7 | W. van Elhorst [=Nico Rost], 'Kroniek achter prikkeldraad', *Kroniek van Kunst en Kultuur* 5 (1940) 89-90 (nr. 6, 1 februari 1940). – Artikel over naar Zuid-Frankrijk uitgeweken Spaanse kunstenaars.

4. *Goethe in Dachau*

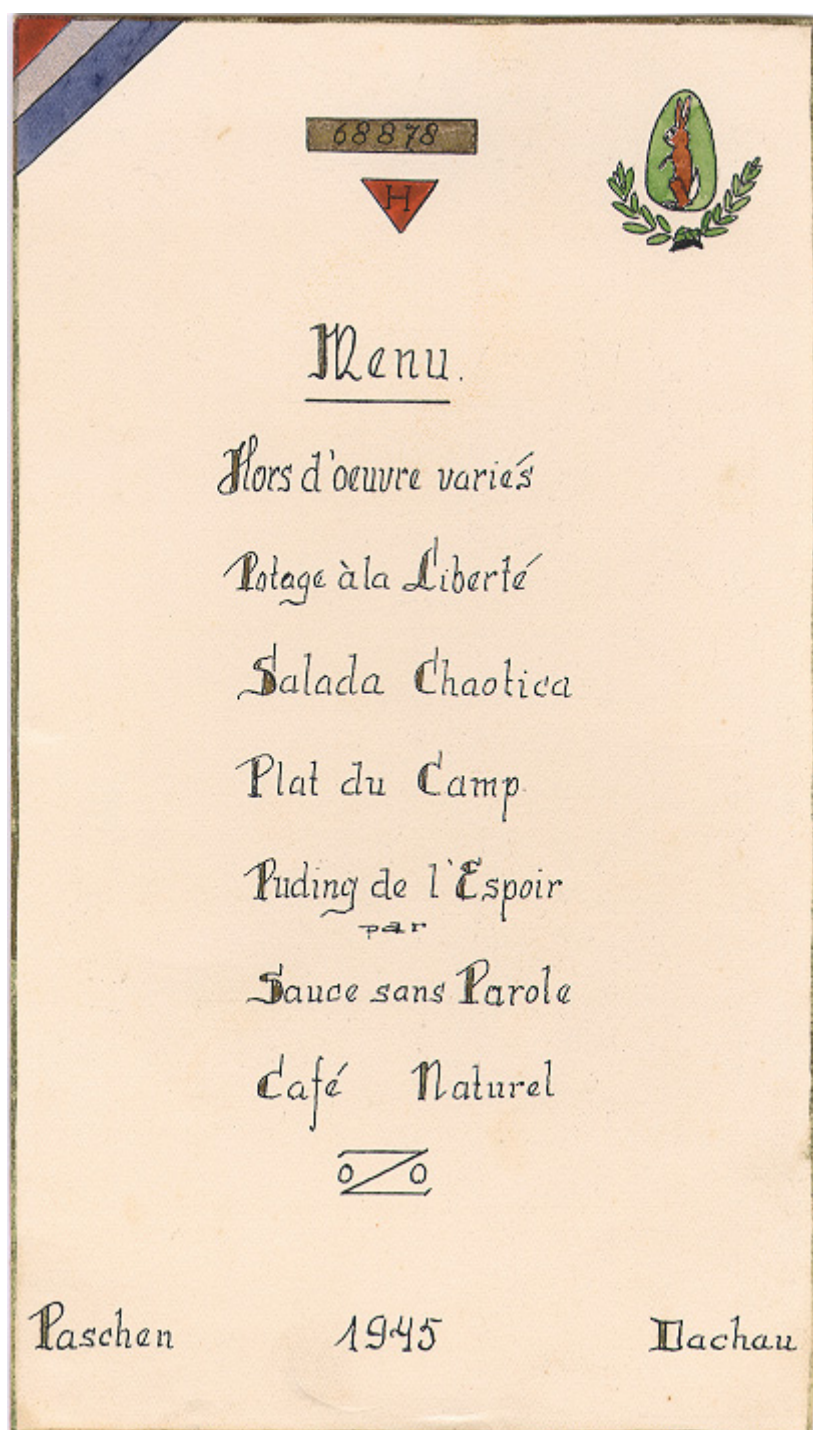
Over leven en werk van Rost in de eerste oorlogsjaren is weinig concreets bekend. In Brussel bezorgde hij onder het pseudoniem Abel Eppens bloemlezingen uit het historisch werk van R.C. Bakhuizen van den Brink en P.C. Hooft; onder de schuilnaam N. de Praetere publiceerde hij gedichten van Lichtenberg. Hieraan kende hij zelf grote waarde toe, ook als ‘verzetsdaad’. Gedurende een jaar zat hij in het concentratiekamp Dachau, waar hij een dagboek bijhield, dat hij in 1946 publiceerde. In dit *Goethe in Dachau* bestreed hij anti-Duitse gevoelens door de grootsheid van de Duitse literatuur te beklemtonen, waarvan de lectuur in het kamp hem een grote steun was. Het boek was een groot succes, en werd vertaald in het Duits en het Tsjechisch.

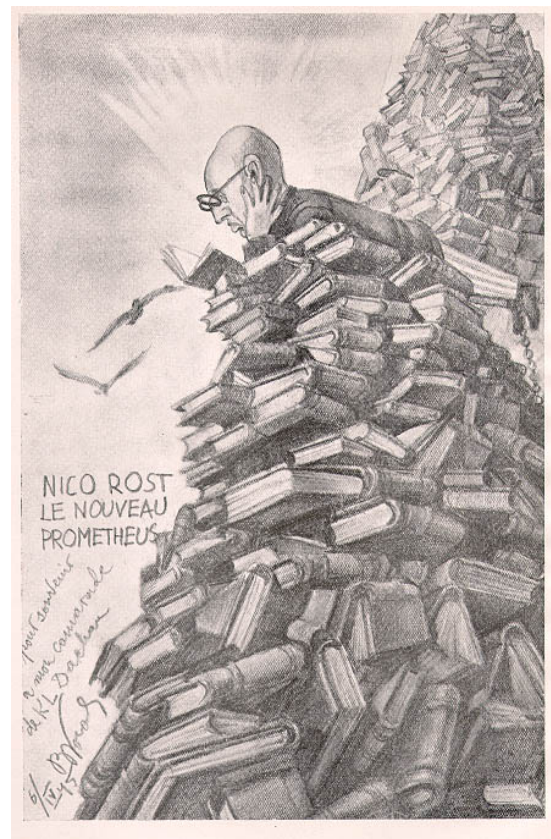
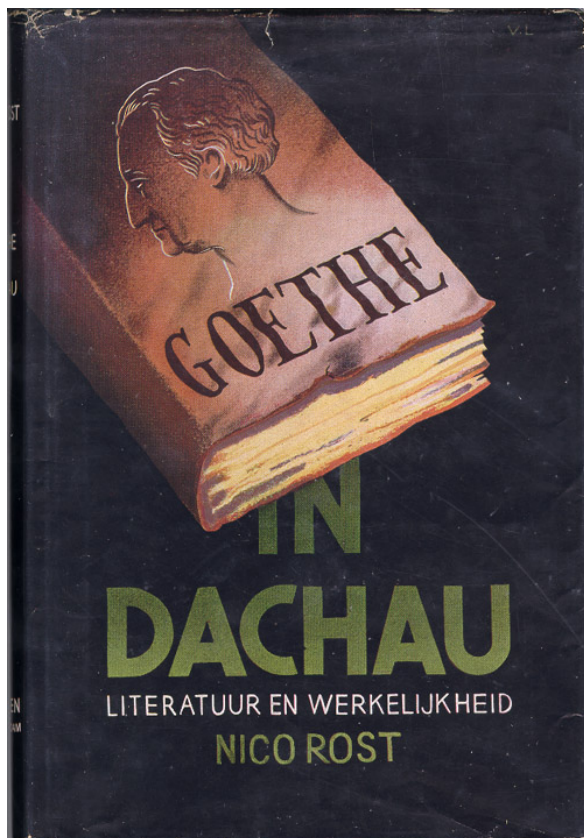
4.1 | Een Duits en Amerikaans bewijs van vrije doorgang in het concentratiekamp.

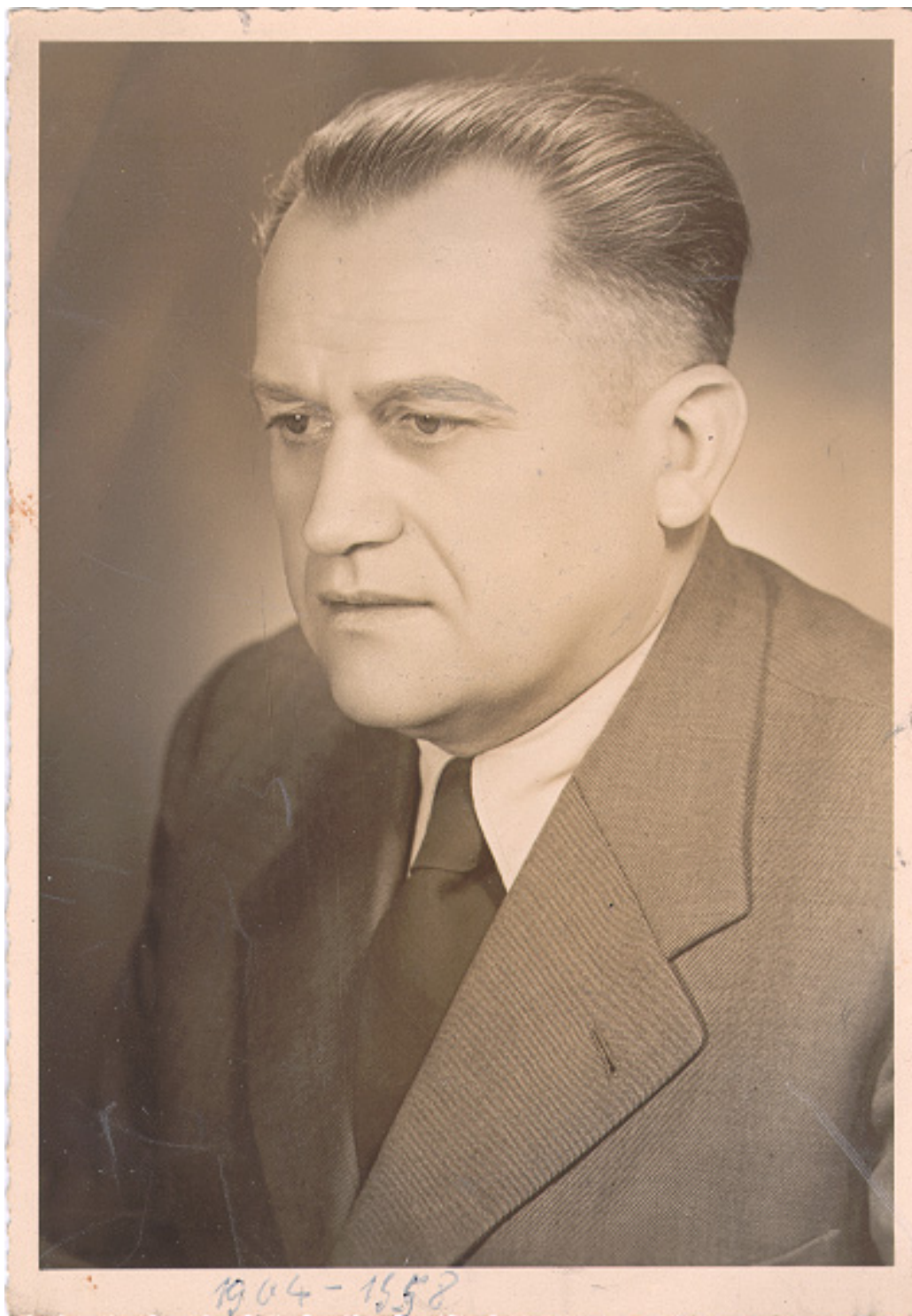
4.2 | 'Bücher-Ausweis' van Rost in Dachau, waarmee hij toegang had tot de kamp-bibliotheek.

4.3 | Menukaart. Dachau, Pasen 1945.

4.4 | Nico Rost, *Goethe in Dachau. Literatuur en werkelijkheid*, eerste druk van de Nederlandse editie, met stofomslag (Amsterdam: L.J. Veen's Uitgeversmaatschappij, 1946). – Met tekening van Rost als de nieuwe Prometheus, getekend door een onbekende kampgenoot in Dachau op 6 april 1945.

4.5 | Portret van Heinz Stöhr (1904-1958), kampgenoot van Rost in Dachau, die hem behulpzaam was op jacht naar papier. Hem wordt dank gebracht in het woord vooraf.

Bij het boek van Nico Rost

Anton van Duinkerken.

3

De Waarheid 26 juni 48

GOETHE IN DACHAU

Letterkundige Kroniek

SINCE een paar jaar al gonzen ingewijde kringen zachtjes van het gerucht, dat Nico Rost een dagboek uit het kamp Dachau persklaar had, dat van bijzondere betekenis was. Hier en daar heeft men er zelfs een fragmentje van kunnen lezen, hoewel daaruit geen indruk van het geheel was te verkrijgen.

Het gonzend gerucht heeft daarom lang aangehouden en is af en toe tot een gemor van ongeduld tegen de trage uitgever gestegen; maar zichter dan toch eindelijk, kloek en royaal, het boek in concrete lijve, dat het morren en gonzen in een toon van erkentelijkheid en de ontvreemding der wachtenden in alle soorten van vergevensgezindheid doet omvallen. Het bevestigt niet alleen de verwachtingen, die we er van hadden, het gaat daar in menig opzicht hoog boven uit. Ik geloof zelfs — met alle respect voor Rost's onvermoeibare journalistieke en agitatorische, vertalers- en bemiddelingswerk, dat jaren van zijn leven in beslag heeft genomen — dat het niet te boud gesproken is, als wij zeggen, dat Rost met dit boek een gedenkteken heeft opgericht. Voor de communistische wereldbeschouwing, die hij belijdt; voor de mensen van wie hij houdt; voor hen die in de goede strijd gebleven zijn; voor het tragische en zo smalle Duitsland van-gisteren-wille, dat over is gebleven van de Weimar-republiek en het Derde Rijk; maar achteraf, ofzichoon niet zo bedoeld, ook voor zichzelf. Het laatste mag eerlijk gezegd worden.

Rost geeft zijn boek de besleedende titel: Goethe in Dachau, en vermeldt dat hij een eene door de beweging: Literatuur en werkelijkheid. Daarmee is het kernpunt van zijn kamp-herinneringen aangegeven. De inhoud van zijn gedachten-leven werd niet in de eerste plaats in beslag genomen door de misdaad en boosheid der bezden en doer de kamp-misdaad in ongerepte, maar door de wijde, waarop men de vijand en de slende kon verdragen en bestriden en waarbij, tegen de ontzetting van het nieuwe Duitsland, de beschaving en ideënruijdheid van de literatuur en inzonderheid van de klassieke Duitse gerekt werd, die in Goethe haar symbolisch middelpunt vindt. Goddins waren er ook in de kampen boer boeken. En wat Rost met die boeken heeft gedaan is miraculeus. Geheel te verbazen is dat niet. De

in groter en dieper perspectief zien, en al wetende en combinerende, de handen met de wereld daarbuiten, zelfs zonder direct contact, levend en levengerevend houden. Hiermee is het bijzondere en ook nieuwe aspect van dit boek, maar ik meen, aangeduid. Men herinnert zich van het Riksdagbrand-proces, hoe de Bulgar Dinitroff in zijn kerker Duits leerde door het lezen van de Duitse klassieken en in hun verken een geesteswapen vond tegen zijn belagers. Ditselofs geldt in nog sterkere mate voor Nico Rost, die door deze Duitse literatuur in haar historische strekking te begripen en te verwerken, vurige kolen stapelde op het hoofd van zijn vijanden, die er alleen een propagandistisch misbruik van maakten, maar er niet naar dachten en handelden. En ongeschieden van de ernst en de bewustheid, waarmee Rost dit deed, is ook het dagboek van zijn ervaringen, emoties en zijn innerlijk groei-proces geschreven: eenvoudig, tot nu het laatste af, van een vaak aangrijpende directheid en soberheid, die het tot een klasse apart maakt.

Men vraagt zich af, of iemand, die in de literatuur niet een zaak van villaad, levenslang, maar slechts een verrijd aesthetisch spel of een particulier spraakmiddel voor particuliere gemoedstoestanden heeft leren zien, in jaren van druk en doodgevaar wel zulk een intense waarde aan het werk van de grote meesters had kunnen ontleenen. Wij hebben in Nederland mr. Floris Bakels, die dezelfde opsluiting heeft meegemaakt als Rost en ook aantekeningen maakte: niet het kamp

aan bemoeiding en onderlinge hulp, aan menselijkheid van het zuiverste water van anderen naar hem, van hemzelf naar anderen is uitgegaan. Hij legt er geen speciale nadruk op; hij houdt slechts tellen bij... Maar de solidariteit blijkt uit het wezen van zijn aard en levensbeschouwing en uit de aard en de levensbeschouwing van de beste mensen, met wie hij omgesloten zat. Wij horen van zijn relaties met Tel-ders met Wladl. Bechman, met de dichter Hoornik en de Rotterdamse arts Drost; wij leren hem kennen in zijn omgang en gesprekken met katholieke priesters, Oostenrijkse socialisten en Joegoslavische partizanen, met Tsjechen en Polen, met zijn directe geestesverwanten als Jan Postma en Chris Smil van wie een Gja van Munster, een Gerrit van den Bosch en anderen onder zijn ogen sterven.

En al deze relaties zijn zo goed-geerlijk en zo vol ontzag voor ieders probleem en persoonlijkheid, waarde ook in de kleinste mens ontdekt. Rost altijd een vonk van het zwaarmedekkende leven, dat wij als wijle een soort amarijke ironie voelen opkomen bij de gedachte, dat al, die de communistische opvattingen aanhangen, opnieuw als voor de oorlog worden uitgekeerd voor machineries, voor vernielers van de persoonlijkheid, voor gevoelloze geïmmakers, die mensen door nummers willen vervangen. En Rost zelf, met honderden en duizenden vrienden en denkende mensen tot een kampnummer verlaagd en onder de gelijkheidsdwalen van het nazisme gersakt, moet bij zulke aantijgingen van de politieke vijand wel door het pijnlijke gevoel van ironie bekropen worden; heeft de terugkeer in de wereld, waar men de vrije persoonlijkheid zo innig heet te beminnen, geen afschuwelijke uitgoochelingen met zich gebracht...?

De troost van de literatuur, de weldaad van de kameradschap, de eerbied voor elke overtuiging, die met strijd en zelfoverwinning is gekocht, worden in dit boek van Rost nog aangevuld door een derde waardevol element. Dat betreft de verhouding van de schrijver tot Duitsland en het Duitse volk. Met een treffende helderzinnigheid en onwankelbaarheid van oordeel heeft Rost vastgehouden aan de juiste (en inmiddels door de politieke ontwikkeling meer dan ooit bevestigde) grondstelling, dat men de Duitsers niet over één kam kan scheeren.

„De Hitlers gaan voorbij — het Duitse volk blijft! — dit woord van Stalin vermeldt Rost ook ergens in zijn disputen met de mede-slachtoffers, die het Duitse vraagstuk simpel als een bijtjens op grotere schaal wensen te zien. Rost bekent eerlijk

THEUN DE VRIES bespreekt het boek van Nico Rost, Goethe in Dachau

4.7 | Theun de Vries, 'Goethe in Dachau', *De Waarheid*, 26 juni 1948 (fragment).

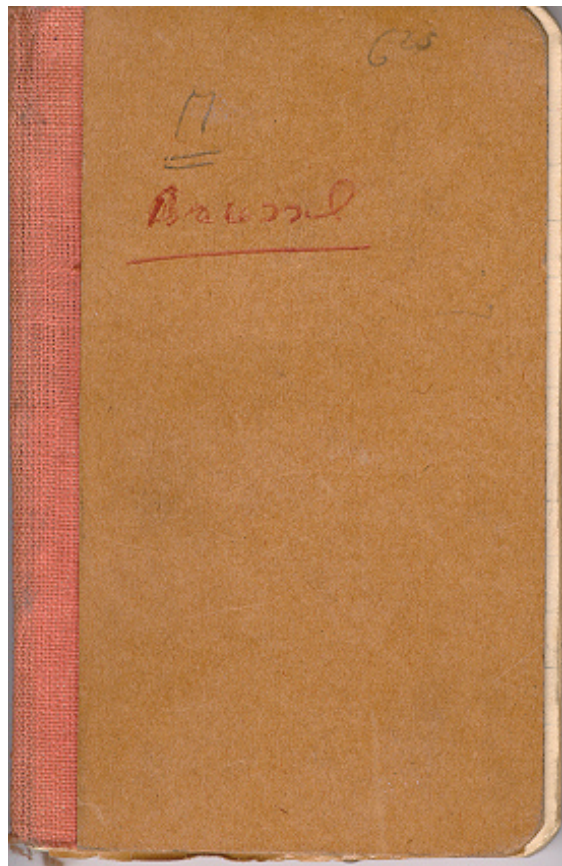
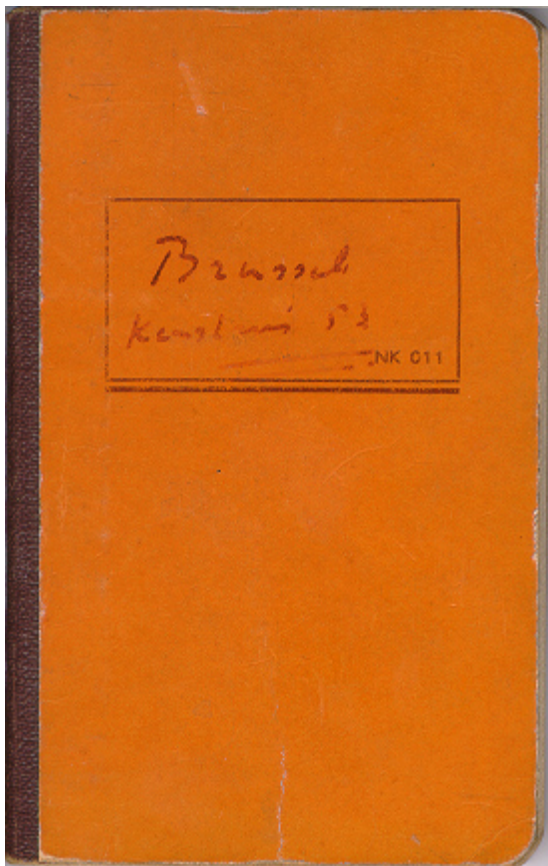
WER WEISS BESCHEID?

1. Seit wann ungefähr gibt es den Begriff „Hoher Kommissar“, und wo wird ein solcher Kommissar für gewöhnlich eingesetzt?
 2. Wie heißt die große Geschäftsstraße Shanghais, der größten Stadt Chinas?
 3. Wie heißt der Erfinder der Taschenuhr?
 4. Der neue sowjetische Film „Der wahre Mensch“ wurde nach Erlebnissen eines sowjetischen Fliegers gedreht. Wodurch ist dieser Flieger kürzlich bekanntgeworden?
 5. Welches Land brüstete sich bisher immer, politischen Flüchtlingen Asylrecht zu gewähren?
 6. Wer bewegt sich in einer Stunde schneller, a) ein Fußgänger, b) ein Schwimmer?
 7. Welche Länder sollten auf Grund eines Bevin-Sforza-Plans von der UN-Vollversammlung wieder unter Italiens Treuhänderschaft gestellt werden?
 8. Wie heißt der Verfasser des kürzlich erschienenen Buches „Goethe in Dachau“?
 9. In welchem Land gibt es zur Zeit die meisten Arbeitslosen?
 10. Bei den kürzlich stattgefundenen Gemeindewahlen in England verlor die Labour-Partei ungefähr 800 Sitze. Bei welchen Parlamentswahlen errang diese Partei die absolute Mehrheit?
- Für die richtige Beantwortung der 10 Fragen setzen wir drei Preise in Höhe von 50, 30 und 20 DM und fünf weitere von je 10 DM aus. Über die Reihenfolge der Preisträger entscheidet das Los. Ihre Namen werden in Nummer 29 des „Start“ bekanntgegeben.

4.8 | De rubriek voor wizzkids in het Duitse *Start. Illustriertes Blatt der jungen Generation*, stelt als vraag 8: Hoe heet de schrijver van het onlangs verschenen boek *Goethe in Dachau*?

5. België

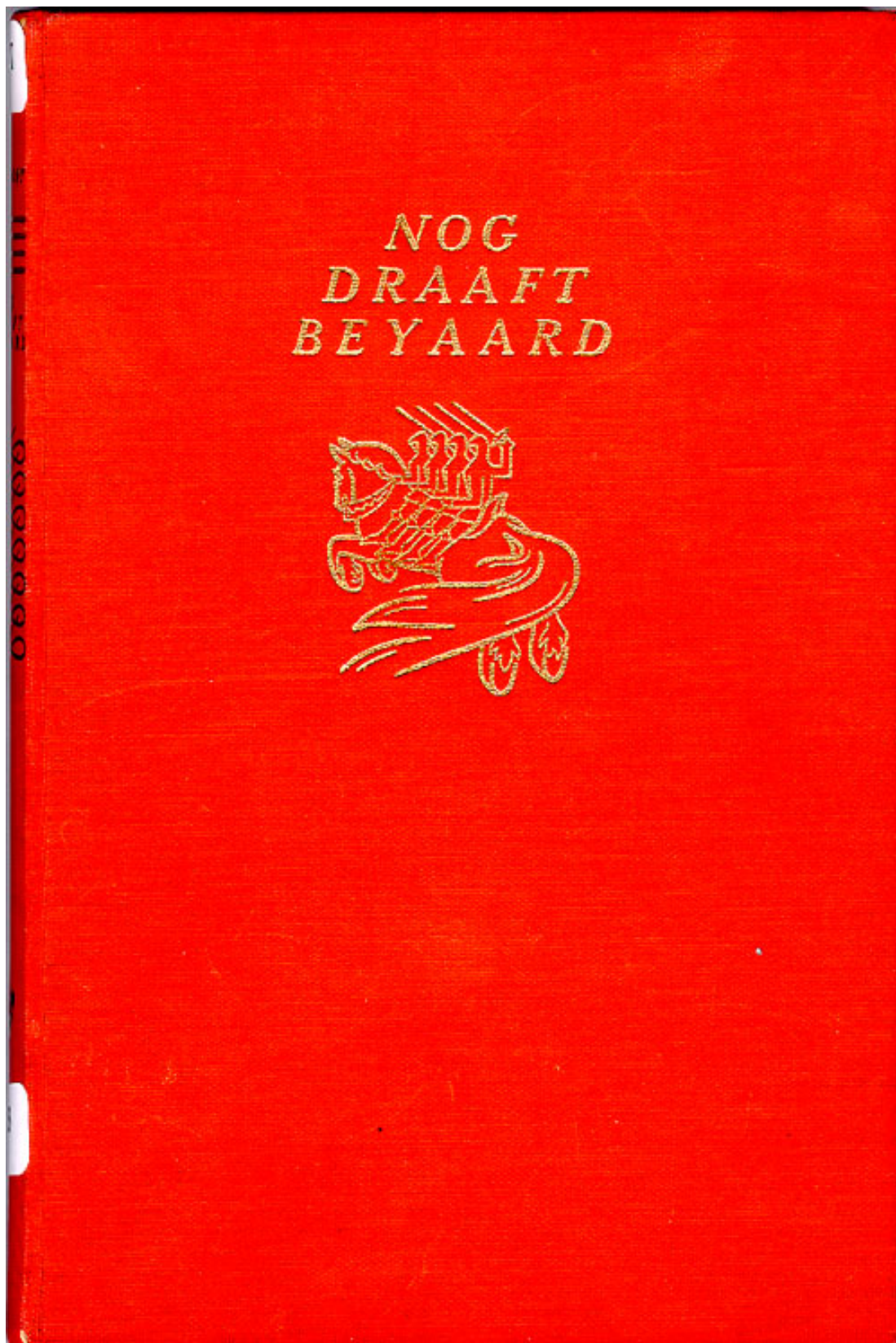
Na de oorlog vestigde Rost zich in Elsene, buitenwijk van Brussel. Daar kreeg hij het aanbod voor zijn gezondheid enige tijd in de Ardennen te gaan wonen, in Amonines. Altijd al vol belangstelling voor folklore en sagen, vatte Rost hier ook voor het landelijke België een grote liefde op. Wanneer hij gewoon menselijke verhalen kon vertellen, was hij op zijn best. Hij publiceerde vooral in het Gentse socialistische dagblad *Vooruit* en herdrukte een aantal stukken in twee bundels. In België was hij o.a. bevriend met Louis Paul Boon, Herman Teirlinck, Aloïs Gerlo en Arthur Haulot, oud-kampgenoot en commissaris-generaal voor toerisme. Allen zijn in de correspondentie van Rost vertegenwoordigd. Van Haulot kreeg Rost vele foto's kado over toeristisch interessante plaatsen en evenementen in België.

5.1 | De Rost-collectie telt tientallen notitieboekjes. Dit zijn er enkele betreffende België.

5.2 | Foto's van levend kerstspel bij Luik en van Napoleon in het museum te Waterloo, waarover Rost geestdriftig berichtte.

5.3 | *Nog draaft Beyaard. Een Ardennenboek.* Amsterdam-Antwerpen: De Wereldbibiotheek, z.j. [1954]. [ROST 133]

5.4 | *Ook dat is Brussel. Appreciaties en herinneringen.* Assen: Van Gorcum, 1958. [ROST 140]

Nico Rost (links) op wandel met Boontje in de Ardennen.

Bloemen voor Nico Rost

Dat wij hier vandaag met een tuil bloemen voor Nico Rost staan? Hij is welgeteld dertig jaar lang medewerker aan het blad Vooruit en deszelfs Geestesleven.

En waarom wij dan zo lang hebben gewacht met onze hulde? Waarom wij niet veel vroeger de gelegenheid te baat namen, een schone jubilé van 25 jaar medewerking met alle mogelijke luister te vieren?

Ja, hoe gaat dat. Niets dat vlugger vergeten raakt dan de krant, en niets waar minder op gelet wordt dan een journalist. Neem nu Nico Rost zelf. Jaar in jaar uit heeft hij geschreven over allerlei beroemde mannen en vrouwen die zestig jaar werden, die honderd jaar werden, die een prijs wonnen, die een meesterwerk schreven. Dat hij ondertussen zelf zestig jaar werd - volgend jaar al bijna 65 - en dat hij enkele mooie boeken schreef en een prijs won, en dertig jaar aan Vooruit meewerkte, daaraan dacht niemand.

Rost meer brieven en boeken op één dag moest verzajouwen dan anders op een heel jaar. Hij had op zijn fiets steeds een barstensvolle postzak, en aan het huis van Rost komend haalde hij daaruit dan een enkele brief of prentkaart...

Rost wou die aannemen, maar de postbode schudde het

Boontje

hoofd. Neen, meneer Rost, zei hij, die brief is voor iemand anders uit het dorp, maar de rest van de zak is voor u.

Nu woont Nico Rost weer in Amsterdam, als hij niet in Duitsland of Polen is, en stuurt hij van daarginds zijn reportages en artikelen. We kunnen hem dan ook alleen maar langzame deze weg gelukwensen met z'n dertig jaar medewerking.

Hier uw bloemen, Nico, en nog vele jaren!

5.5 | Louis Paul Boon, 'Bloemen voor Nico Rost', *Vooruit*, 24 december 1959 (fragment)..

Leer geachte Heer Hoornik,

Het zal mij een grote eer en vreugde zijn, onze
goede oude Nico in de bloemetjes te mogen zetten.

Het bijhouden schrijven met korte opsomming van
Nico's bedrijvigheden plaats ik alvast op tijd en stond,
met fotos, in ons blad "Voornut".

Het is de eerste keer dat ik in een comité kom, en
ik hoop dat ik mij daar behoorlijk zal weten te
gedragen.

ondertussen zeer hartelyk,

P. Boon

L. P. Boon
Bruderstraat
(vogelzang)
Erumbodigen

5.6 | Louis Paul Boon aan Ed Hoornik, zonder datum. – Boon verklaart zich bereid zitting te nemen in een comité ter hulding van Nico Rost bij diens 65ste verjaardag (1961). Hij hoopt zich behoorlijk te zullen gedragen.

JIDDISCHE VERTELKUNST

Droom en tragische werkelijkheid ener literatuur

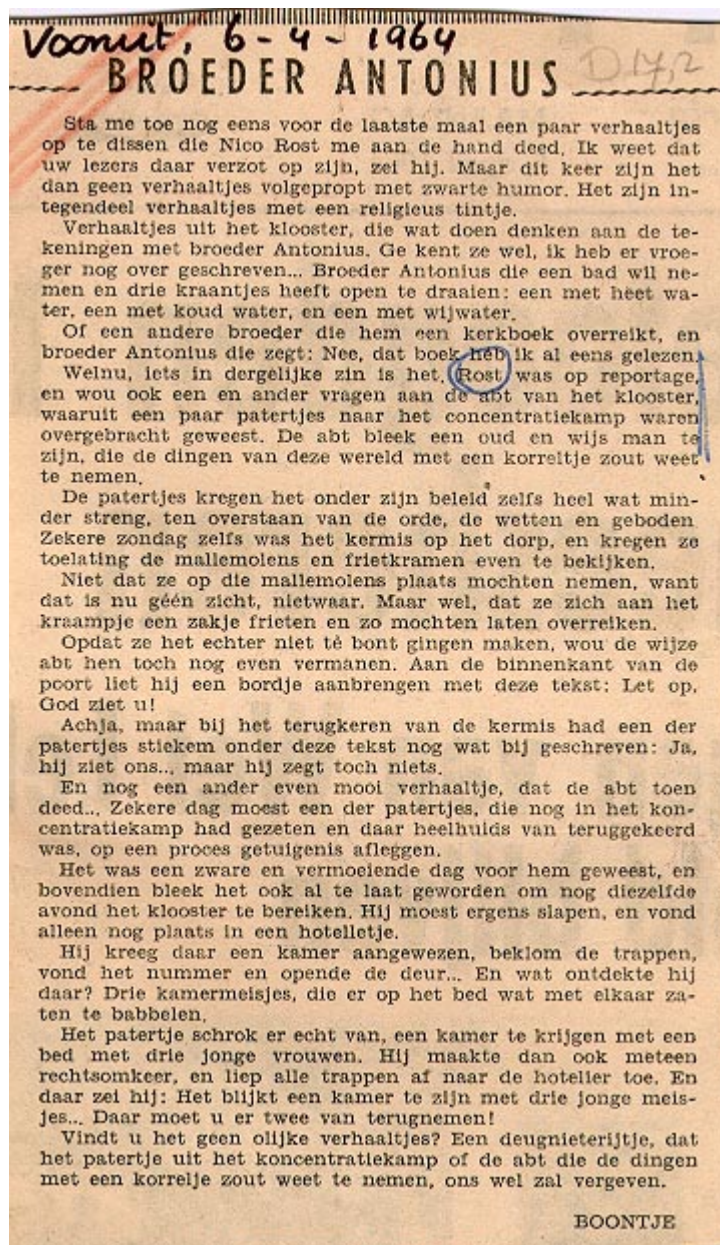
Er valt in de laatste jaren een stijgende belangstelling te constateren voor de Jiddische vertelkunst. In vele landen verschijnen vertalingen uit deze literatuur, in Engeland, in Frankrijk, maar vooral in Duitsland (bijna had ik geschreven vooral in Duitsland)). De reden hiervan is tragisch en niet moeilijk te verklaren. Misschien kunnen we hier spreken van een soort geestelijke en literaire «Wiedergutmachung».

Vóór de oorlog, vóór 1933, verschenen de oorspronkelijke uitgaven van deze werken in Warschau, Lodz, Krakau en in enkele, hoofdzakelijk Poolse, provinciesteden (vele echter ook in New York) en werden ze door honderdduizenden Oostjoden gelezen, maar was deze literatuur in Westerse contreien bijna onbekend. Er verschenen bij een enkele uitgeverij nu en dan wel eens vertalingen van, doch de zogenaamde «grote» literaire kritiek nam daar dan nauwelijks notitie van.

«Tewje, der Milchmann», een der belangrijkste werken van Sjolem-Aleichem (1859-1916) verschijnt thans echter (in de vertaling van Alexander Eliasberg) bij een der belangrijkste Duitse uitgevers, het bekende Inselverlag en zal — daarom, alleen al — nu wel in brede kringen gelezen worden. Sjolem-Aleichem verdient dit en werd trouwens toen hij nog leefde, al door Tsjechow, Mark Twain, Vladimir Korolinko en Maxim Gorki erkend als een der grootsten onder hen. «Zijn droeve verhalen kan ik niet lezen zonder erom te lachen», schreef Gorki; «en bij zijn vrolijke verhalen kost het me moeite om niet in tranen uit te barsten. Een literatuur, die een schrijver als Sjolem-Aleichem bezit, verdient een ereplaats in de wereldliteratuur».

Sjolem-Aleichem de reporter. Hij vertelt er ons niet zelf over, maar laat zijn personen vertellen, voegt niets toe aan hun verhaal en blijft steeds een groot kunstenaar, omdat hij nooit moeite deed om kunst te maken. Al zijn personen praten maar aan één stuk door, zoals Joden uit een kleine Russische of Poolse provinciestad plachten te doen, vaak zelfs zo haastig dat we ze bijna niet bij kunnen houden. Ze overlappen ons dan met citaten, met allerlei voorbeelden uit de geschiedenis, uit de Thora en uit het leven van hun bureu, zodat het ons wel eens bang te moede wordt en we somtijds vrezen dat de schrijver de draad kwijt raakt. Doch dan blijkt steeds door één zin of door één enkel woord, dat dit niet het geval is, en zijn we midden in het onderwerp beland. Dit onderwerp dat hij als een kunstenaar zo volkomen beheerste en bleef zien met de naïveteit van een kind, even zuiver en ernstig: de nood der kleine Joodse luyden, waar hij zich zijn hele leven mee verbonden heeft gevoeld. Werkelijk tot aan zijn dood, want in zijn testament stond het verzoek te worden begraven bij de eenvoudige Joodse arme lieden: «Onder het Volk, zodat de steen die op mijn graf wordt geplaatst, de eenvoudige graven om me heen zal verfraaien.

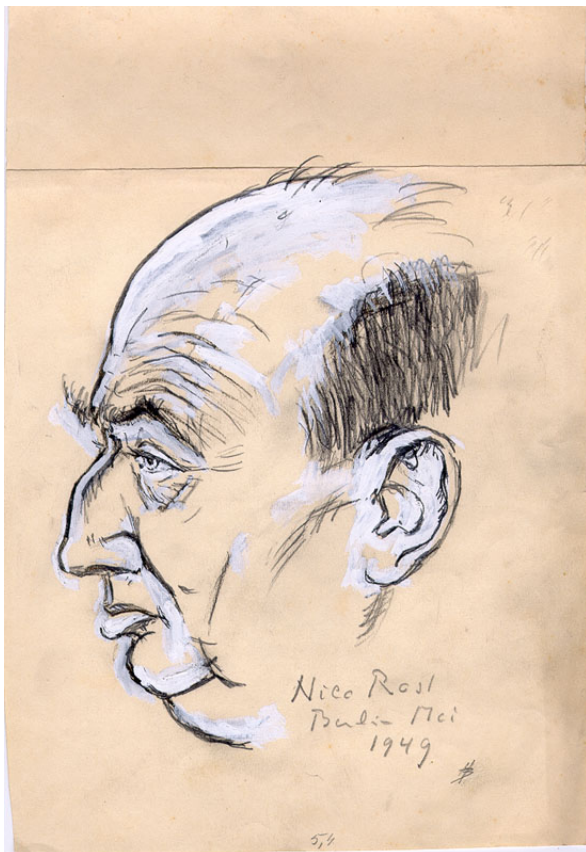
5.7 | Nico Rost, 'Jiddische vertelkunst. Droom en tragische werkelijkheid ener literatuur', *Vooruit*, 2 augustus 1962. – Een van de vele tientallen bijdragen van Rost aan het Gentse socialistische dagblad.

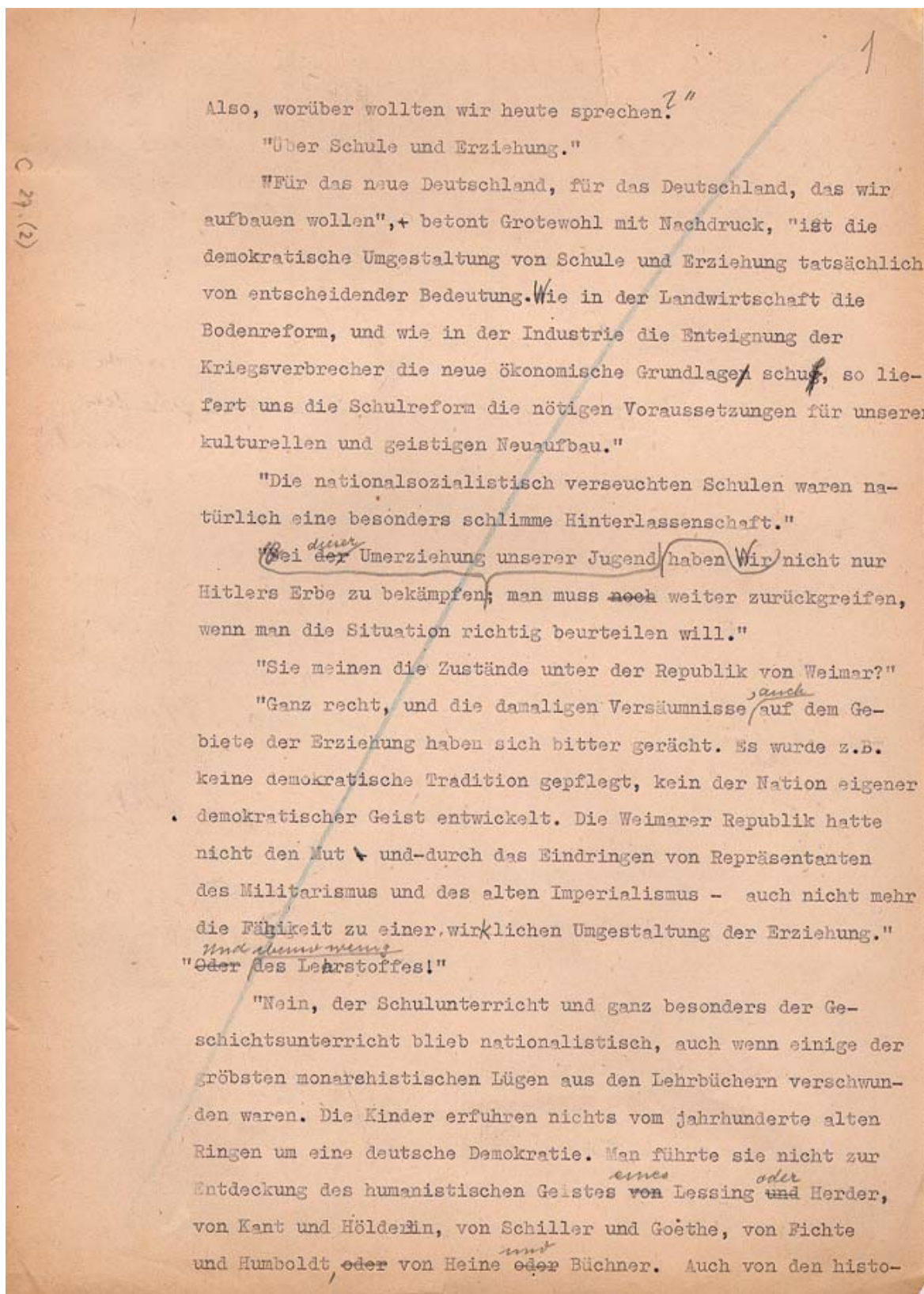
5.8 | Louis Paul Boon, 'Broeder Antonius', *Vooruit*, 6 april 1964, vertelt wat verhaaltjes van Nico Rost.

6. *In en uit de DDR*

Zijn succes als vertaler van linkse auteurs, zijn communistische gezindheid en de strekking van *Goethe in Dachau* leverden Rost veel goede gezindheid op in de DDR en andere landen van Midden-Europa. Hij bezocht Hongarije en Tsjechoslowakije en kreeg het aanbod zich te vestigen in Oost-Duitsland, waar hij hoofd werd van het letterkundig archief te Wiepersdorf. Hier had hij contacten met Anna Seghers en zette hij zijn werk voort. Vraaggesprekken met Otto Grotewohl, de Oostduitse minister-president, zouden moeten uitmonden in een biografische studie over deze communistische partijbonds. Daar kwam niets van terecht, enerzijds door de weinig consistente verteltrant van Rost, anderzijds doordat de communistische autoriteiten ter ore kwam dat Rost geen lid van de CPN was. Paul de Groot had de pest aan Rost, die daarop met harde hand de DDR werd uitgewerkt.

6.1 | Twee portretten van Rost door Gäbel, Berlijn 1949.

6.2 | Pagina van het typoscript van de vraaggesprekken met Grotewohl.

6.3 | Foto van Otto Grotewohl uit de tijd dat alles nog goed leek. Persoonlijk gesigneerd.

Besuch aus Frankreich und Holland

Nico Rost arbeitet an dem Buch „Gespräche mit Grotewohl“

Als Repräsentant des fortschrittlichen Frankreichs weilt in diesen Tagen Professor Jacques Nicolle unter uns. Als Angehöriger des Collège de France, der hohen wissenschaftlichen Institution Frankreichs, nimmt Jacques Nicolle im geistigen Leben seines Landes eine führende Position ein. Er ist Physiker und Schüler des 1946 verstorbenen weltberühmten Forschers Paul Langevin, dem die moderne Physik Außerordentliches verdankt. Als Mensch

Jacques Nicolle
Zeichnungen: Gäßel

ist er voller Lebenswürdigkeit, berichtet gern über seine Arbeit und seine öffentlichen Aufgaben — er ist Generalsekretär der Kulturabteilung der französisch-sowjetischen Gesellschaft, und wenn es mit der sprachlichen Verständigung nicht recht funktionieren will, versucht er es außer auf französisch auch mit dem Deutschen und Russischen. Dafür ist aber die menschliche Verständigung um so herzlicher, und Prof. Nicolle tut sein Möglichstes, sie weiter zu vertiefen. Als Physiker widmet er sich der Lehre von der Symmetrie, den Baugesetzen der anorganischen und organischen Welt. Dieses für uns noch wenig erschlossene Gebiet der Wissenschaft will er uns in seinen Vorträgen an den Universitäten der Deutschen Demokratischen Republik nahebringen. Besonders betont er seine Zusammenarbeit mit dem großen Atomforscher Julliot-Curie, dessen Arbeit zu popularisieren ihm ein besonderes Anliegen ist.

Einer unserer häufigsten und willkommensten Gäste ist der holländische Schriftsteller Nico Rost. Seine mächtige, Ruhe aus-

strahlende Persönlichkeit finden wir überall dort, wo das demokratische Leben sich entwickelt. Voll Freude berichtet er über seine Reisen durch die Volksdemokratien, deren Aufstieg er begeistert miterlebt. Darum nimmt er auch an der demokratischen Erneuerung Deutschlands regen Anteil. „Diese gesamtdeutschen Kulturbundtage beweisen uns Ausländern“, so sagt er, „daß es nicht nur im Osten Deutschlands Friedensfreunde und kämpferische Demokraten gibt. Besonders die deutsche Jugend, die unsere große Sorge war, überrascht uns. Begeisterungsfähig, wißbegierig und ohne Überheblichkeit, so gewinnt sie überall die Herzen, wie ich es selbst in Budapest erlebt habe.“

Nico Rost erzählt uns dann vom schweren Ringen einer fortschrittlichen Literatur in Holland. Ein Multatuli, dessen „Max Havelaar“ die moderne holländische Literatur einleitete, würde im imperialistischen Holland von heute bestimmt verfolgt und verboten.

Ferner erzählt er von seinen Plänen. Er beabsichtigt zusammen mit seiner Gattin, Frau Edith Rost-Blumenthal, in Kürze im Verlag „Volk und Wissen“ ein Buch zu veröffentlichen. „Das Gesicht des neuen Deutschland“, das den Untertitel „Gespräche mit Grotewohl“ trägt.

„Ich liebe Deutschland, und ich habe es immer geliebt“, sagt Nico Rost. „Schon als ich im Konzentrationslager saß, wußte ich, daß ich einmal wiederkommen würde. Darum will ich auch heute das Bild des neuen Deutschland zeigen und damit dem deutschen Volk helfen, wieder in der Welt Vertrauen zu gewinnen.“

Nico Rost

Jürgen Rühle

6.4 | Artikel over Rost waarin melding wordt gemaakt van zijn komende studie over Grotewohl: Jürgen Rühle, 'Besuch aus Frankreich und Holland. Nico Rost arbeitet an dem Buch "Gespräche mit Grotewohl"', *Berliner Zeitung*, 25 november 1949.

Ein Intellektueller, der sich bewährte

Der holländische Schriftsteller und Widerstandskämpfer Nico Rost besucht Deutschland

Gestern Abend traf der holländische Schriftsteller und Widerstandskämpfer Nico Rost aus Prag kommend auf deutschem Boden ein. Die Berliner Kulturschaffenden hoffen, ihn bald in ihrem Kreis zu sehen, da sie von ihm Ermutigung und Anregung erwarten.

Nico Rost ist 1896 in Groningen geboren. Er studierte Germanistik, wurde Journalist und ging auf Einladung der Internationalen Arbeiter-

hilfe 1923 zum erstenmal nach der Sowjetunion. Von 1926 bis 1933 war er als Kulturberichterstatter für niederländische und holländische Zeitungen und Zeitschriften in Berlin tätig. Er besuchte hier die Marxistische Arbeiter-Hochschule, an der damals auch Hermann Duncker lehrte. Viele Bücher von Egon Erwin Kisch, Anna Seghers, Arnold Zweig, Alfred Döblin, Lion Feuchtwanger, Hans Fallada und Ernst Toller wurden von ihm

übersetzt. Sein erstes großes Werk erschien 1932 in Gent unter dem Titel „Ein Volk krepirt mitten in Europa“. Er schilderte darin, was er auf seinen Reisen in die Hungergebiete des Waldenburger Kohlenreviers und das damalige Karpato-Rußland gesehen und erlebt hatte.

Nico Rost gehörte zu den ersten, die verhaftet wurden, als die faschistische Nacht hereinbrach. Im Februar 1933 schaffte man ihn ins Konzentrationslager Oranienburg, dem er drei Wochen später durch das Eingreifen des Vereins ausländischer Pressevertreter entkam. Er wurde aus Deutschland ausgewiesen und ging nach Belgien. Dort veröffentlichte er eine Broschüre über die deutschen KZ-Greuel. Er wurde Mitarbeiter der Pariser „Weltbühne“, gründete im Auftrag der Pariser

Landesgruppen der SDS die Landesgruppe Belgien und wirkte im Edgar-André-Komitee, im Carl-von-Ossietzky-Komitee und im Wuppertal-Komitee mit. Zweimal weilte er während des Bürgerkriegs in Spanien. Aus dieser Zeit stammt sein Buch „Von der spanischen Front“, das 1938 in Amsterdam erschien. Mit dem Trotzkismus in der Literatur setzte er sich in seinem Werk „Der Fall Last“ auseinander.

Nach dem Einmarsch der deutschen Truppen in Belgien nahm Nico Rost aktiv am illegalen Kampf in der belgischen Widerstandsbewegung teil. Anfang Mai 1943 wurde er mit seiner Frau und Mitarbeiterin verhaftet und beschuldigt, die Wehrmacht zersetzt zu haben. Man transportierte ihn von Gefängnis zu Gefängnis. Schließlich kam er 1944 nach Dachau. Dort entstand sein Buch „Goethe in Dachau“, das das erschütternde Dokument der Bewahrung eines freien und klaren Geistes unter Elend, Erniedrigung und Todesdrohung ist.

Meine deutschen Freunde / Von Nico Rost

Nico Rosts Tagebuch aus dem Konzentrationslager Dachau ist unter dem Titel „Goethe in Dachau“ (übersetzt von Edith Rost-Blumberg und mit einem Vorwort von Anna Seghers) im Verlag Volk und Welt, Berlin, erschienen. Wir entnehmen ihm die folgende Eintragung vom 13. Juli 1945:

Solange ich noch hier im Revier liege und noch die Möglichkeit zum Schreiben habe, will ich nachprüfen, was ich bis zu meiner Verhaftung getan habe. War mein Widerstand so, wie ich es mir immer vorgenommen hatte — oder war er nicht stark genug?

Ich will verruchen, mir diese Jahre möglichst genau ins Gedächtnis zurückzurufen und mich bemühen, ein ehrlicher Richter zu sein.

Wie hat es angefangen? Von meiner Vorliebe für die deutsche Literatur getrieben, habe ich mich seit 1933 beinahe mit den emigrierten deutschen Schriftstellern identifiziert, habe ihre Sache zu der meinen gemacht. Dutzende von Artikeln über sie und zu ihren Gunsten geschrieben, Proteste und Aufrufe, Vorlesungen und Versammlungen organisiert. Ihre Sache verteidigen, war für mich gleichbedeutend mit dem Kampf gegen den Faschismus. Meine deutschen Freunde waren die ersten, die gegen ihn kämpften, deshalb waren meine Sympathien gerechtfertigt. Sie haben — durch ihre Emigration — die große Linie der deutschen Literatur fortgesetzt.

Ich habe mich dann — mehr noch als früher — in die deutschen Klassiker vertieft und angefangen, sie mit anderen Augen zu lesen. Dadurch habe ich noch deutlicher erkannt, daß Goethe und Schiller, Herder und Hölderlin noch leben werden, wenn alle Bindungen und Jochs, alle Dämonen und Blinde schon längst vergessen sind. Es gibt nämlich eine bleibende deutsche Literatur, und es gibt eine Naziliteratur, die schnell genug verschwinden wird.

Warum, dachte ich, sollen wir nicht auch unter der Besetzung — nun, da Bücher so gesucht sind und soviel aus dem Deutschen überetzt werden muß — Lessing oder Hölderlin, Goethe oder Lichtenberg lesen? Doch hundertmal lieber einen aus dem Deutschen übersetzten, ehrlichen Wiechert, als einen faulen Eekhout! Lieber eine aus dem Deutschen übersetzte Ricarda Huch, deren Bücher Zeugnis ablegen von tiefer Ehrfurcht vor dem Menschen, und die niemals mit den Nazis paktierte, als eine holländische Jo van Ammers-Küller, die das sehr wohl tat, und zwar bereits seit 1933!

Nein, niemals Naziliteratur! Weder holländische noch deutsche. Wohl aber eine Literatur, deren Wesen antifaschistisch ist; sowohl holländische als auch deutsche!

Ich übersetzte also Gottfried Kellerers „Fähnlein der sieben Aufrechten“ — ein Buch, das ganz erfüllt ist von 1848er Ideologie, vom Geist der bürgerlichen Demokratie, und daher im schärfsten Gegensatz steht zum Faschismus. War nicht allein schon der Titel eine Verheißung?

Danach begann ich die Übersetzung von Georg Forsters großem Reise-

journal, „Ansichten vom Niederrhein“ — ebenfalls das Buch eines leidenschaftlichen Demokraten, der sogar aktiv an der französischen Revolution teilgenommen hatte, der aus seinem Vaterland verbannt worden war und dort bis auf den heutigen Tag noch nicht anerkannt und neu gedruckt wurde. Auch in seinem Werk finden sich wiederum Beschreibungen, die durch ihr historisches Gleichnis höchst aktuell sind.

War dieser Weg, waren diese Versuche, Übersetzungen von Naziliteratur durch die Übersetzung von klassischer deutscher Literatur mit

Nico Rost

demokratischer Ideologie zu verdrängen, richtig? Ich war, als ich mich damit beschäftigte, von der Richtigkeit fest überzeugt, und auch jetzt noch — zwei Jahre danach — glaube ich, daß es gut war ... als literarischer Widerstand.

Aber war literarischer Widerstand wohl genug? Ich weiß, daß ich auch andere Dinge getan habe, aber bin ich nicht doch zu sehr ... Literat geblieben?

6.5 | Artikel waarin Rost wordt geprezen als verzetsstrijder: N.N., ‘Ein Intellektueller, der sich bewährte. Der holländische Schriftsteller und Widerstandskämpfer Nico Rost besucht Deutschland’, *Neues Deutschland*, 14 mei 1949.

6.6 | Nico Rost als spreker voor de Kulturbund in Oost-Berlijn, datum onbekend (ca. 1950).

6.7 | Karikatuur van de Oostduitse partijleider Walter Ulbricht in *Die Welt*, 7 augustus 1958, door Rost bewaard kennelijk nadat de liefde bekoeld was: ‘Ik ken geen Duitsers meer, ik ken alleen nog de partij’.

7. Ambassadeur van de Duitse literatuur

Het einde van het Oostduitse avontuur maakte Rost weer acceptabel in de Bondsrepubliek. Zijn herinneringen aan de beroemdste Duitse auteurs uit de jaren twintig en dertig en zijn persoonlijke vriendschap met hen, maakten hem tot een geliefd spreker. Hij gaf voordrachten over Carl von Ossietzky, Gottfried Benn, Franz Kafka, Egon Erwin Kisch, Else Lasker-Schüler, Carl Einstein, Georg Kaiser en vele anderen. Maar ook voor de ouderen uit de canon van de Duitse literatuur had hij grote bewondering, zoals voor Bettina von Arnim, Robert Musil en Thomas Mann. Het ‘Romanisches Café’ was het telkens terugkerend referentiepunt.

7.1 | Insigne van Rost van de 'Internationaler Arbeitskreis Sonnenberg', waarvoor hij voordrachten hield.

7.2 | Affiche met aankondiging van een voordracht door Rost over Carl von Ossietzky. Volkshochschule Fürth, 22 oktober 1958.

Volksblatt, 2. 11. 63

D 19,1

Die goldenen zwanziger Jahre

Begegnungen mit der literarischen Welt zwischen Weltkrieg und Drittem Reich

Wer von den „goldenen zwanziger Jahren“ spricht, der meint in erster Linie das geistige Leben jener Epoche, die durch das „Tausend-jährige Reich“ ihr radikales Ende fand. Berlin war der unbestrittene Mittelpunkt der Literaten und das Zentrum des europäischen Theaters. Was in der Kunst Rang und Namen hatte, traf sich im „Romanischen Café“. Einer der Gäste war dort der holländische Journalist Nico Rost. Von seinen persönlichen Begegnungen mit den Koryphäen der Literatur jener Tage erzählte er am Donnerstagabend im Gewerkschaftshaus bei einer Veranstaltung der Volkshochschule.

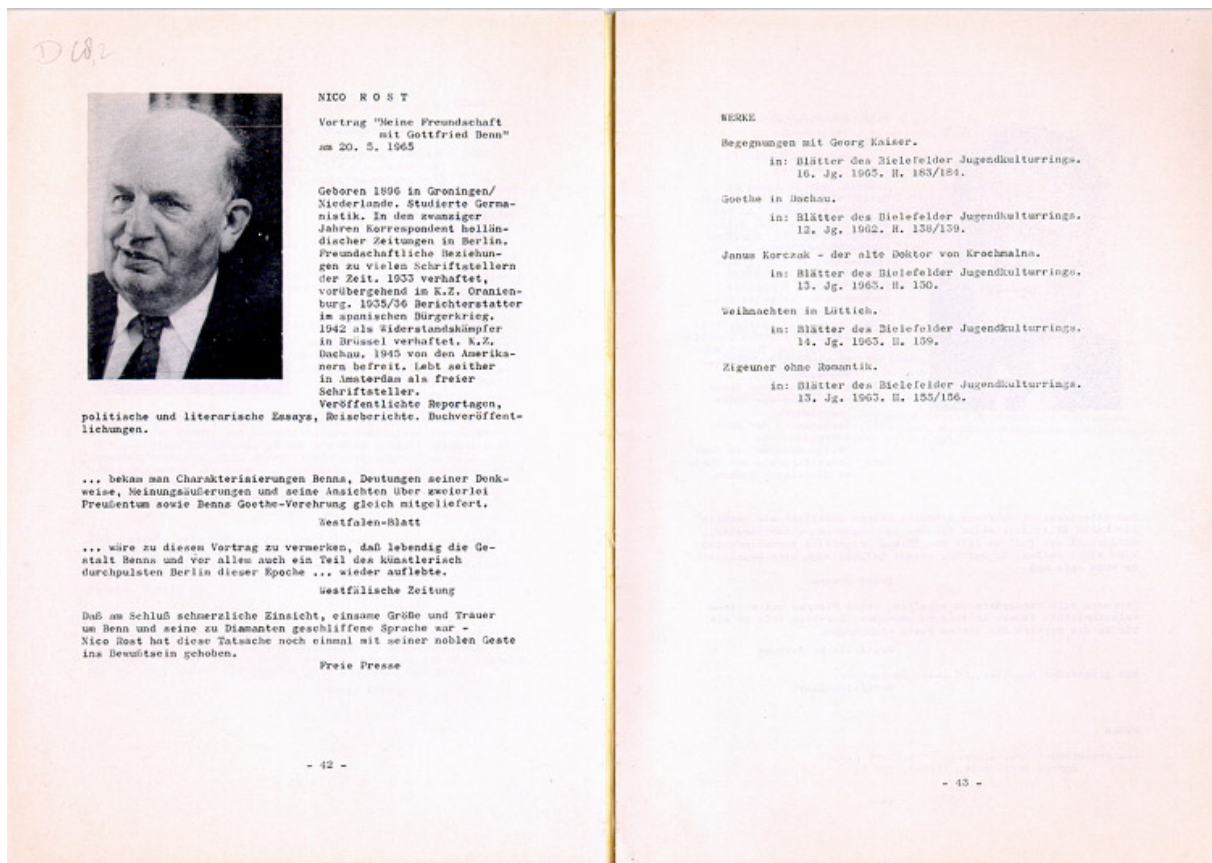
Von der Lyrikerin Else Lasker-Schüler sprach er zuerst. Nicht im „Romanischen Café“, sondern im „Café Größenwahn“, gegenüber dem „Romanischen“, verkehrte sie, die in Elberfeld geboren war. Sie, die alle Mittelmäßigkeit haßte, im tiefsten Herzen kindlich-fromm war, hatte eine panische Angst vor dem Heraufkommen des Hitlerreiches. Ihr letztes Buch „Das blaue Klavier“ erschien 1943 in Jerusalem, wohin sie geflohen war. Im Januar 1945 wurde sie an den Abhängen des Ölbergs zu Grabe getragen. „Meine Gedichte sind doch hebräisch geschrieben“, antwortete sie einmal Nico Rost, dem bekannt war, daß sie kein Hebräisch, aber rheinischen Dialekt sprach. Als den einsamsten Menschen, den er je gekannt habe, bezeichnete Nico Rost den Dramatiker Georg Kaiser, dessen Stücke das Repertoire des internationalen Theaters beherrschten. Kaiser sei von seiner Arbeit so besessen gewesen, daß er sie als Berufung und göttlichen Auftrag betrachtete. Noch viele bekannte und berühmte Namen aus jenen Jahren tauchten auf, die als Emigranten ein tragisches Schicksal erlebten: Nico Rost, selbst eine Zeit lang im KZ, traf sie wieder im Ausland; Karl Einstein als Generalstabsoffizier im spanischen Bürgerkrieg, den Korrespondenten der Frankfurter Zeitung, Joseph Roth, in Brüssel und Ostende, der ohne Gepäck Deutschland verlassen hatte, als auch seine geliebte Heimat Österreich, das für ihn beinahe eine Religion war, von Hitler annektiert wurde. Karl Einstein, Offizier der spanischen Syndikalistin, fand spä-

ter in einem französischen Kloster Zuflucht, es gelang ihm in Mönchskleidung nach der Besetzung Frankreichs zu fliehen, er fand den Tod, als er vor seinen Verfolgern ins Wasser sprang.

Auch Heiteres gab es an diesem Abend zu hören, so beispielsweise die ergötzliche Köpenickiade der zwanziger Jahre, wo ein arbeitsloser junger Mann namens Harry Domela sich als Prinz von Preußen ausgab, die feudalen Saxo-Borussen in Heidelberg und viele Prominente an der Nase herumführte. Als Domela aus der Haft entlassen wurde, schrieb er über seine Erlebnisse ein Buch „Der falsche Prinz“, mit dem er sehr viel Geld verdiente und davon im „Romanischen Café“ Schulden der Stammgäste bezahlte und darüber hinaus noch eine Stiftung für künftigen Verzehr im voraus machte.

Wer die goldenen zwanziger Jahre nicht selbst erlebte, dem konnte dieser Abend allerdings nur einen ungefähren Begriff jener Zeit vermitteln, aber vielleicht war für manchen die Lücke spürbar, die es nach 1945 im deutschen Geistesleben zu überbrücken galt.

7.3 | N.N., 'Die goldenen zwanziger Jahre. Begegnungen mit der literarischen Welt zwischen Weltkrieg und Drittem Reich', *Volksblatt*, 2 november 1963. Een van de vele verslagen in Duitse kranten betreffende optredens van Rost.

7.4 | Aankondiging van een voordracht van Rost over zijn vriendschap met Gottfried Benn, te Bielefeld, 20 mei 1965. Voordracht voor de ‘Bielefelder Jugendkulturring’, in de reeks ‘Autorenlesungen im Bunker Ulmenwall’.

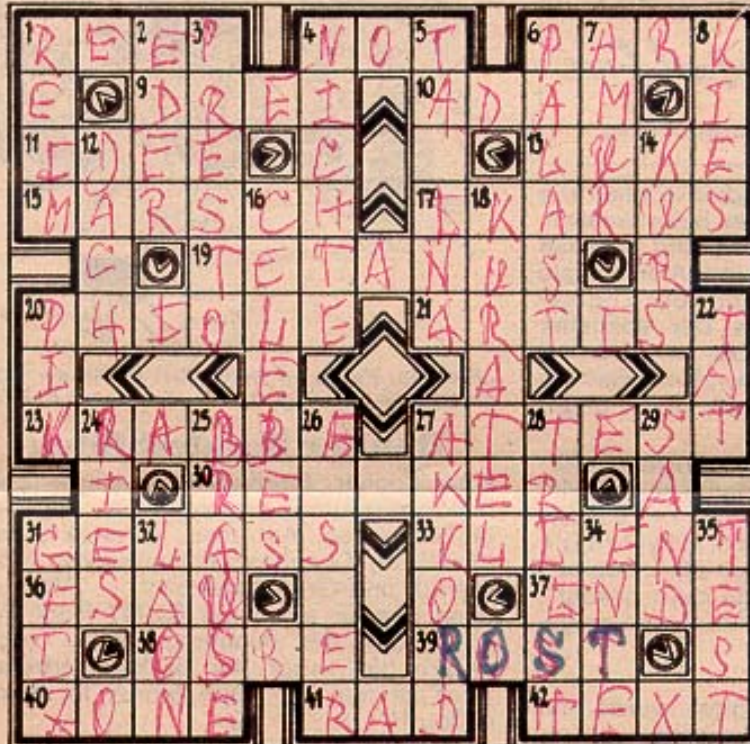
7.5 | Portret van Georg Kaiser, door Rost omschreven als de eenzaamste mens die hij ooit ontmoet had.

7.6 | Krantenfoto van Rost voor een affiche met de aankondiging van een voordracht over Carl von Ossietzky, *Het Binnenhof*, 22 juni 1966.

RÄTSEL

KREUZWORTRÄTSEL

Waagerecht: 1. Schiffstau, 4. Elend, 6. großer Landschaftsgarten, 9. Zahl, 10. Komponist des „Postillon von Lonjumeau“, 11. Gedankenblitz, 13. Einstiegsöffnung, 15. fruchtbare Niederung, Weideland, 17. Gestalt der griechischen Sage, 19. Wundstarrkrampf, 20. bauchiges Glasgefäß, 21. Geschicklichkeitskünstler, 23. kurzschwänziger Krebs, 27. ärztliche Bescheinigung, 30. essbarer Pilz, 31. Nebenraum, 33. Auftraggeber, Kunde, 36. biblische Gestalt, 37. Schluß, 38. Fluß zur Nordsee, 39. holländischer Schriftsteller der Gegenwart, 40. Erdgürtel, 41. Wagenteil, 42. Beschriftung.

Senkrecht: 1. Gleichklang, 2. Nebenfluß der Fulda, 3. musikalische Tempobezeichnung, 4. Verwandte, 5. Nebenfluß des Rheins in der Schweiz, 6. schloßähnliches Gebäude, 7. Strom in Sibirien, 8. grobkörniger Sand, 12. Hausteil, 14. Fahrtrichtung, 16. große Sunda-Insel, 18. Vormundschaft, 20. französische Spielkartenfarbe, 22. Handlung, 24. Papiermaß, 25. erfrischendes Getränk, 26. deutscher Komponist und Nationalpreisträger, 27. musikalischer Zusammenklang, 28. Hafenstadt am Adriatischen Meer, 29. zermahlenes Gestein, 31. Habsucht, 32. Hauptstadt des franz. Dep. Aisne, 34. Zeitungslüge, 35. psychologisches Prüfungsexperiment.

7.7 | Kruiswoordraadsel uit onbekend Duits tijdschrift. Nr. 39 horizontaal:
Hedendaags Nederlands schrijver.

Rudolf Leonhard

Berlin W 8, am 15. Juli 1951
Wilhelmstraße 70 A
Hotel Adlon

Lieber Nico,

(Schoor)

in Kreuzworträtsle -- -- das ist der Ruhm!
Was tust Du außerhalb der Kreuzworträtsel?

Herzlichste Grüße für Edith und Dich

Dein

Rudolf

(Rudolf Leonhard)

7.8 | Rudolf Leonhard aan Nico Rost, Berlin, 15 juli 1951: 'Beste Nico, In kruiswoordraadsels, dat is de roem! Wat doe je behalve kruiswoordraadsels maken?'

7.9 | Gesigioneerde foto van de Duitse auteur Leonhard Frank (1882-1961):
'Meinem Freund Nico Rost! Herzlich, Leonhard Frank'.

8. Herdenken en getuigen

Zowel in Nederland als in de Bondsrepubliek was Rost actief in herdenkingscomités ter nagedachtenis van het leed in de concentratiekampen. Hij nam zitting in het nationale en internationale Dachau-comité, waarover vele stukken in de Rost-collectie bewaard zijn gebleven. Hij was een graag geziene gast, die zowel over het foute als over het goede Duitsland spreken kon. In het bijzonder kwam hij in het geweer als in Nederland of Duitsland voormalige nazi's in hoge posities werden teruggevonden. Dat klaagde hij aan. Bekend was de affaire rond Hermann Conring, die in Groningen verantwoordelijk was geweest voor de dood van dertien Nederlanders.

8.1 | Titus Brandsma, die in Dachau omkwam. Rost had de grootste bewondering voor hem.

8.2 | Simon Wiesenthal.

DER AUSWEG JÜDISCHE ZEITUNG FÜR AUFKLÄRUNG UND ABWEHR

REDAKTION UND ADMINISTRATION: WIEN I, DOROTHEERGASSE 6 - TEL. 52 29 60

Bankverbindung: Allgemeine Wirtschaftsbank Wien, Konto Nr. 190/00

Wien, den 27. Januar 1964

Herrn
Nico Rost
Aragohof 13
Amsterdam
Holland

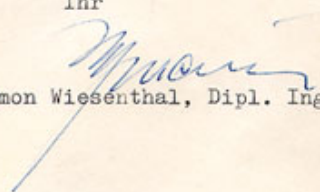
Sehr geehrter Herr Rost und lieber Freund:

Mit gleicher Post bekommen sie unsere Zeitung in der wir Ihren wunderbaren Artikel abgedruckt haben und der sehr positive Reaktionen aus dem Leserkreis erhalten hat. Nachdem unsere Zeitung auch eine Reihe nicht-jüdischer Leser aufzuweisen hat, wird dieser Artikel - was wir hoffen - auch da den Eindruck nicht verfehlen.

Wir wären sehr interessiert, wenn Sie uns auch künftig zu verschiedenen Themen, die allgemeines Interesse haben, etwas schicken könnten. Wir hoffen in der nächsten Nummer in der Lage zu sein die Artikel zu honorieren.

Mit freundlichen Grüßen

Ihr

Simon Wiesenthal, Dipl. Ing.

8.3a | Simon Wiesenthal aan Nico Rost, Wenen, 27 januari 1964. Wiesenthal bedankt Rost voor de bijdrage 'Wissen Sie noch, Herr Hinkel' aan *Der Ausweg*. *Jüdische Zeitung für Aufklärung und Abwehr*, januari 1964. Met de bijdrage zelf.

Nico Rost

(Amsterdam):

„Wissen Sie noch, Herr Hinkel?“

Dem Andenken meines verstorbenen Freundes Friedrich Wolf, der „Professor Mamlock“ schrieb und — nach dem Krieg — auch in Lehnitz wohnte.

Herr Hans Hinkel lebt ruhig und ungestört in Göttingen, von seiner Pension als Oberregierungsrat — und niemand fragt ihn: „Wissen Sie noch, Herr Hinkel?“ und doch ist es meiner Meinung nach notwendig, daß wir sein Gedächtnis — und auch das unsere — ein wenig aufrischen.

So merkwürdig es klingt, aber eigentlich habe ich allen Grund, Ihnen, Hans Hinkel, dankbar zu sein! Sie waren es, der mir, als ich in den Jahren 1927 bis 1933 in Lehnitz, einem Dorf in der nächsten Umgebung Berlins, wohnte, auf recht anschauliche Manier beigebracht hat, wie — einmal an der Macht — die „Bewegung“, zu deren ältesten Anhängern Sie gehörten, sich entpuppen würde.

Ich nehme allerdings an, Ihnen ist unbekannt geblieben, welchen großen Anteil Sie daran hatten, daß ich meine ersten Kenntnisse über diese düstere Materie sammeln konnte.

Darum möchte ich Sie heute, nach fast dreißig Jahren, an diese Periode erinnern, will versuchen, mir und andern die Tatsache begreiflich zu machen — was nicht leicht sein wird —, daß Sie statt in einem Gefängnis zu sitzen, ungestört in Göttingen Ihre Pension verzehren können, als ob Sie Ihr Leben lang nichts anderes als ein korrekter, hoher Regierungsbeamter gewesen wären.

Haben Sie wohl einmal daran gedacht, Herr Hinkel, daß Ihr heutiger Wohnort vor allem durch die „Göttinger Sieben“ zu Ehren gelangt ist: durch die Gebrüder Grimm, durch Dahlmann, Albrecht, Ewald, Weber und Gervinus, die sieben Professoren, die die dortige Universität berühmt machten, die aber, als ihr Fürst die Verfassung antastete, öffentlich dagegen protestierten, woraufhin sie von der Universität verbannt wurden und Göttingen verlassen mußten?

Mitgliedskarte Nr. 287

Zweihundert Jahre später können Sie dort — trotz der vielen von Ihnen begangenen Freveltaten — ruhig wohnen, ohne daß Ihnen irgendwelche Schwierigkeiten in den Weg gelegt werden; ja, Sie bekommen obendrein noch jeden Monat Ihre Oberregierungsrat-Pension ausbezahlt!

Vielleicht sind Sie der Meinung, daß Sie dieses sorglose Alter verdient haben?

Nun, dazu habe ich dann auch einiges zu sagen...

Als ich vor einigen Monaten in Bayern war, um dort Vorlesungen über den deutschen Publizisten, Nobelpreisträger Carl von Ossietzky zu halten (den Sie seinerzeit in Ihren nicht nur grob-antisemitischen, sondern auch stümperhaften Artikeln oft genug beschimpft haben; ihn und die anderen Redakteure seiner „Weltbühne“ stets „eine verbrecherische jüdische Kurfürstendamm-Clique“ nannten), habe ich meinen Aufenthalt in München benutzt, um beim dortigen „Institut für Zeitgeschichte“ einmal gründlich die offiziellen Dokumente Ihrer Partei über Sie einzusehen. Vor ungefähr dreißig Jahren, als Sie in Lehnitz bei Berlin — wo ich damals wohnte — auftauchten, wußte ich von Ihnen nur, daß Sie ein Propagandist der „Bewegung“ waren, doch nicht, daß Sie eine so niedrige Parteinummer hatten, daß Sie zu deren ältesten Mitgliedern zählten.

„Mitglied der NSDAP seit dem 4. Oktober 1921, Mitgliedskarte Nr. 287“, las ich im „Deutschen Führerlexikon“, und das ist doch eine Quelle, deren Angaben Sie bestimmt nicht anzweifeln werden. Des weiteren war hier zu lesen, daß Sie in Worms geboren (22. Juni 1901), an den Universitäten von Bonn und München (von 1919 bis 1923) Nationalökonomie, Geschichte und Philosophie studierten; Tatsachen, die ich beschwerend finde bei der Beurteilung Ihrer späteren politischen Machenschaften. Mildernde Umstände könnten vielleicht noch für einige Ihrer Kumpanen gelten, die nicht das Vorrecht hatten, studieren zu können; doch Sie wußten auf Grund Ihrer akademischen Bildung ganz genau, daß zum Beispiel Ihrem sogenannten Sozialismus jede wirtschaftlich-fundierte Grundlage fehlte und daß Ihr stark betonter Antisemitismus, auch vom rein wissenschaftlichen Standpunkt aus, völlig unakzeptabel ist.

Weiterhin las ich, daß Sie in jenen Jahren, genau wie viele Ihrer alten Kameraden, dem berüchtigten „Freikorps Oberland“ angehörten, daß Sie aus dem damals besetzten Rheinland verbannt und durch die „Alliierte Kommission“ in Abwesenheit verurteilt worden sind, und auch daß Sie später, im November 1923, an dem berüchtigten „Hitler-Putsch“ vor der Feldherrnhalle in München teilgenommen haben.

Sie sind also ein „alter Kämpfer“, auf den ich gern die öffentliche Aufmerksamkeit lenken möchte, die Sie auf Grund Ihrer Taten reichlich verdient haben. Darum zuerst einmal eine kurze Auf-

zählung der äußerst wichtigen Funktionen, die Sie zur vollsten Zufriedenheit Ihrer Parteivorgesetzten bekleidet haben — so daß Ihnen, als Belohnung für Ihre treuen Dienste, das „Goldene Ehrenzeichen der NSDAP“ verliehen worden ist.

Sie waren nicht nur Mitglied des Reichstages (seit 1930), sondern auch Staatsrat; nicht nur SS-Gruppenführer (SS-Nummer 9148), sondern auch Mitglied des Stabes des Reichsführers der SS, das heißt also engster Mitarbeiter Himmlers. Auch zu den Getreuen des „Doktors“, das heißt Goebbels, gehörten Sie bereits vom Anfang an.

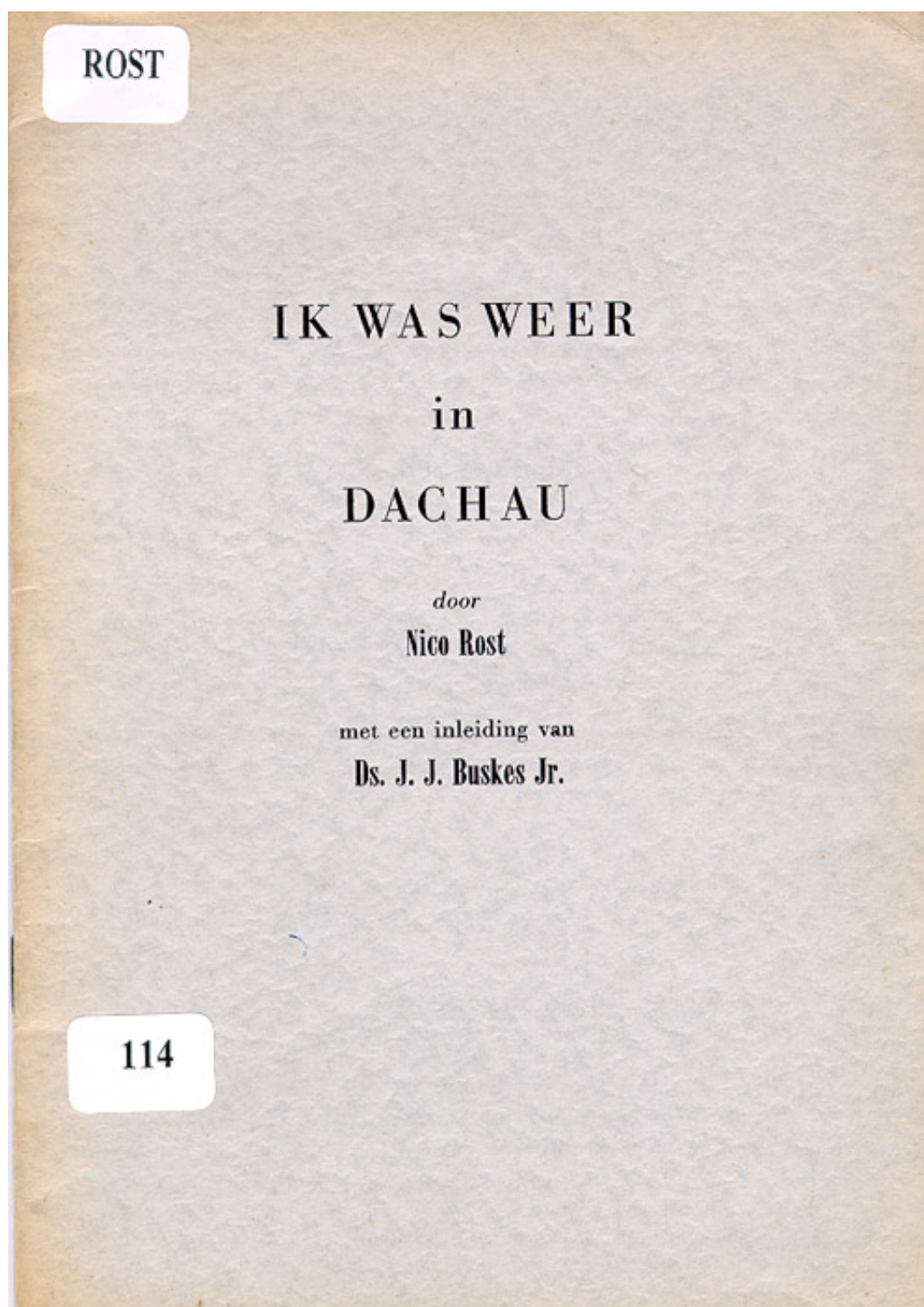
Für „Führer und Reich“

Im Jahre 1924 schon waren Sie nicht nur bezahlter Propagandist der NSDAP, sondern auch Chefredakteur einer bayrischen Provinzzeitung, wenn ich mich nicht irre, in Alt-Öttingen, um dann 1928 Direktor des nationalsozialistischen „Kampfverlages“ zu werden. 1930 waren Sie Presseleiter des Gaues Groß-Berlin der NSDAP, und nach 1933 haben Sie zahlreiche weitere hohe Funktionen bekleidet: unter anderem die eines „Staatskommissars im Preussischen Ministerium für Volksbildung“, waren „Leiter des Preussischen Theater-Ausschusses“, ferner Mitglied der „Reichsleitung des Kampfbundes für Deutsche Kultur“ und dann vor allem: „Sonderbeauftragter des Ministers zur Überwachung der kulturellen Juden im gesamten Reichsgebiet“.

So können Sie auf eine jahrelange und äußerst intensive Tätigkeit im Dienst von „Führer und Reich“ zurückblicken und es scheint mir Ihnen gegenüber ungerecht, dem nicht die nötige Beachtung zu schenken.

Wissen Sie noch, Herr Hinkel, wie wir zum erstenmal in Lehnitz aneinander gerieten, nachdem wir bereits seit langem gegenseitig wußten, wo wir politisch standen? Sie hatten gerade in unserem Dorf in einer Villa an der Wilhelmstraße den „Kampfverlag“ gegründet, an dem anfänglich auch Otto und Gregor Strasser mitarbeiteten. Lehnitz, eine Viertelstunde von Oranienburg, war damals ein Dorf wie viele andere in der Umgebung Berlins, mit einigen reichen Villenbewohnern, einem verarmten Mittelstand und vielen, vielen Arbeitslosen, im Ganzen ungefähr tausend Einwohnern. Der Kampf zwischen den Angehörigen der verschiedenen politischen Parteien wütete hier noch heftiger, noch persönlicher als in einer großen Stadt. Die Frauen wußten

Bio (1964)

8.4 | *Ik was weer in Dachau*. Brochure met een inleiding van J.J. Buskes (z.pl., Internationaal Dachau Comité, 1956). – Rost spande zich in om van het voormalige concentratiekampcomplex een permanente gedenkplaats te maken, wat na veel inspanning ook lukte [ROST 114]

8.5 | Twee foto's van Rost als spreker op herdenkingsbijeenkomsten te Dachau.
Data onbekend.

8.6 | Nico Rost, Edith Rost-Blumberg en Hans-Jochen Vogel bij de herdenking te Dachau, 12 november 1960.

Fränkische Tagespost
v. 7.12.60

D41

Eichmann als Judenmörder nicht allein

Nico Rost: Gerade dem milden Antisemitismus entgegengetreten

(P) Adolf Eichmann war nicht der einzige Judenmörder. Die Anzahl der Mittäter und Mitwisser ist größer als wir meinen. Darum müsse allen Versuchen, Eichmann als Alleinschuldigen hinzustellen, mit dessen Aburteilung die Ermordung von 6 Millionen jüdischer Menschen gestühnt und als erledigt anzusehen sei, aufs schärfste widersprochen werden. Darüber hinaus muß die Jugend die volle Wahrheit über alle Greuel und Schandtaten der damaligen Machthaber erfahren, damit kein Tagebuch der Anne Frank mehr geschrieben werden kann und Pogrome und Massenmorde der verschiedenen Eichmanns wieder möglich gemacht werden.

Im Gegensatz zu den sonstigen Veranstaltungen der Volkshochschule war der Vortrag von Nico Rost zum Thema „Von Anne Frank zu Adolf Eichmann“ im Berolzheimerianum überraschend gut besucht. Der holländische Referent betonte in seinen knappen Ausführungen mehrmals wie wichtig es sei, den immer wieder auftretenden Antisemitismus auch in seiner sogenannten milden und sanften Form schärfstens entgegenzutreten, denn gerade der milde Antisemitismus bereite den Boden vor für den verbrecherischen Antisemitismus mit seinen Pogromen und seinen organisierten Massenmorden.

Es sei ein Märchen, wenn man behauptet, daß nur ein kleiner Teil der Nazigrößen von den in den sogenannten Wannseekongressen gefaßten Beschlüssen zur „Endlösung“ der Judenfrage gewußt hätten, denn die Protokolle seien an dreißig verschiedene Regierungsstellen versandt worden. Darüber hinaus war allein zur Organisation und Durchführung der Massenmorde ein Stab von Beamten und Offizieren bis zu den höchsten Stellen nötig, die wohl zum großen Teil wußten, um was es ging.

Auch die Industrie und hier vor allem die IG Farben, Entwickler und Hersteller des berüchtigten Giftgases zur Beseitigung der Juden, die mit Dr. Otto Ambros an der Spitze enge Verbindung zum KZ Auschwitz hatten, war unterrichtet. Ein erschütternder Brief gibt Zeugnis von der Gefühllosigkeit und Roheit dieser sogenannten Menschen, die heute zum Teil schon wieder in hohen und höchsten Stellen tätig sind. In diesem Brief, in dem Frauen für Versuche mit einem Schlafmittel angefordert werden, heißt es:

„Wir finden Ihre Forderung von 200 RM pro Frau zu hoch. Wir sind höchstens bereit, 170 RM zu zahlen.“ Und nach Abschluß der Versuche: „Haben Ihre 200 Frauen erhalten. Trotz schlechtem Zustand verliefen die Versuche zufriedenstellend. Die Versuchspersonen sind gestorben, doch werden wir uns wieder zwecks Nachlieferung an Sie wenden.“

Anzuerkennen sei, daß schon verschiedene Kreise, hier vor allem die Gewerkschaften, viel zur Aufklärung des Volkes und zur Bekämpfung des Antisemitismus getan hätten.

8.7 | N.N., ‘Eichmann als Judenmörder nicht allein. Nico Rost: Gerade dem milden Antisemitismus entgegengetreten’, *Fränkische Tagespost*, 7 december 1960. – Het Eichmann-proces was voor Rost aanleiding weer te waarschuwen tegen anti-semitisme. Zijn deelname aan de “Eichmann-getuigenisavond” (21 april 1961) kwam hem op een scherpe aanval in *De Waarheid* te staan.

Voorlichting over Dachau trekt weinig studenten

Uiteenzettingen Hoornik en Rost

Van onze correspondent

LEIDEN, 31 jan. — Vijf maanden geleden heeft het Amsterdams studentencorps in zijn groentijd de aspirant-leden het Dachautje spelen opgedrongen. Ondanks alle verontwaardiging die dit spel heeft gewekt, heeft men dadelijk begrepen dat de ontwerpers niet precies geweten hebben wat Dachau is geweest en wat het betekent voor de enkele overlevenden dat de terreur terugkeert in de vorm van een grap.

Gisteravond heeft het Nederlandse Dachaucomité geprobeerd althans de Leidse studenten bekend te maken met de inhoud van het begrip Dachau. Uitgaande van de onwetendheid van de huidige studentengeneratie met het verzet in de Tweede Wereldoorlog hebben voormalige gevangenen van Dachau hun ervaringen verteld, hoe ze daar leefden en wat het kamp nu nog voor ze betekent.

De Leidse studentencontactcommissie heeft er goed aan gedaan dat ze de Leidse studenten gelegenheid heeft gegeven om de lacunes in hun kennis op te vullen. De jongste studenten aan de Leidse universiteit zijn in 1946 geboren, de ouderen die de oorlog bewust hebben meegemaakt, zijn bijna afgestudeerd of verdwenen.

De voorlichting werd als volgt gegeven. Vier oudgevangenen van Dachau gaven een antwoord op de vraag: wat is een KZ, een Konzentrationslager. Vier oud-gevangenen van Dachau spraken over het kamp. De heer N.

Rost, die na de oorlog enkele boeken over Dachau heeft geschreven, besprak de details.

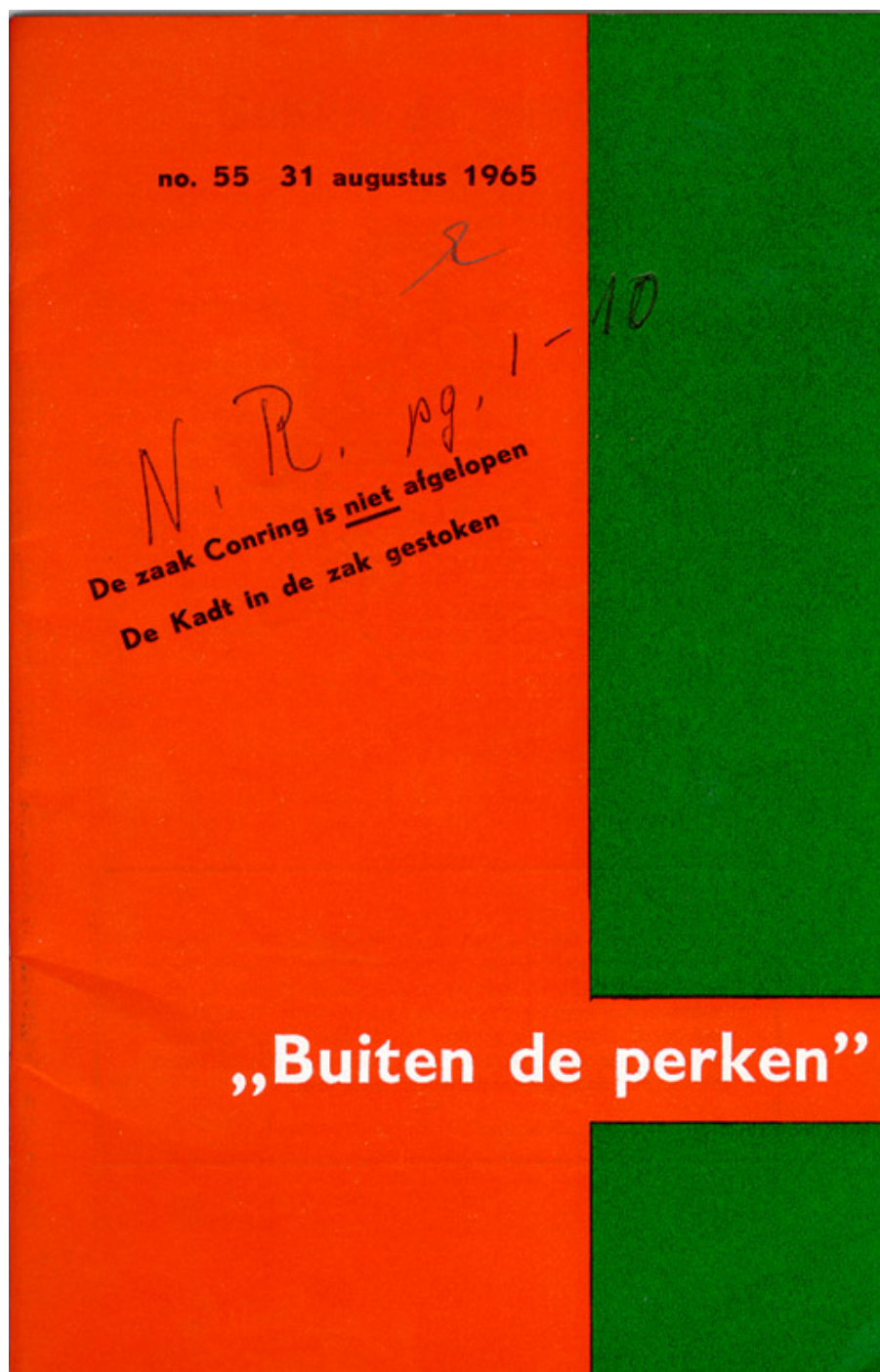
De dichter Ed. Hoornik beschreef hoe intensief de gebeurtenissen in Dachau in een leven kunnen ingrijpen. Aan alles wat hij na de oorlog heeft gedaan heeft „Dachau” gevreten. Het kamp heeft voor hem de totale vervreemding van het leven betekent: de dood heeft hij ondergaan en nochtans leeft hij.

Hoornik legde de rol die Dachau in zijn leven heeft gespeeld, vast met de woorden: Poëzie die ik sinds Dachau heb geschreven, is die van een gestorvene. Het is dodeman spelen, het is Dachautje spelen, als u begrijpt wat ik bedoel.

De voorlichtingsavond van het Dachaucomité werd slecht door dertig studenten bezocht. De spijt hierover is des te groter omdat het comité had gehoopt een einde te kunnen maken aan misverstanden, onbegrip en onwetendheid op grote schaal.

De student B. G. J. Elias zei dat juist het gebrek aan voorlichting de oorzaak van de misverstanden over de Duitse tijd was geweest. Het zou kunnen gebeuren dat de Tweede Wereldoorlog en de gruweldaden van het nazisme in de geschiedenis worden opgenomen met louter cijfers, data van invasie en veldslagen, afgerond door het getal van zes miljoen doden. Om dat te verhinderen moeten de student en ieder ander van omstreeks de twintig jaar nu goed beseffen wat er in de oorlog is gebeurd, in de bezette gebieden, in het verzet, aan het front en in de vernietigingskampen.

8.8 | Bij het begin van het studiejaar 1962/1963 deden zich incidenten voor naar aanleiding van het “Dachautje-spelen” van Amsterdamse corpsstudenten. Als voormalig gevangene en lid van het Dachau-comité was Rost laaiend en trok hij er opnieuw op uit om jongeren voor te lichten. N.N., ‘Voorlichting over Dachau trekt weinig studenten. Uiteenzettingen van Hoornik en Rost’, *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 1 februari 1963.

8.9 | Aflevering van het mede door Ger Harmsen geregisseerde *Buiten de perken*, waarin Rost publiceerde en waarin hij werd geïnterviewd over de zaak Conring.

8.10 | N.N., `Nico Rost, de man die Dr. Amedick opspoorde: “Anti-Duits zijn is onvruchtbaar’, Arnhem's Dagblad, 5 mei 1966.

Aantreden *juni 66*
21^e jaargang N° 6
D5,2

IK HEB ER MEER IN MIJN KLADBOEKJE

Nico Rost vond spoor Duitse „bloedrechter“

„Dat was toevallig raak geschoten“, zegt Nico Rost. Hij bedoelt zijn artikel in het nummer van de Groene Amsterdammer, waarin hij onthult dat de Duitse rechter dr Ewald Amedick, nog steeds in functie, in 1944 mede het doodvonnis heeft geveld over zes jonge Nederlanders, die de illegale Waarheid hadden verspreid.

Om die Groene hoeft u niet meer naar de tijdschriftenhal te hollen, want het nummer was binnen enkele dagen uitverkocht. Iets, wat dit blad in geen twintig jaar is overkomen. Veel staat er in het artikel dat de moeite van het lezen waard is, maar één ding miste ik toch: hoe heeft Nico Rost deze dr Amedick weten op te sporen?

„Dat is een kernvraag“, zegt hij, breeduit grijnzend achter zijn bureau, ingemetseld tussen de boekenstapels. „De heren van het Departement van Justitie kunnen het veel beter dan ik. Maar ze doen er niets aan! Ze hebben alle dossiers. Of Oorlogsdocumentatie heeft ze. Maar de heren van Justitie hebben geen belangstelling.

Kijk, ik heb in Dachau gezeten. Je denkt misschien, die vent is zo anti-Duits als de pest. Maar in Dachau zaten ook Duitsers en daar waren hele goeie bij. Ze hebben velen van ons het leven gered. Daarom moeten we ook in de Bundesrepubliek onderscheid maken. Het zijn niet allemaal rotmoffen. Er wonen ook mensen die wij moeten steunen. Ik denk hierbij vooral aan de jongeren. Maar die foute kerels moeten weg! Je kunt niet opnieuw beginnen voor je opgeruimd hebt!

Ik heb in de jaren twintig in Duitsland gewoond, in de sympathieke maar zwakke republiek van Weimar. Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam, was ik een van de eersten die gearresteerd werd. Wegens mijn „Umgang mit Juden und Marxisten“. Weet u, wie mij later vrij heeft gekregen? Max Blokzijl, die later als landverrader is gefusilleerd! Ik was medewerker aan de Groene, dus persman. Blokzijl was secretaris van de Nederlandse journalisten in Berlijn. Die heeft voor mij geïntervenieerd. Na veertien dagen stond ik weer op straat. Maar ze zeiden wel: „Sie werden freigelassen, aber wenn Sie Gruelmärchen erzählen unsere Arm ist lang, sehr lang!“

In Brussel heb ik een brochure geschreven over mijn ervaringen, en ik ben blijven schrijven tegen de heren. Toen de Duitsers binnenvielen heb ik me schuil weten te houden tot 1942, toen kregen ze mij te pakken. Ik kwam in Vught, waar ik kennis maakte met Telders, Cleveringa, Frits van Hall, Hoornik. Later ging ik naar Dachau, waar ik veel omgang had met Wladimir Beckman, de hoofdredacteur van Het Volk.

In 1945 kwam de bevrijding, maar als je eenmaal in verzet bent ga je door“.

Juist, maar hoe is hij nu dr Amedick op het spoor gekomen?

„Ik lees alles wat los en vast is over nazi-misdaden. Plotseling zag ik daar dr Amedick staan onder vonnissen met namen, die ik kende. Ik dacht, die moet ik onthouden. Oorlogsdocumentatie heeft mij toen fotokopieën bezorgd. Ik heb uitgepeuterd waar de vent woonde en toen bleek, dat hij niet alleen nog steeds rechter was, maar nog promotie had gemaakt bovendien. Toen heb ik mijn artikel geschreven“.

Gaat hij verder met zijn spoorwerk?

„Zolang ik maar kan. Ik hoop dat velen van die heren nog ten val worden gebracht. Ik heb er nog wel meer in mijn kladboekje staan“.

Vorig jaar heb ik achter dr Conring aangezet, de Beauftragte voor de provincie Groningen, waar ik ook vandaan kom. Het is al zover gekomen, dat hij zijn Verdienst-kreuz heeft moeten terugsturen. Maar het zal mij deugd doen als die man de Bundesrat uitgeschopt wordt. Hij is heel boos op mij! Hij heeft mij al met een proces bedreigd!

Vorig jaar is er in München 'n brochure over de stad verschenen voor de schoolgaande jeugd. Ik heb toen een brief geschreven aan burgemeester Vogel, een zeer capabel man, SPD'er, die heeft doorgezet dat de Olympische spelen in München komen.

Ik heb hem geschreven: waarom staat er in deze brochure geen woord over de verzetsgroep Die Weisse Rose, geen woord over Dachau? Ik kreeg een brief terug van de wethouder van Onderwijs, dat men deze zaken niet bewust had weggelaten. Nu is er een nieuwe druk verschenen, en daarin wordt wel gesproken van Dachau en Die Weisse Rose. Toen heb ik gedacht: dan is er toch wel wat te bereiken!

Ik spreek wel eens voor jongeren in Duitsland. Ik begin dan met te zeggen: ik ben geen jood, ik vind het niet belangrijk, jullie misschien wel. Ik ben ook niet anti-Duits, wel anti-nazi. Ik ben voor het andere Duitsland en ik geloof dat jullie de waarheid nog niet helemaal kennen. En dan ga ik vertellen van Hitler, de oorlog, de kampen.

Na een uur komen de vragen los. Als ze tegen het eind zeggen: gaat u mee een glas bier drinken, dan heb je het gewonnen“.

Volgende maand wordt Nico Rost zeventig. Regelmatig komt hij nog in Duitsland. Hij houdt er lezingen, de laatste over Carl von Ossietzky, de schrijver die in het concentratiekamp met de Nobelprijs werd vereerd. Hij bezoekt er de processen tegen de bewakers van Auschwitz, Treblinka en Sobibor. Bij het laatste proces ergerde hij zich aan de lauwe rechtsgang en schreef een artikel.

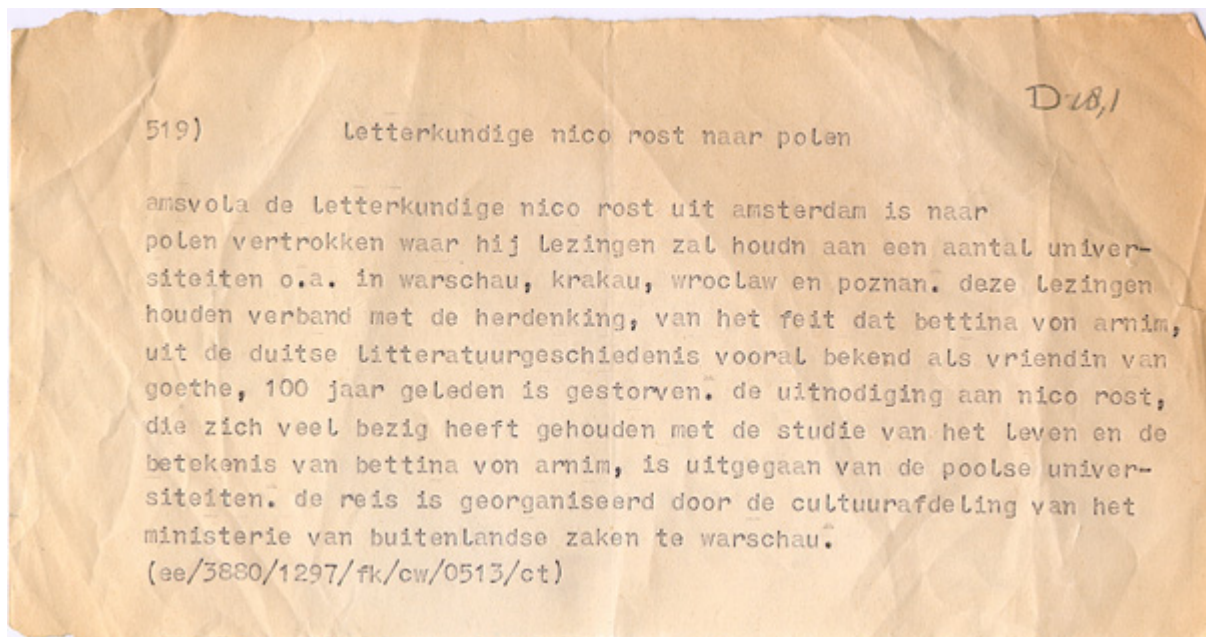
De post bracht hem een reactie van zijn oud-medegangene prof. Cleveringa („een hele grote meneer“): „Wij moeten geen deserteurs worden tegenover hen, die het offer van hun leven op zo'n verheven wijze brachten“.

Hans van Straten

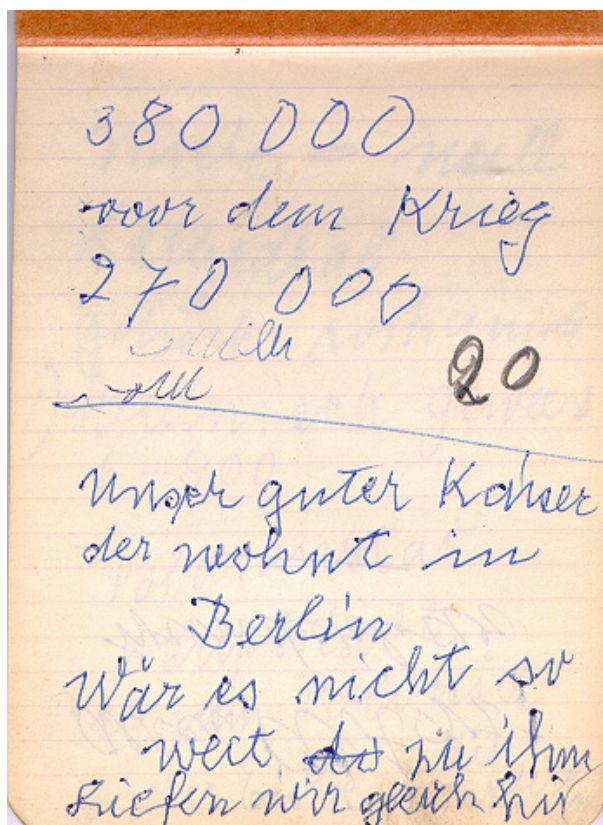
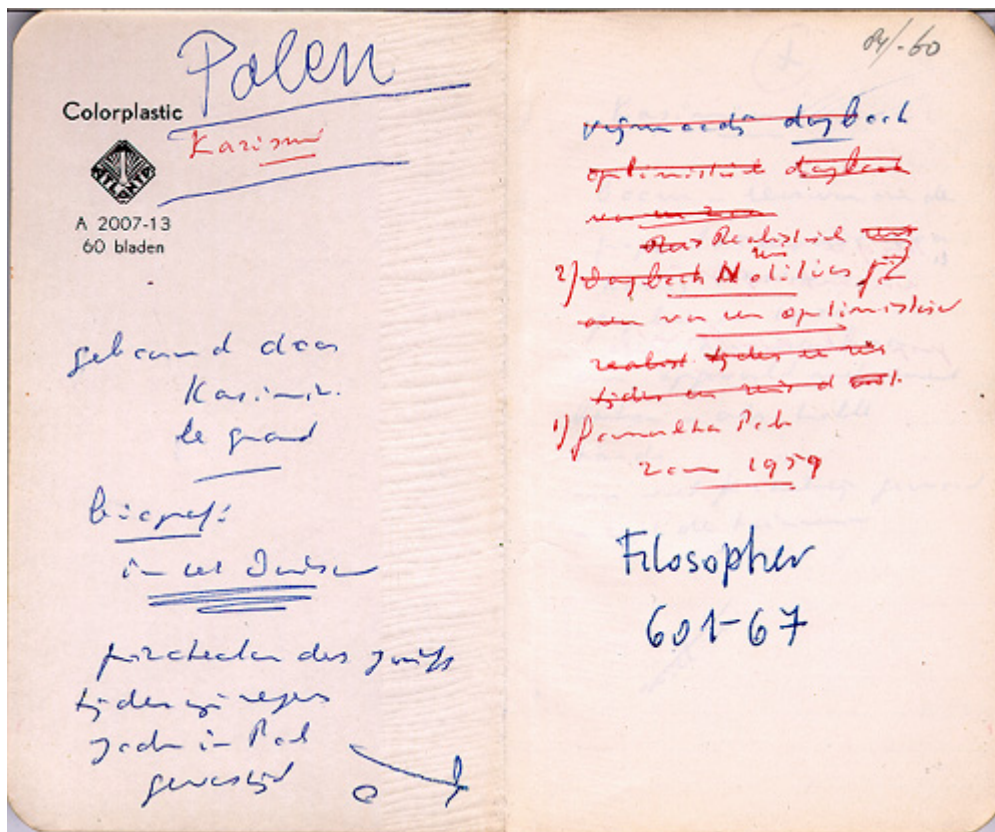
8.11 | Hans van Straten, 'Ik heb er meer in mijn kladboekje. Nico Rost vond spoor Duitse "bloedrechter"', *Aantreden* 21 (1966) juni, 267.

9. *Polen*

In 1956 bracht Rost een bezoek aan Polen. Hij was geboeid door de nieuwe vorm van socialisme die er mogelijk leek, en schreef er een reportage over. Verder hield hij er voordrachten over literatuur, onder ander over Bettina von Arnim en Adam Mickiewicz.

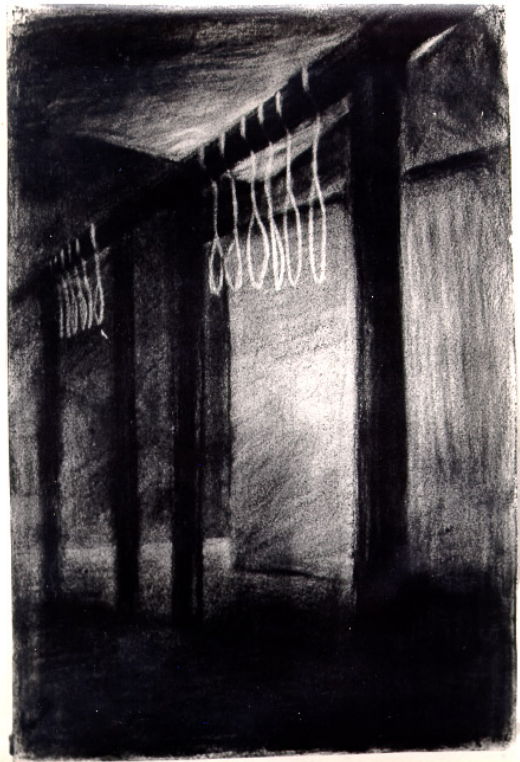
9.1 | Persbericht.

9.2 | Notitieboekjes.

9.3 | Nico Rost, *Veranderd klimaat in Polen. Een reisbericht*. Assen: Van Gorcum, z.j. [1957]. [ROST 109]

9.4 | Reproducties van tekeningen van Jerzy Brandhuber, gemaakt in Auschwitz, waarvan Rost er enkele in zijn boek publiceerde.

9.5 | De scheepswerven te Dantzig en de vernietigde joodse wijken van Warschau. Deze en andere foto's waren Rost ter beschikking gesteld door de Poolse overheid.

WENN ICH EIN DEUTSCHER SCHRIFTSTELLER WÄRE . . .

VON NICO ROST (HOLLAND)

„Wer gegen die Oder-Neiße-Grenze aufbegehrt, bringt den Frieden in Gefahr — das weiß ich“, sagte unlängst ein deutscher Freund, ein Schriftsteller, zu mir. „Und zwar nicht nur für Deutschland und Polen, wer das neue Polen angreift, greift auch gleichzeitig unsere neue deutsche Republik an.“

40

Ich bin mir dieser ersten Wahrheit voll bewußt, aber wie kann ich — wie meinst du, daß ich als deutscher Literaturhistoriker dieser großen Sache, der deutsch-polnischen Freundschaft, dienen kann?“

„Kannst du Polnisch?“ war meine erste Gegenfrage.

„Leider nein“, lautete die Antwort, „trotzdem ich mir schon lange vorgenommen hatte, diese Sprache doch noch zu lernen, vor allem, um die Gedichte des großen Adam Mickiewicz im Urtext lesen zu können.“

„Des großen polnischen Klassikers, von dem Goethe — wie der französische Bildhauer David d'Angers mitteilte — gesagt hat: „On voit que c'est un homme de génie.““

„Richtig“, antwortete mein Freund, und wir sprachen dann wohl eine halbe Stunde lang über Goethes Beziehungen zu Polen. Goethe weilte einmal kurze Zeit in Polen, aber die didakterische oder schriftstellerische Ausbeute dieser Reise war gering. Man weiß bis heute noch nicht, was ihn bewogen hat, seine polnischen Reiseerinnerungen später nicht zu veröffentlichen. Wahrscheinlich wird man kaum fehlgehen, wenn man annimmt, daß Goethe die Motive für sein „Märchen“ in der „Unterhaltung deutscher Ausgewanderter“ (1795) im Salzbergwerk zu Wicliczka gefunden hat.

Mein Freund erzählte mir dann von dem lebhaften Interesse, das der polnische Fürst Anton Heinrich Radziwill für Goethes Dichtung hatte, ganz besonders für den „Faust“. Wir sprachen über die Begegnung Goethes mit Mickiewicz, die 1829 in Weimar stattfand und bei der Mickiewicz von einem

9.6 | Nico Rost, 'Wenn ich ein deutscher Schriftsteller wäre', *Blick nach Polen* (1950), nr. 4, 40-42.

9.7 | Over de Poolse schrijver Janus Korczak (1878-1942) hield Rost ook in Duitsland voordrachten.

10. Vriend van schrijvers en kunstenaars

De Rost-collectie telt misschien wel duizenden brieven van schrijvers en kunstenaars uit Nederland en vele andere landen. Daarnaast voerde Rost een drukke correspondentie met de leden van het nationale en internationale Dachau-comité. De brieven zijn of worden thans in de online catalogus ingevoerd. Hier slechts een kleine keuze uit een nu alfabetisch geordend geheel van honderden correspondenten.

Annie Romein-Verschoor

Amsterdam 16-1-1948

Beste Nico,

Nadat ik eerst door allerlei dingen die haast hadden of meenden haast te hebben liet afhouden van het pak revisie van Goethe in Dachau heb ik het, toen ik er eenmaal aan begonnen was in een ruk uitgelezen. Ik heb lang niet alles gelezen wat er al zo de laatste twee jaar aan oorlogs- en kamp-literatuur verschenen is, minder om de griezeligheid dan om de middelmatigheid van wat ik wel las. Maar van wat ik wel las heeft dit boek met Het Achterhuis zeker de meeste indruk op my gemaakt. Het is niet zo gemakkelijk te formuleren, waaraan dat ligt. Ik verbeeld me niet je iets te onthullen, wanneer ik zeg dat ik je niet voor een taalkunstenaar houd. Eerlyk gezegd het boek is niet goed geschreven en niet vry van Duitse smetten. Maar - en daarmee kom ik met een de veel belangrijker positieve kwaliteiten op het spoor: als ik dat zo neer tik: het boek is niet goed geschreven, dan kryg ik meteen in myn eentje een kleur van schaamte, dat ik tegenover deze materie van "goed schrijven" sprak. En - al misverstandend opruimend probeer ik tot de waarheid te komen: uit dat laatste moet je vooral weer niet lezen: gute Leute aber schlechte Musikanten, of: hoe kan je waar van zoveel ellende sprake is, over literaire normen gaan zitten dazen. Je weet trouwens even goed als ik, dat de ontroering, die een boek wekt niet evenredig is aan de misere, die er in vermeld wordt en dat het mogelijk is zo taai, zo sentimenteel, zo onleesbaar over de hel zelf te schrijven, dat het hele geval de lezer koud laat. Maar ik geloof, dat in jouw geval karakterkwaliteiten in literaire zyn omgeslagen. Literair zeg je: de dagboekvorm is goed gekozen. Maar tegelykertyd beseft je dat "kiezen" hier een ydel woord is, dat je enerzyds dit boek hebt moeten schrijven en dat wy er anderzyds ons petje voor moeten afnemen, dat je door dat hele inferno en door de spanning en de verlossing van de redding heen dat van dag tot dag en van uur tot uur hebt volgehouden. Er is kort na het eind van de oorlog nog een kampdagboek verschenen van een student Tas (onder een andere naam meen ik). Het was niet slecht, maar het was zo veel minder dagboek dan het jouwe in dien zin, dat het ondanks zyn onmiskenbare eerlykheid als het ware de woorden zocht waarmee hy later als alles weer, gewoon was aan zyn vrienden zou vertellen, hoe het geweest was. Het is moeilijk aan te wyzen, waar dat precies in zit, maar het is geloof ik wel duidelyk waar het vandaan komt. Het klinkt je misschien wat al te ironisch in de oren, wanneer ik zeg, dat jy je op je plaats voelde in dat kamp en hy niet. Maar laat ik het zo zeggen: jy kende niet zoals deze zoon van een zeer ryke Amsterdamse arts, die, ook by hem overigens onuitgesproken, gedachte: waarom ik en een ander niet, m.a.w. voor jou was dit in zekere zin een consequentie van je vooraangaande leven en in zoverre voelde je je er niet misplaatst. Tas registreert scherp, onsentimenteel en zelf-critisch zyn reacties op het verschynsel kamp en wy zien dat kamp in zyn reacties weerspiegeld. Jy bent voortdurend met de mensen om je heen bezig en met de literatuur, waarop je je geestelyk dryvend tracht te houden en daarin spiegelt zich ongewild en ongeweten... Nico Rost en aan het eind zeggen we met een beperktheid van vizie, die we niet van hem geleerd hebben: gelukkig, dat hy eruit gekomen is. Ja, dat leven in de literatuur, dat is ook zo iets, waarover je byna niet kan schrijven zonder misverstand te wekken, omdat juist de literaten die de literatuur zo ernstig namen er iets van gemaakt hebben dat een heel eind van het leven afstaat en daarmee een vlucht in de literatuur tot een soort "weltflucht" gemaakt hebben. Niets rechtvaardigt meer de titel van je boek alle uitgeverpraatjes ten spyt dan - het boek zelf. Het mag niet anders heten. En nogmaals: wy - Jan heeft er ook al stukken in zitten lezen - zyn bly dat je eruit kwam en dat je eruit kwam met dit boek onder je arm.

"Seyt moed, want daer komt het boek eigenlyk op meer, geeft het boek een spanning, die in de beste zin van het woord literatuur woord - het boek is in een wereld, waar dat langzaam een bloem is geworden, maar juist van de schrijver van Goethe in d. moed die begrip heeft."

10.1 | Annie Romein-Verschoor aan Nico Rost, Amsterdam, 16 januari 1948, met reactie op Goethe in Dachau.

Nico Rost, publicist, activist, vertaler (2001)
10 Vriend van schrijvers en kunstenaars

10.2 | Annie Romein-Verschoor (foto: Annelies Romein).

Anna Seghers
Berlin-Zehlendorf West
Argentinische Allee 3.
Pension Obigt

Berlin, den 1. Juni 1948

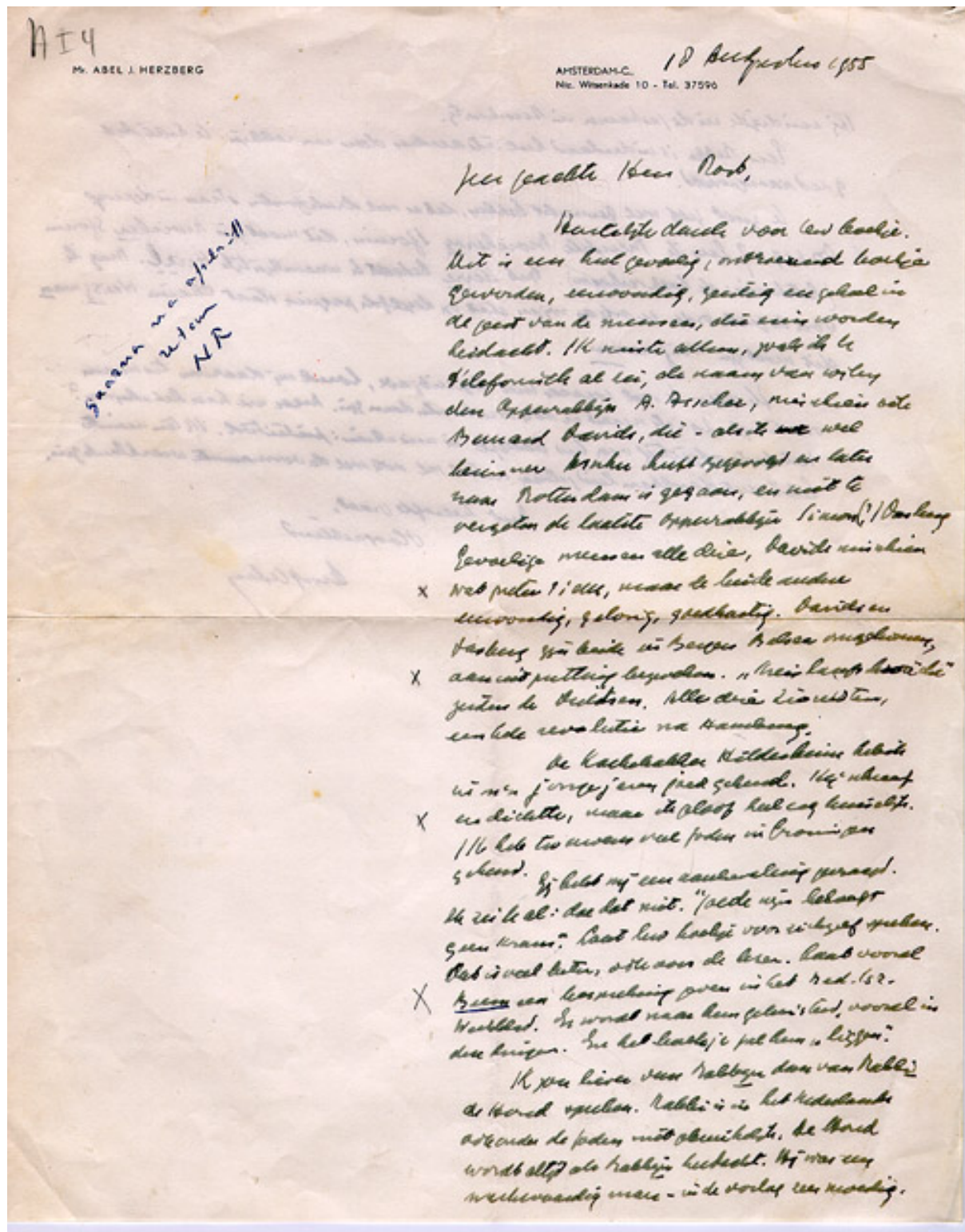
Lieber Niko ~~Roos~~,

Ich danke Dir sehr ~~für~~^{für} Deinen Brief. Ich hätte Dir längst geschrieben wenn ich nicht die ganze Zeit verreiselt gewesen wäre, das drei Monate war ich nicht hier. Zuerst ein paar Wochen bei den Kindern, dann sozusagen durch Europa durch. Beides war in anderer Art sehr wunderbar. Ich bin nicht besonders gerne hier, das kann ich nicht behaupten, ich bin tief verbunden durch meine Arbeit, durch meine Sprache und was dazu gehört, oft überwiegt das so stark, dass ich einen grossen Elan habe und sicher einen ungeheuer lustigen Eindruck mache. Ich bin auch abends immer tödliche und tagsüber ~~xxx~~ habe ich keine fünf Minuten Zeit, über mich selbst zu denken. Ich möchte aber nicht hier sterben, da denke ich oft an den Satz von Tertulian; wenn Du den alten Kirchenvater kennst: Im Leben Gemeinsamkeit haben mit den Heiden ist erlaubt, im Tode nicht. - Sowas von Heiden haben sich weder Moses noch Paulus vorgestellt. Ich habe manchmal das Gefühl, kein Mensch erinnert sich richtig mehr, was das überhaupt ist, eine menschliche Beziehung. Ich brauche Dir nicht zu sagen, dass das weder auf die engeren Freunde geht, noch auf die ferneren, ~~das ist natürlich die meisten Menschen mitteil-~~^{das ist natürlich die meisten Menschen mitteil-} das. Es ist durch sie, dass meine Arbeit den grossen Schwung hat und dass man manchmal die Veränderung vorausfühlt. Um sie immer zu fühlen, dazu muss man die Kraft und Geduld dieser Menschen haben, vielleicht auch das enorme Land im Rücken fühlen. Ich habe Dir jetzt zu ernst, vielleicht aus einer zu traurigen Stimmung heraus, ich geniere mich ja nicht bei Dir, das Schwierige zu stark betont. Es gibt natürlich jede Woche, wenn ich schreibe, wenn ich Briefe lese, wenn ich Vorträge halte in Schulen, in Fabriken usw. viele Augenblicke in denen ich mich für diese Stimmung beschimpfe, aber sicher sind dem lieben Gott verschiedene andere Völker besser geglückt. Nun das ist sein Job. Das merkwürdige ist, dass ich auch jetzt, wenn man mich fragen würde, sofort wieder hierher käme, weil nirgends das Leben so intensiv gelebt ist, weil ich das Wichtigste auf der Welt nicht gekannt hätte, wenn ich das hier nicht kennen würde.

Nun, der Brief ist keine richtige Antwort auf Deinen, hängt aber doch damit zusammen, dass wenn Du schreibst, dass Du Dich nach Egon's Tod noch mehr allein fühlst. Dass man sich unbedingt sehen muss, ja um Gotteswillen, so komm doch. Anfangs war es so, dass der Rodi bald kommen sollte, das hat bis jetzt noch nicht geklappt. Ich glaube auch, er konnte und sollte nicht in einer Weise fort, dass er nicht wann er will, zurückfahren kann. Dafür ist er viel zu sehr in die Menschen und in die Arbeit und sogar jetzt in die Sprache dort verwurzelt.

"Die Hochzeit von Haiti" ist kein Buch nur eine Novelle. Sie spielt auf den Antillen Zeit der fr. Revolution, Negeraufstand, Volkskommissare und solche Sachen. "HAIITI" Da die Antillen meine Lieblingsgegend sind (dort möchte ich z.B. sterben) werde ich vielleicht aus demselben Milieu noch zwei kürzere Geschichten schreiben. Ich werde sie wahrscheinlich in einen dicken Novellenband hineinnehmen, den ich dieses Jahr fertig machen will. Ich glaube, es wird eine interessante Arbeit werden, Geschichten aller Zeiten und Völker, Liebesgeschichten, Kriminalgeschichten usw. mit einer lustigen, aber ernsten Dramenhandlung und einigen Satzen, Diskussion, Widerspruch und Zustimmung, zwischen den Geschichten, eine Art modernes Dekameron.

Zu "Haiti" nur Landshoff, Querido hat von mir letzte Woche das endgültige Exemplar bekommen. "Der Aufbau" hat es zwar schon angezeigt, aber nur weil er gierig ist, er hat es noch garnicht. Ich möchte auch aus verschiedenen Gründen viel lieber, es kommt bei Querido

10.4 | Abel J. Herzberg aan Nico Rost, Amsterdam, 18 augustus 1955.

– Herzberg prijst de *Vrienden van mijn vader* als een ‘ontroerend boekje, eenvoudig, geestig’, en raadt Rost af een aanbeveling te vragen.

AI 4

RIJKSINSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE

RIJKSINSTITUUT VOOR DE DOCUMENTATIE EN DE
GESCHIEDSCHRIJVING VAN NEDERLAND IN OORLOGSTIJD

DIRECTIE: Prof. Mr N. W. Posthumus
Prof. Mr B. H. D. Hermesdorf
Prof. Dr Z. W. Sauter
CHEF: Drs L. de Jong

AMSTERDAM, 20 Augustus 1955
Herengracht 479, Tel. 30065-36062-36331

Zeer geachte Heer Rost,

Me dankt: ik kan U alleen maar dankbaar wezen, omdat ik door U in staat ben gesteld dit verhaal te lezen. Voor de "banderolle" had ik het volgende ontworpen:

IN DIT FIJNE BOEKJE SCHENKT NICO ROST ONS ZIJN MET DEERNIS EN WEEMOED
OPGETEKENDE HERINNERINGEN AAN DE KLEINE GEMEENSCHAP DER GRONINGSE JODEN,
REDELOOS EN MEEDOGENLOOS VERNIETIGD TIJDENS DE OORLOG.

Mocht Uzelf of Uw uitgever een verandering wensen, zegt U het gerust; ten slotte dient bereikt te worden, dat zoveel mogelijk mensen kennis nemen x van Uw geschrift, omdat het dit verdient.

Dit is een gecorrigeerde proef, en natuurlijk zitten er nog fouten in; misschien mag ik U alleen tegen een verraderlijke waarschuwen, waar U ~~xxxxxx~~ overheen zou kunnen lezen: Blz. 17: Drei (i.p.v. Die) Granadiere.

Vervolgens heb ik mij afgevraagd (en zal de lezer zich afvragen): waarom juist die namen op blz. 63, terwijl er duizenden zijn omgekomen? Voor Uw aanbod ben ik U dankbaar en ik zal niet aarzelen er gebruik van te maken, indien nodig. Ik groet U hartelijk!

Uw

J. Presser

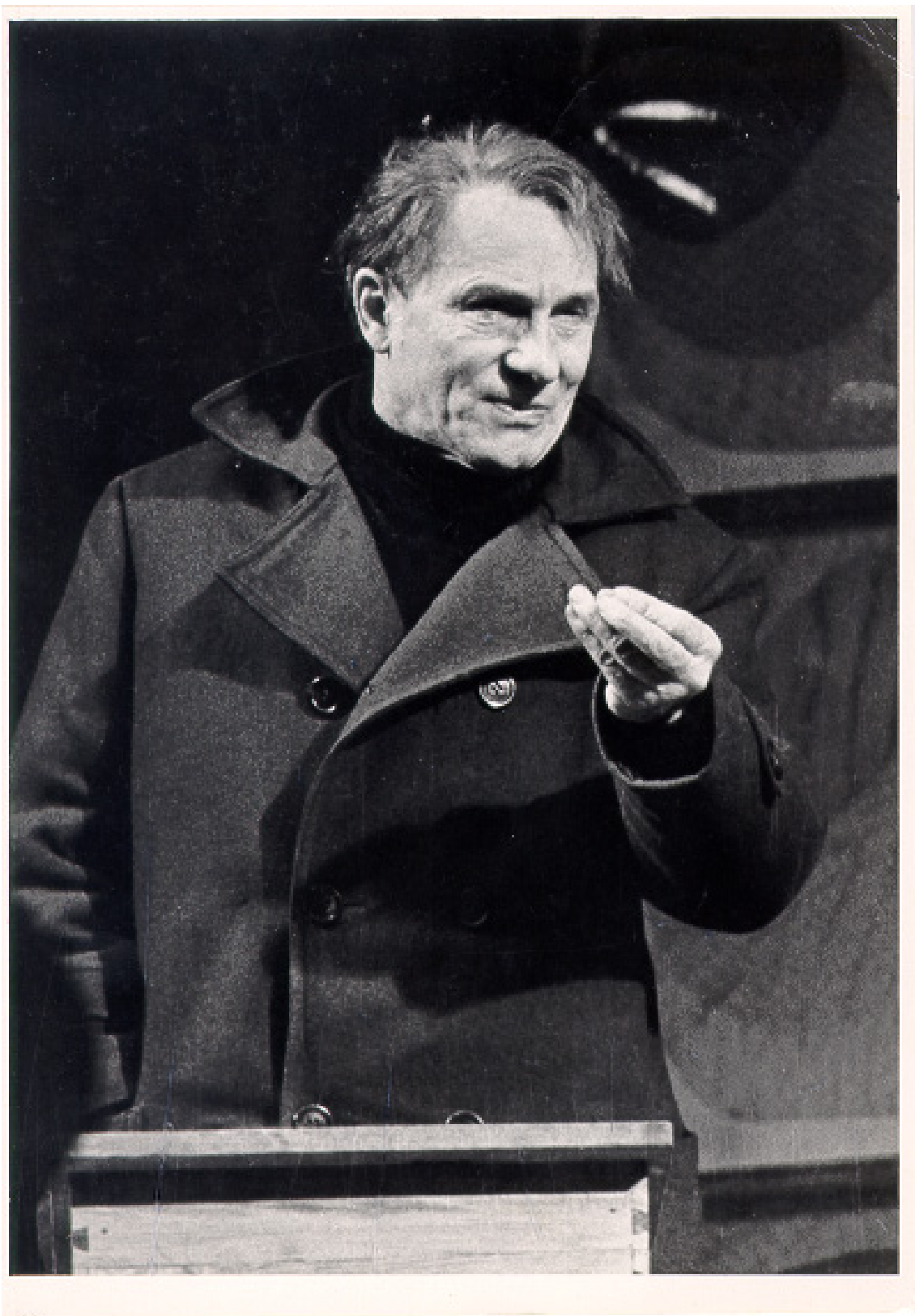
10.5 | Jacques Presser aan Nico Rost, Amsterdam, 20 augustus 1955. – Presser biedt Rost een aanbevelingstekst aan voor zijn *Vrienden van mijn vader*.

10.6 | Nieuwjaarswens van Coen en Magda van Emde Boas, 1956.

10.7 | Nieuwjaarswens met eigen lino van Mien en Hildo Krop, 1957.

10.8 | Foto van de acteur Ernst Busch (1900-1980). Op de achterzijde 'Prosit Neujahr 1959'.

AI 2

DE BILT (U.).
„KLOOSTEREND“

2 November 1961.

De Weledelgeboren Heer N. Rost,
Aragohof 13 I,
A m s t e r d a m.

Beste Nico,

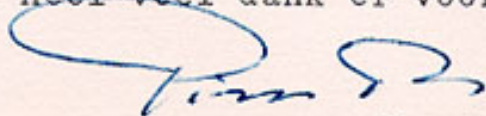
Met belangstelling las ik je brief van 30 October en de hierbij weer teruggaande correspondentie met Ds. Krop.

Inderdaad ben ik er zeer voor dat wij actief blijven terzake van het Museum. Dat is behalve één der doelstellingen, ook een zeer goed werk en hopelijk nog buiten de politieke sfeer te houden.

Prettig, in alle opzichten, om je "na Luik" weer eens te spreken. Van harte hoop ik dat alles thans in wat rustiger banen zal komen.

Uit de correspondentie maak ik op dat Ds. Krop een stuk beter is dan zijn broer Mr. Dr. Erik K. Als ik het vertrouwelijk doch openhartig mag zeggen: Begin er niet aan. Hij is niet vrij van omslachtigheid en opdringerigheid. Alles niet slecht bedoeld, maar als hij zijn zuignappen er eenmaal in gezet heeft raak je hem niet spoedig weer kwijt.

Verder stuur ik je hierbij het boekje "De vrienden van m'n vader" terug. Het is een zeer fijn geschreven schets van het oude Groningen met heel veel wetenswaardigheden over zijn Joodse kolonie. Mijn Groningse familieleden hebben er ook van genoten. Heel veel dank er voor en hartelijke groeten.

Boellaard

10.9 | De oud-verzetsman W.A.H.C. 'Pim' Boellaard (1903-2001) aan Nico Rost, De Bilt, 2 november 1961.

A I 2

RIJKSINSTITUUT VOOR
OORLOGSDOCUMENTATIE
HERENGRACHT 474-AMSTERDAM-C

REFdJ/NS TELEFOON: 24 33 12

DATUM 31 mei 1963

De Heer Nico Rost
Aragohof 13
A m s t e r d a m (0)

Waarde Rost,

Van een korte vakantie teruggekeerd las ik
je artikel in het Algemeen Handelsblad van
18 mei over het lot der Zigeuners. Ik vond dit
een uitstekende beschouwing en het interesseert
je misschien te vernemen dat wij als instituut
onmiddellijk contact gezocht hebben met Vaida
Voevod III; in het algemeen interesseren ons
nadere gegevens over het lot der Zigeuners
tijdens de nazi-heerschappij en speciaal willen
wij nog zien of men in Parijs onze documentatie
betreffende de deportaties van Zigeuners uit
Nederland kan aanvullen.

Met hartelijke groeten,

L. de Jong

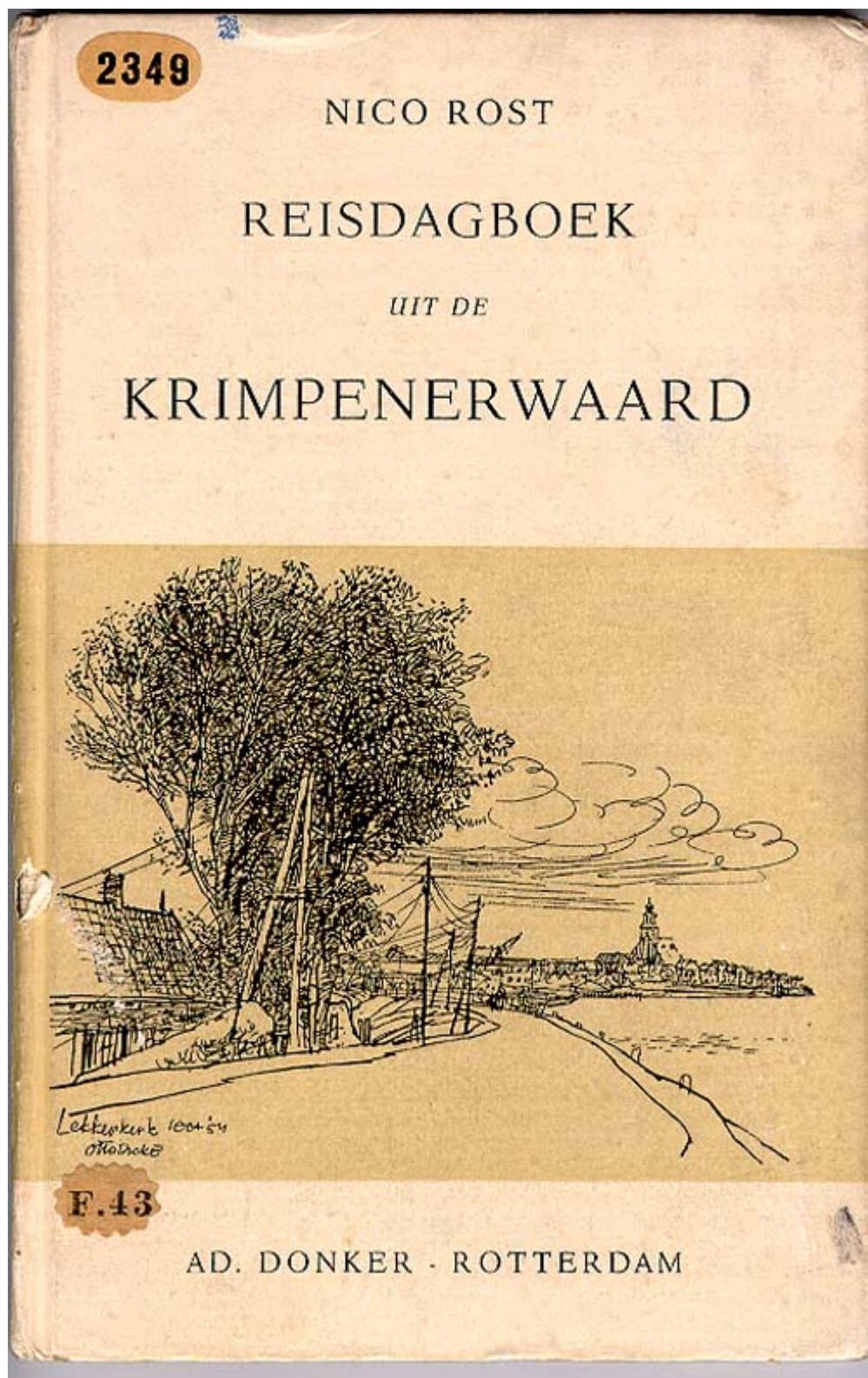
Dr. L. de Jong
directeur

§ 117709

10.10 | Dr. L. de Jong aan Nico Rost, Amsterdam (RIOD), 31 mei 1963.

11. Activist tot het einde

Uit zijn latere jaren zijn geen belangrijke publicaties meer bekend. Grotere projecten mislukten. Maar in geografische reportages als over de Beemster en de Krimpenerwaard, daarin was zijn toon aanstekelijk. Onvermoeibaar bleef hij schrijven in *Buiten de Perken* of *De Brug*. Veertiendaags orgaan van de Socialistische Werkers Partij over zaken die hem onrechtvaardig leken. Bij zijn 60ste, 65ste en 70ste verjaardag werd hij telkens gehuldigd. Op 1 februari 1967 overleed Nico Rost in een ziekenhuis in Amsterdam.

11.1 | *Reisdagboek uit de Krimpenerwaard*. Rotterdam: Ad. Donker, z.j. [1954].
[2349 F 43]

Nico Rost
13 I Aragohof
Amsterdam Watergraafsmeer
tel. 743353

15 mei 1957

Aan den Heer Directeur van Publieke Werken,
Stadhuis,
Amsterdam C.

Ondergetekenden, Nico Rost, letterkundige, lid van het Nederlandse PEN-Centrum en Edith Rost, letterkundige, wonende Aragohof 13 I, Amsterdam-Watergraafsmeer, veroorloven zich protest aan te tekenen tegen het project van een eventueel in te richten kinder speelplaats op de Aragohof.

Ondergetekenden baseren hun protest op de omstandigheid, dat zij:

1. hun beroep ten huize uitoefenen en daarin ten eerste gestoord zouden worden;
2. dat het ons onnodig lijkt een dergelijke speeltuin in te richten, daar een straat verder een ~~voortreffelijke~~ voortreffelijke speeltuin bestaat op het Mariotteplein. Moeders behoeven deze straat dus slechts over te steken om hun kinderen daar te brengen. Bovendien zijn alle bewoners van parterre-huizen zelf in het bezit van een tuin.

Ondergetekenden hebben deze woning op aanbeveling van het Ministerie van Kunst en Wetenschappen door het CBH juist toegewezen gekregen, omdat ook het CBH van mening was, dat zij hier hun beroep ongestoord konden uitoefenen.

Wordt het project - de inrichting van een kinderspeelplaats op de Aragohof-verwerkelijk, dan ondervinden zij hierdoor grote schade in de uitoefening van hun beroep. Zij achten dus een protest hiertegen alleszins gerechtvaardigd.

Hopend op Uw welwillende hulp, waarvoor wij U bij voorbaat zeer erkentelijk zijn, tekenen we met de meeste hoogachting,

11.2 | Nico en Edith Rost-Blumberg aan Publieke Werken van de stad Amsterdam (15 mei 1957), tegen de aanleg van een kinderspeelplaats bij hun woning.

11.3 | Nico Rost, gefotografeerd door Ab Koers. Door het raam het speelplaatsje waartegen Rost in de brief aan de Gemeente Amsterdam protesteerde. De toestand in de kamer is representatief voor de orde waarin de collectie-Rost de bibliotheek bereikte.

het componeren van kleine stukken en Nils (7), een klassieke discotief.

Zegt Katinka Andriessen over haar echtgenoot, die in zijn vrije tijd weinig naar muziek lustert: „Op de dagen dat hij componeert, zit paps meestal glazig in de huiskamer. Dan hoort hij niets meer.”

Maar in de weekends is componist Andriessen weer op en top huisvader. In de Volkswagen Variant verplaatst het gezin zich dan naar Scheveningen, waar de thans aan hoefkatrol lijdende hengst Cyrano de Bergerac zich ophoudt. Uitgezonderd Nils, vermaken de Andriessens zich dan met ritjes te paard door de Wassenaarse duinen.

LITERATUUR

„Ik was er ook bij”

● Nico Rost (70) en „een reusachtige tijd”

In zijn rustige huis in A'dam-O, en te midden van de vele bloemen, hem op zijn 70ste verjaardag in het Apollo-paviljoen door zijn vrienden aangereikt („de snijbloemen heeft mijn vrouw intussen naar een ziekenhuis gebracht”), lijkt Nico Rost iemand die voortdurend in explosieve afwachting is van wat er nu weer kan gaan gebeuren: de telefoon rinkelt („ik zal Oorlogsdocumentatie even belten”), de kranten komen binnen, hij staat klaar om er weer op uit te trekken.

Wie hem nooit eerder heeft ontmoet, krijgt gemakkelijk een paradoxale indruk van hem: zijn corpulentie doet niet vermoeden dat hij zo snel en actief is, terwijl de terreur die vele jaren van zijn leven vergiftigd heeft (hij heeft 2 keer in een Duits concentratiekamp gezeten) zijn mildheid en humor niet geringer heeft gemaakt.

Zijn geweldig geheugen blijkt als hij tijdens zijn verhalen moeiteloos allerlei details verschaft, namen noemt en plaatsen beschrijft. Spreekt hij over de jaren twintig („een reusachtige tijd in een reusachtig Berlijn: het brandpunt van artistiek Europa”), dan lijkt 't of een voorbijgevoerde wereld weer actueel wordt.

Rost, wiens Gronings accent en het boekje „De vrienden van m'n vader” '56) nog aan zijn geboortestad herinneren: „In het begin van de jaren twintig was ik correspondent geworden van De Telegraaf in Berlijn. In het Romanische Café kwam daar iedereen bij elkaar: Paul Adler, Herman Ungar, Bertold Viertel, Alfred Döblin, Else Lasker-Schüler en natuurlijk Egon Erwin Kisch. We dronken er koffie, en als we wat geld hadden, namen we twee Eier-im-Glas. Ik zat meestal aan het tafeltje van Kisch. Ik speelde er geen rol, deed mijn smoel niet open. Waarom zou ik wat zeggen? Alle anderen hadden zoveel belangrijker dingen te vertellen.”

me toegestuurd werden, en niet de onbetekende novellen van een onbekende schrijver uit Praag.”

Ook met de legendarische dichter van de Russische revolutie, Vladimir Majakovski, heeft Rost verschillende keren contact gehad, in Moskou en Berlijn. In het Algemeen Handelsblad schreef hij vorig jaar: „Majakovski deed me aan een zeeman aan de wal denken en vooral zijn lange, zware passen en tettaat schommelende gang herinnerden eerder aan een matroos, die ook de kunst van het boksen verstond, dan aan een dichter, zoals men ze hier in deze contreien placht te ontmoeten.”

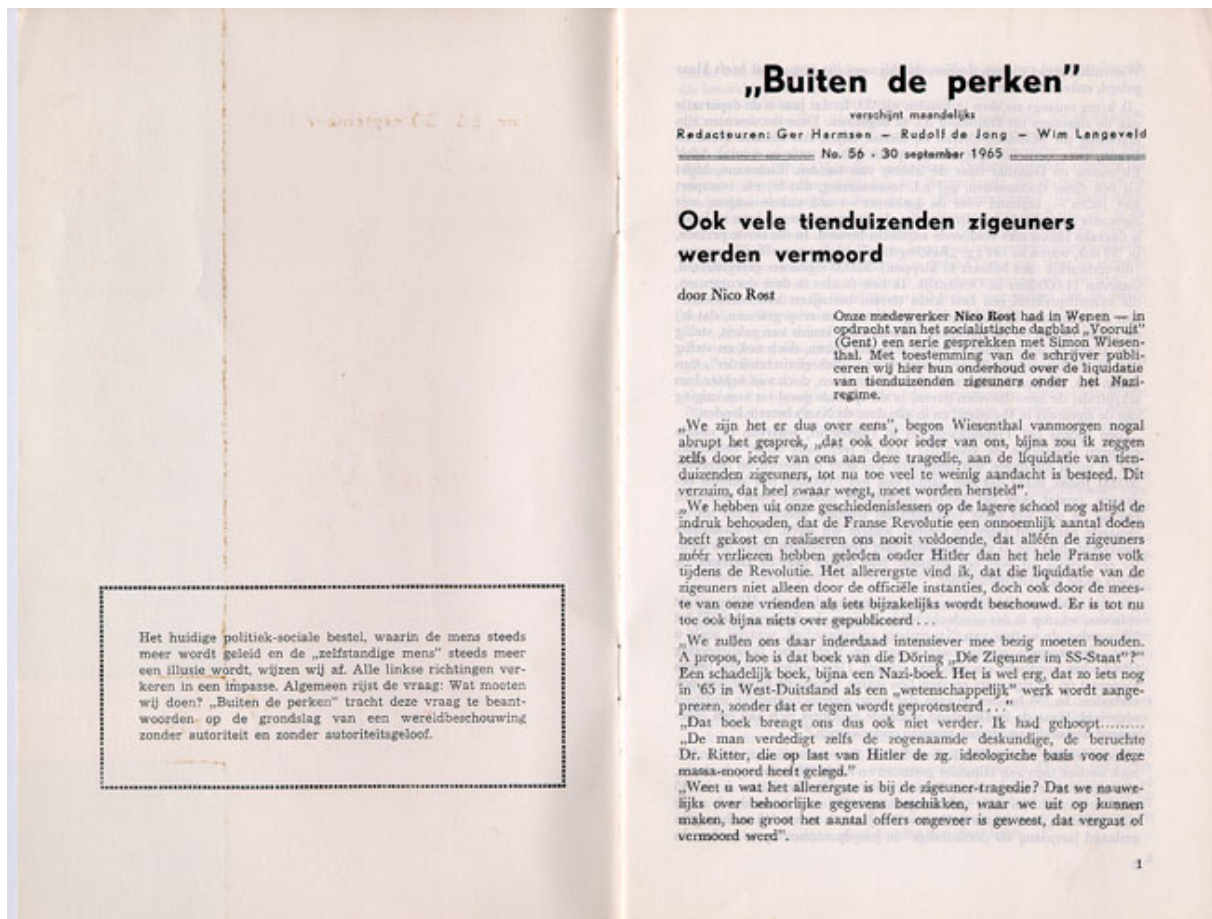
In zijn dorpje bij Berlijn zag Rost intussen het nazisme hand over hand toenemen: „Het was verschrikkelijk. Ja had 't gevoel of je er niets tegen doen kon, of 't een soort natuurverschijnsel was. De vrouwen kregen extra melk-toelagen van de partij. De kinderen werden in de jeugthuizen opgenomen. Ten slotte raakte je steeds meer geïsoleerd.”

Toen Hitler in '33 de macht in handen kreeg, was Rost een van de eersten die om zijn „contact met joden en communisten” werd gearresteerd. Hij bleef enige weken in het concentratiekamp Oranienburg, maar werd door bemiddeling van Max Blokzijl, toen nog voorzitter van de

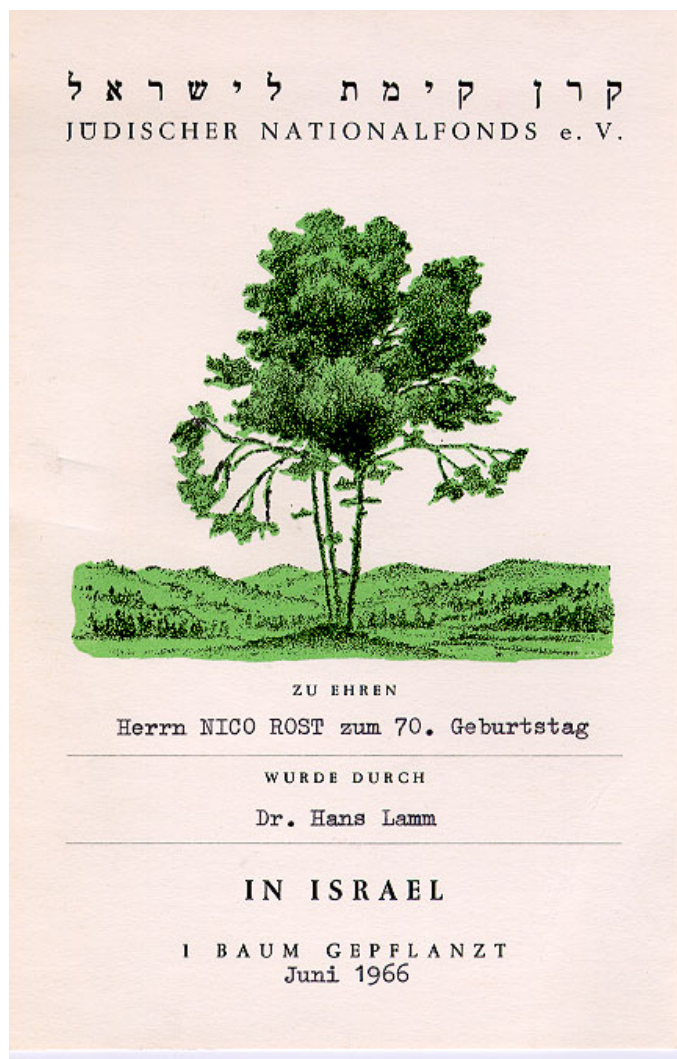

Nico Rost (70)
„over Kafka werd nooit geroddeld”.

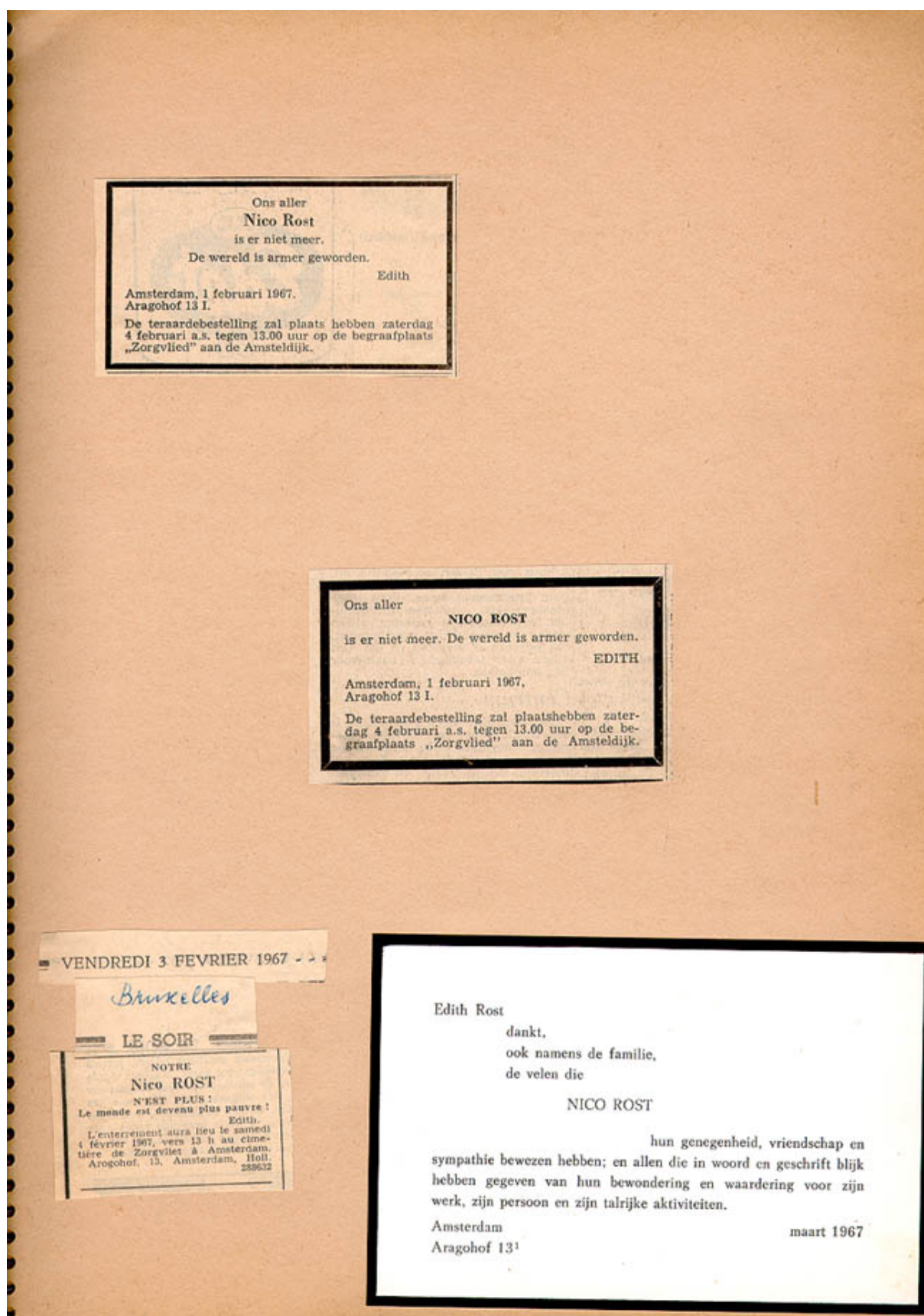
11.4 | N.N., “Ik was er ook bij”. Nico Rost (70) en “een reusachtige tijd”,
Haagse Post, 2 juli 1966. Vraaggesprek bij de zeventigste verjaardag van Rost (fragment)..

11.5 | Nico Rost, ‘Ook vele tienduizenden zigeuners werden vermoord’, *Buiten de perken*, 30 september 1965. – Tot het einde toe bleef Rost zich inzetten voor gediscrimineerde groepen in de samenleving.

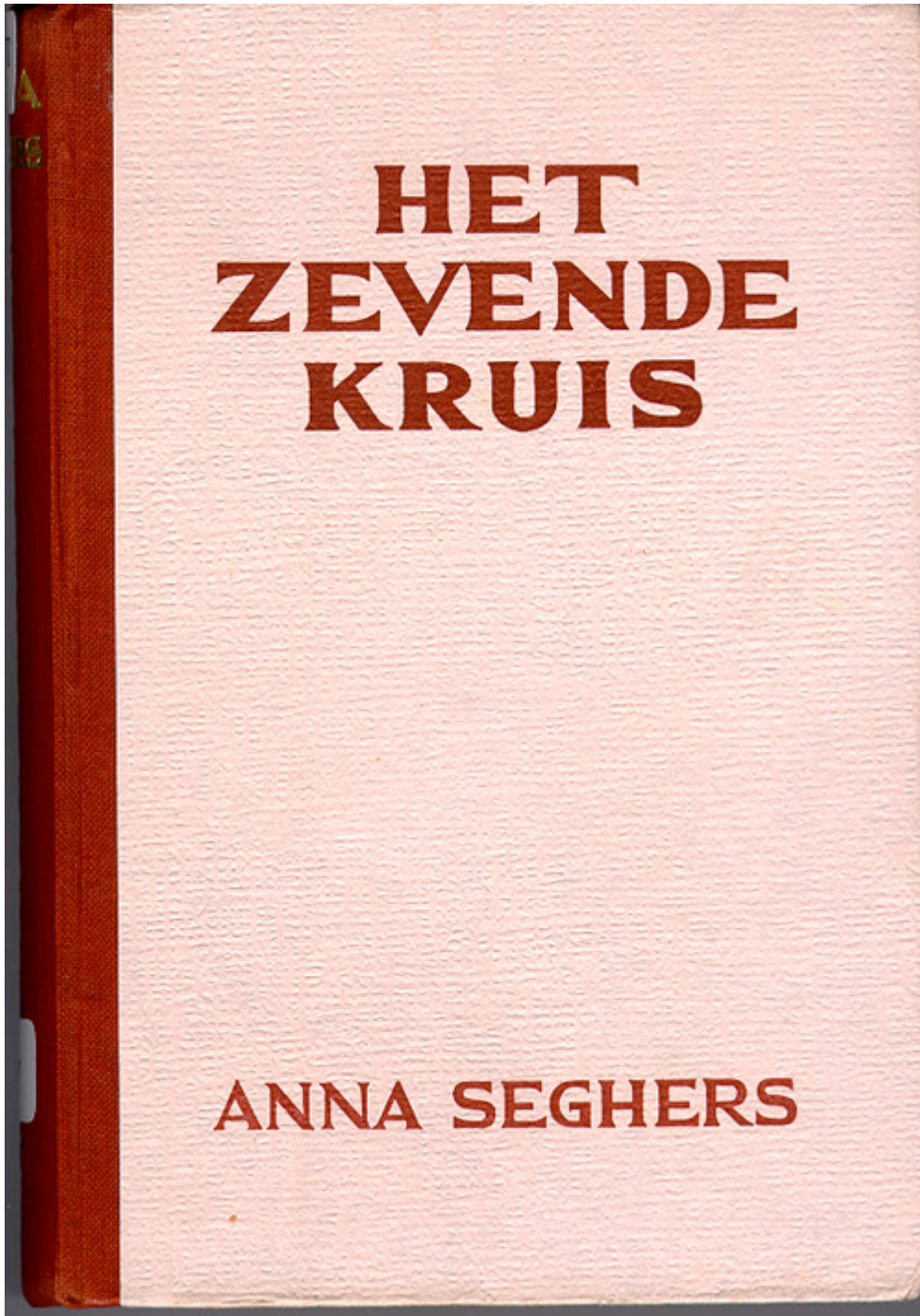

11.7 | Zijn Duitse vriend Hans Lamm (* 1913) plant een boom in Israël ter ere van de zeventigste verjaardag van Rost.

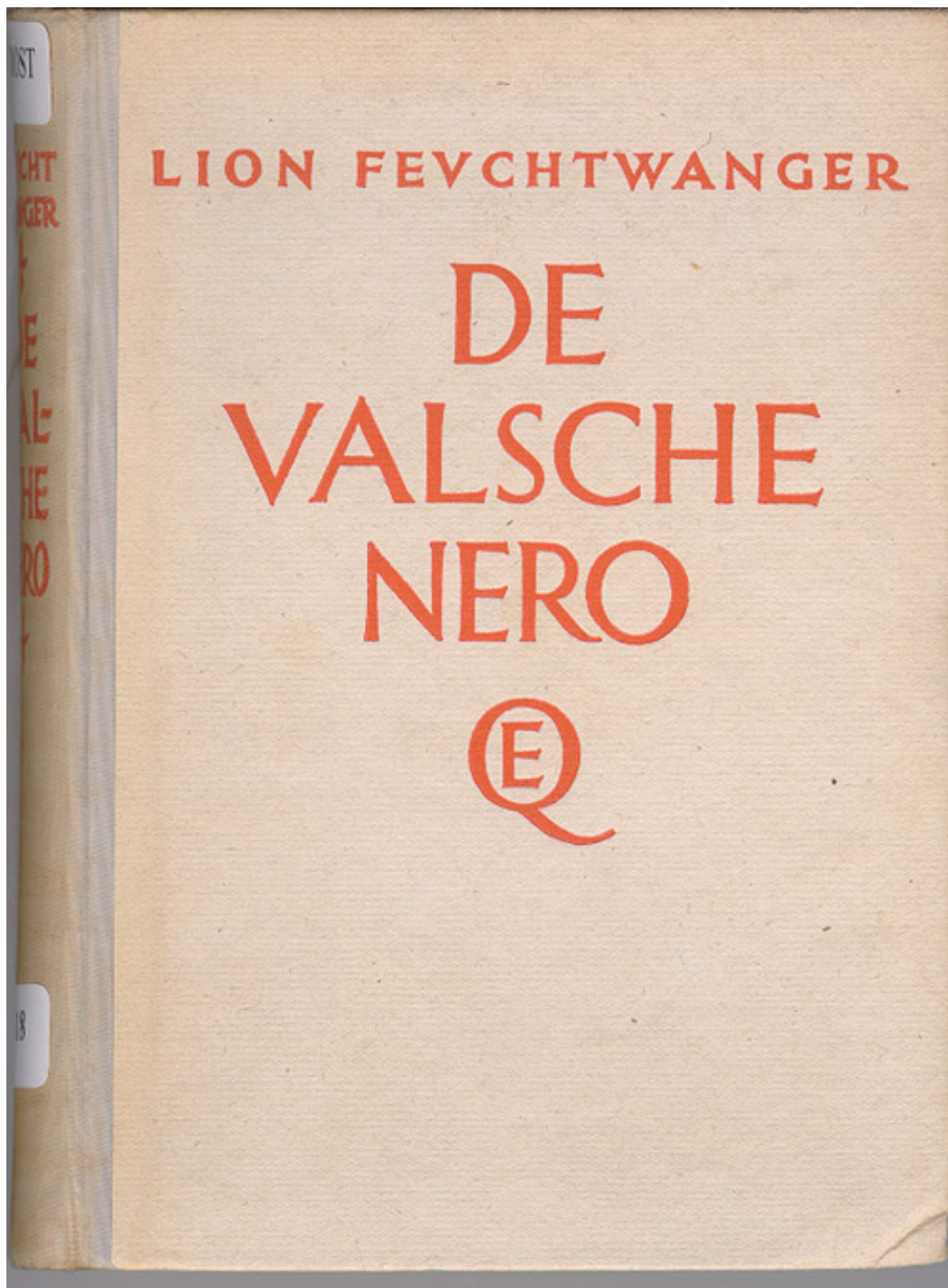

11.8 | Plakboek met necrologieën en overlijdensannonces.

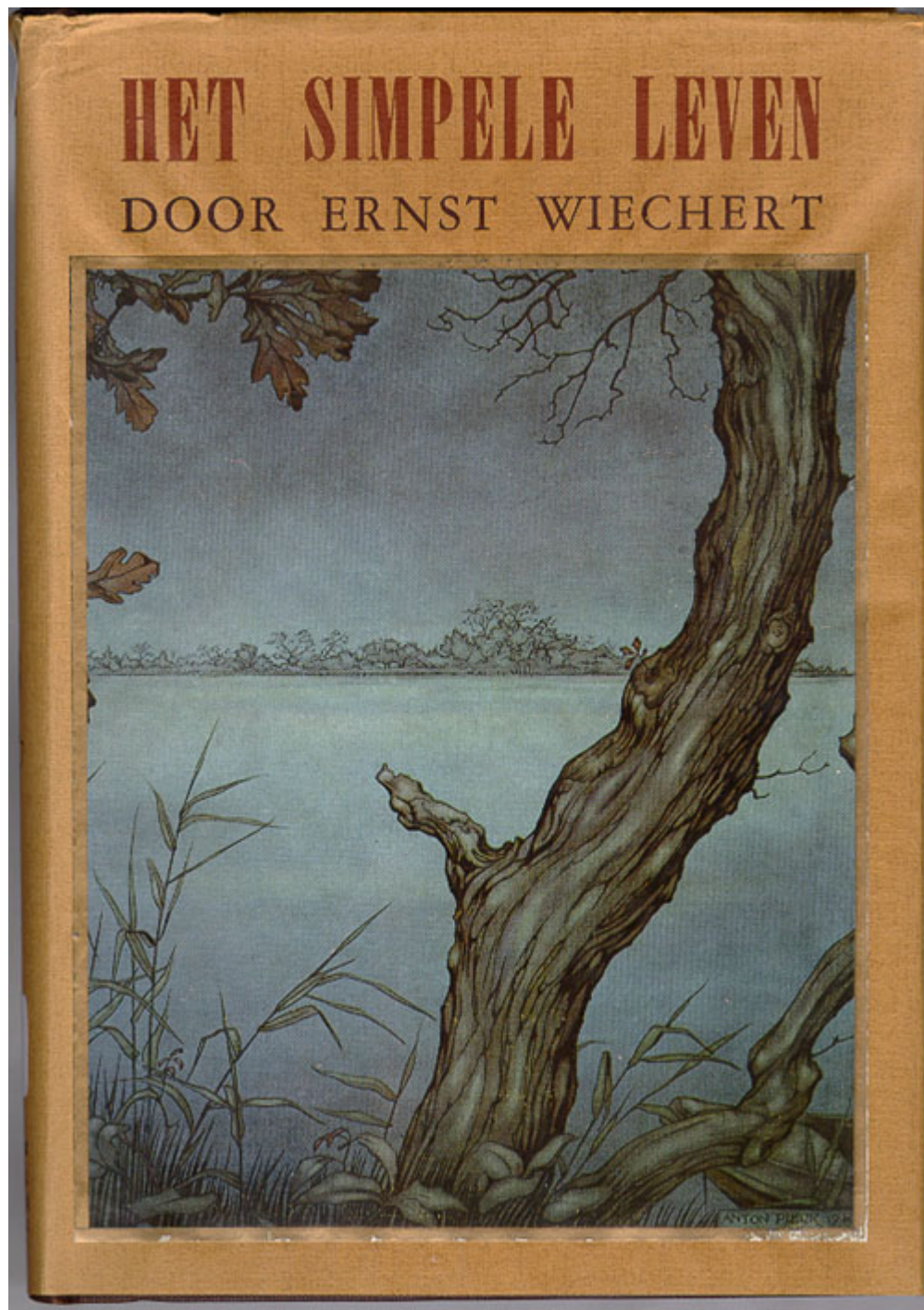
12. Keuze uit de vertalingen van Rost

12.1 | [ROST 117]

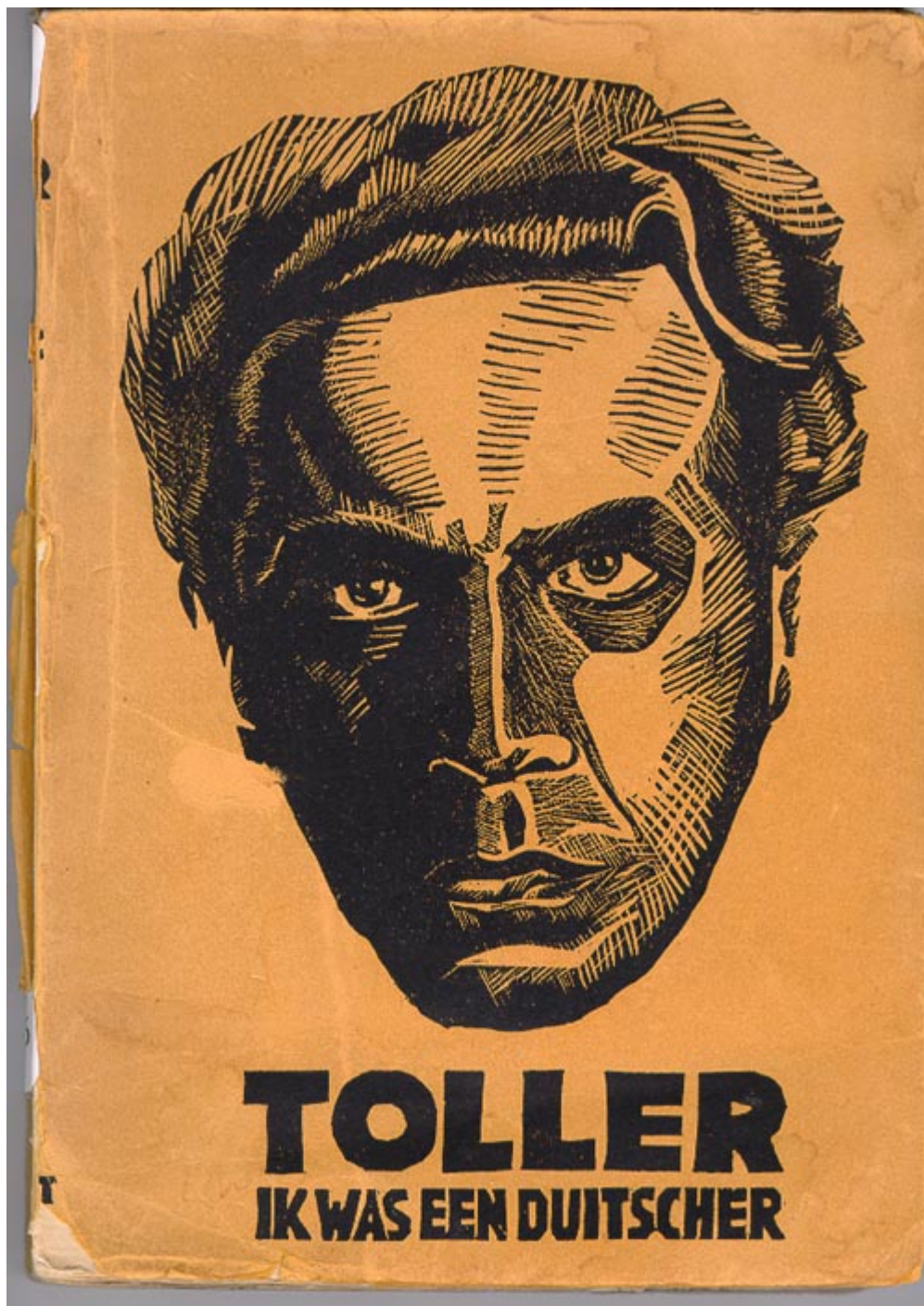
12.2 | [ROST 118]

12.3 | [ROST 120]

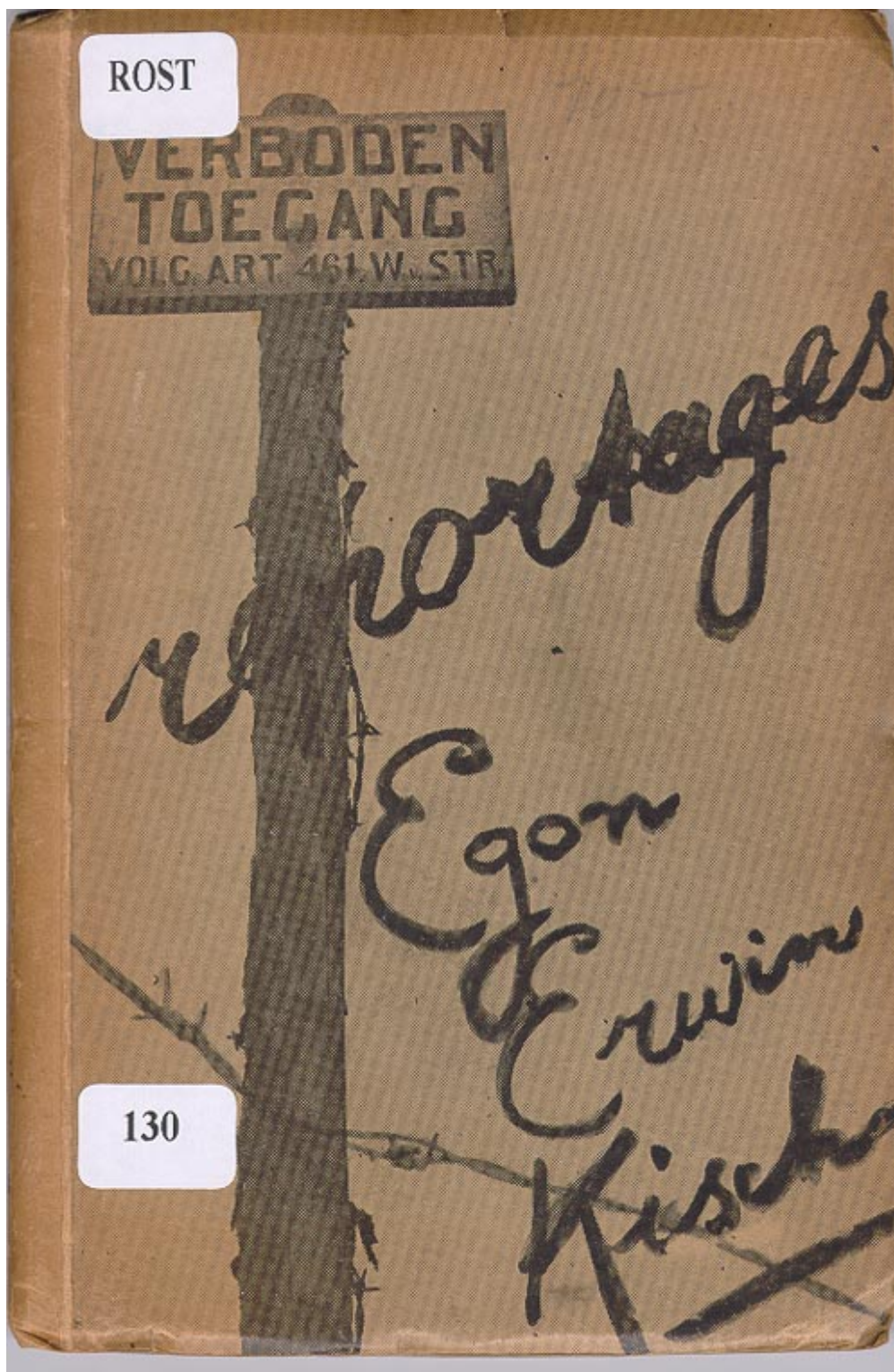

12.4 | [ROST 122]

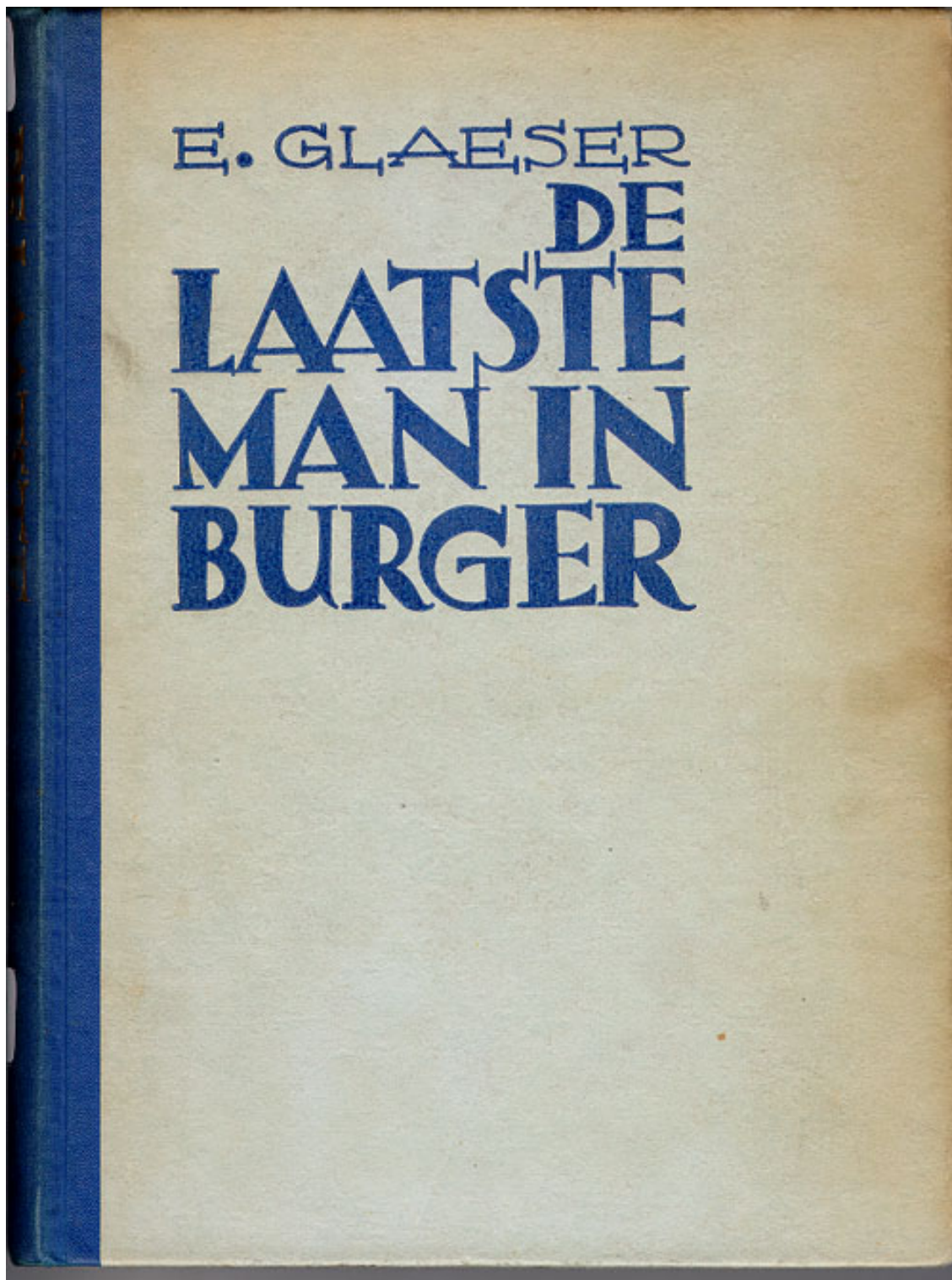

12.5 | [ROST 126]

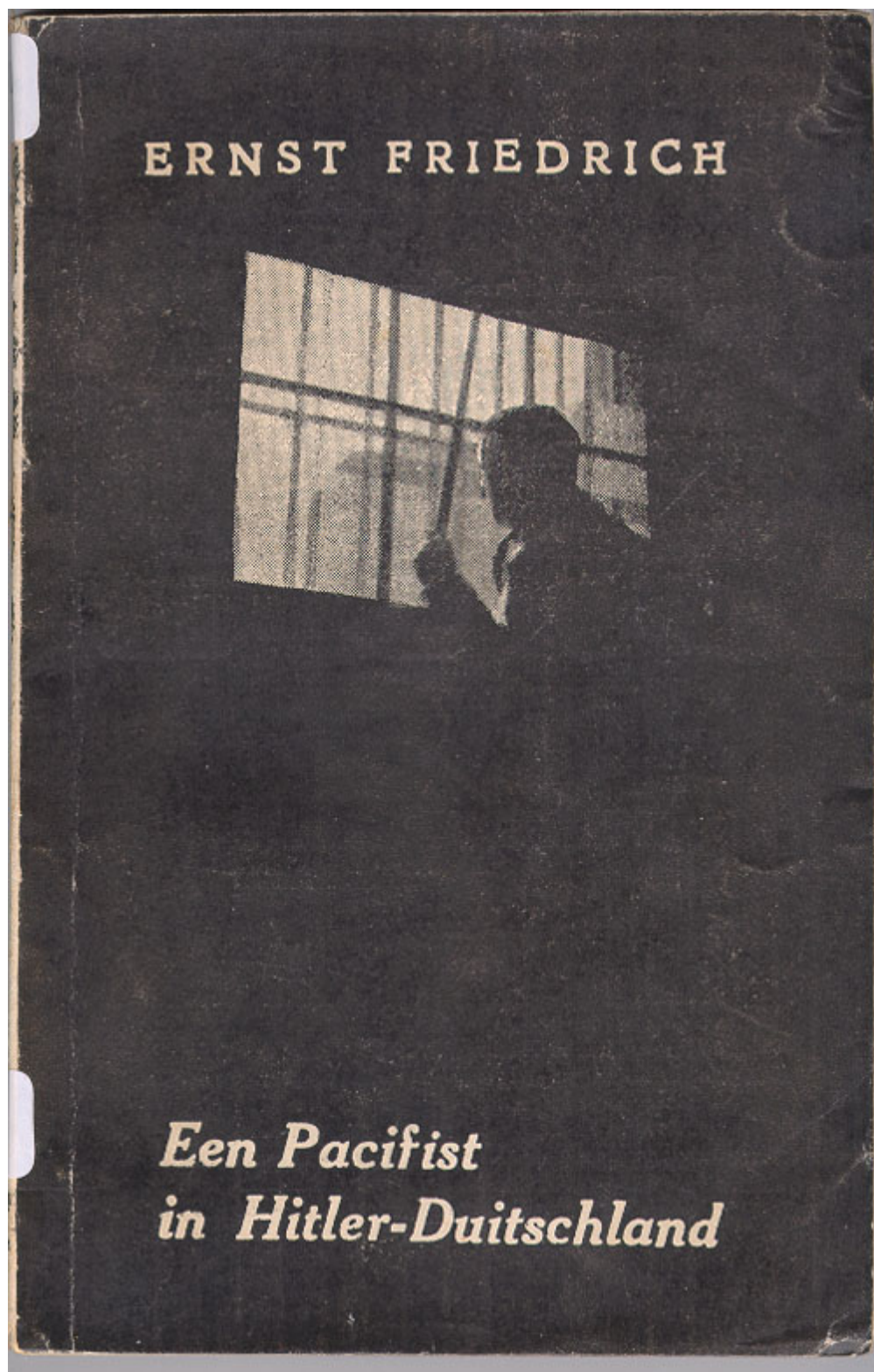
Nico Rost, publicist, activist, vertaler (2001)
12 Keuze uit de vertalingen van Rost

12.6 | [ROST 130]

12.7 | [ROST 139]

12.8 | [ROST 142]

Colofon

De webtentoonstelling 'Nico Rost, publicist, activist, vertaler' werd oorspronkelijk in 2001 gepubliceerd op de website van de Universiteitsbibliotheek Leiden via url: **<http://bc.ub.leidenuniv.nl/bc/tentoonstelling/Rost/index.html>**

Delen van deze webtentoonstelling zijn meermaals gearchiveerd via de *WayBackMachine*, onder meer:

<https://web.archive.org/web/20061012053031/http://bc.ub.leidenuniv.nl/bc/tentoonstelling/Rost/index.html>

In de periode 2007-2017 was de web tentoonstelling bereikbaar via url:
<http://lampje.leidenuniv.nl/digitale-tentoonstellingen-voor-2007/Rost/inhoud.htm>

In 2018 zijn de teksten en beelden van 'Nico Rost, publicist, activist, vertaler' geconverteerd uit de html-structuur en met enige kleine aanpassingen als PDF-document opgeslagen in de nieuwe beeldbank.

De oorspronkelijke webtentoonstelling is thans niet meer bereikbaar via de website van Universitaire Bibliotheken Leiden.

André Bouwman

Universitaire Bibliotheken Leiden

LEIDEN UNIVERSITY LIBRARIES ONLINE EXHIBITIONS, **exhubl045**